

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
YENİÇAĞ BİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

18. YÜZYIL OSMANLI İLİM HAYATINDAN BİR KESİT:
SİDKÎ MUSTAFA EFENDİ’NİN GÜNLÜĞÜ VE MÜLÂZEMET
YILLARI

ALİ ASLAN
2501121012

TEZ DANIŞMANI:
PROF. DR. ZEYNEP TARIM

İSTANBUL-2015

Y Ü K S E K L İ S A N S

TEZ ONAYI

ÖĞRENCİNİN

ÖĞRENCİNİN

Adı ve Soyadı :Ali ASLAN Numarası :2501121012
Anabilim/Bilim Dalı :Tarih Tez Savunma Tarihi :18.08.2015
Danışman :Prof.Dr.Zeynep TARIM Saati :11:00
Tez Başlığı :”18. Yüzyıl Osmanlı İlim Hayatından Bir Kesit: Sıdkî Mustafa Efendi’nin Günlüğü ve Mülazemet Yılları”

TEZ SAVUNMA SINAVI, Lisansüstü Öğretim Yönetmeliği’nin 36. Maddesi uyarınca yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin KABULÜ’NE OYBİRLİĞİ OYÇOKLUĞUYLA karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1-Prof.Dr.Zeynep TARIM		Kabul
2-Prof.Dr.Arzu TERZİ		Kabul
3-Doç.Dr.Ömer İŞBİLİR		Kabul

JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1-Yrd.Doç.Dr.Muharrem VAROL		
2-Yrd.Doç.Dr.Ertuğrul ÖKTEN		

ÖZ

18. YÜZYIL OSMANLI İLİM HAYATINDAN BİR KESİT: SİDKÎ MUSTAFA EFENDİ’NİN GÜNLÜĞÜ VE MÜLÂZEMET YILLARI

ALİ ASLAN

Bu çalışma, Sıdkî Mustafa’nın (ö.1204/1790) kariyerinin başında bir dânişmend ve mülâzım iken kaleme aldığı günlüğünün neşir ve değerlendirmesinden oluşmaktadır. Çalışma, günlükten yola çıkarak bir yandan mülâzımın kim olduğu ve mülâzemet süresinde bir mülâzımın neler yaptığı meselesi üzerine bir denemeyi hedeflerken öbür yandan günlük yazarının zihin ve duygu dünyasını yakalamayı amaçlamaktadır. Dört ana bölümden oluşan çalışmanın birinci bölümünde günlükler hakkında genel bir değerlendirme yapılmış ve ihtiva ettiği tarihi malumattan yola çıkarak bu günlük metninin kıymeti ortaya konulmaya çalışılmıştır. Çalışmanın ikinci bölümünde mülâzemet konusu ele alınmış ve Sıdkî Mustafa’nın mülâzımlığına değinilmiştir. Üçüncü bölümde günlük çerçevesinde Sıdkî Mustafa’nın hayatı ve dünyası ele alınmış, günlük hakkında çeşitli değerlendirmeler yapılmıştır. Dördüncü bölümde ise günlüğün metni tam transkripsiyon alfabesine göre aktarılmıştır. Ayrıca, günlükten faydalanmayı kolaylaştırmak amacıyla geniş bir indeks hazırlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı İlimiye, Günlük, Mülâzım, Mülâzemet, Sıdkî Mustafa

ABSTRACT

A CROSS-SECTION FROM THE 18TH-CENTURY OTTOMAN LITERARY LIFE: SİDKÎ MUSTAFA EFENDİ'S DIARY AND HIS MULAZEMET YEARS

ALİ ASLAN

This study consists of the analysis and edition of Sıdkî Mustafa's (d.1204/1790) diary/log kept at the beginning of his career when he was a danişmend and mulâzim. Based on the diary, the study aims, on the one hand, to attempt an answer as to who a mulazim is and what he does during his mulâzemet period, and, on the other, to capture the mental and emotional world of the writer of the diary. The study consists of four chapters. The first chapter, after providing a general discussion on diaries and first-person narratives in the Ottoman world, contextualizes the diary in question on the basis of the historical information it contains. The second chapter problematizes the question of mulâzemet, and assesses Sıdkî Mustafa's term as mulâzim. The third chapter discusses the life and world of Sıdkî Mustafa as appears from the diary, and critically approaches the diary from various aspects. The fourth chapter consists of the text of the diary in full transcription. In addition, we have provided a detailed index to facilitate the use of the diary.

Keywords: Ottoman education, Diary, Mulazim, Mulazemet, Sıdkî Mustafa

ÖNSÖZ

Günlükler, hikaye ettikleri hadiselerin bir kısmı itibariyle birer tarih vesikasıdır. Hatta tarihî vesikalar içerisinde insanın duygu ve düşüncesini en çok yansıtan kaynaklardan biridir. Günü gününe tutulan bu notlarda insana dâir pek çok bilgi, duygu ve düşünceyi bulabilmek mümkündür. Osmanlı dönemi özelinde İslam dünyası genelinde günlük yazarları şahsî bilgilerini günlüklerine yansıtmakta biraz ketûm olsalar da bu şahısların duygularını ve şahsî bilgilerini hiç yazmadıkları anlamına gelmediği gibi satır araları iyi okunduğu zaman pek çok duygunun metinden çıkarılabilmesi mümkün olabilmektedir.

Osmanlı dönemine ait keşfedilip çalışılan günlüklerin -sayısı az olmakla birlikte- tarih yazımı açısından önemi, kaynaklarda bulunmayan bazı ayrıntıların günlüklerde yer almasıdır. Çalışmamıza konu olan günlük her ne kadar hacmi küçük olsa da özellikle ilmiye sınıfına ait pek çok ayrıntıyı içermektedir. XVIII. yüzyılda kendisi de bir ilim adamı olan Sıdkî Mustafa'nın günlüğü, kendisine ait pek çok satır arası bilgiyi kapsadığı gibi dönemin ilim ve eğitim hayatına, ulemâ biyografilerine katkı sağlayacak niteliktedir.

Öncelikle tez çalışmamın konu olan günlüğün yazarı Sıdkî Mustafa'dan kendisine ait şahsî günlüğünü fâş ettiğim için özür dilerken bıraktığı bu kıymetli mirastan dolayı kendisine müteşekkirim. Günlükle ilgili ilk olarak bir değerlendirme makalesi yazan Madeline C. Zilfi'ye ve bu makaleyi Türkçeye kazandıran Selim Karahasanoğlu'na da teşekkür ederim. Bu değerli makale olmasaydı bu tez çalışması olmazdı.

Tez çalışmam boyunca ve diğer zamanlarda kendilerinden istifade ettiğim, maddî manevî desteğini her zaman yanımda hissettiğim, çalışmamı satır satır okuyup bana yol gösteren çok değerli pek kıymetli Hocam Zeynep Tarım'a çok teşekkür ediyorum. Şükrân-ı nimet babında hayatım boyunca kendilerinden ilim, ahlak ve düstûr öğrendiğim bütün hocalarıma müteşekkirim. Tez çalışmamda özellikle

İngilizce kaynaklardan istifade etmemi sağlayan Okan Büyüktapu'ya, katkılarından dolayı Seyfullah Aslan'a, günlük metnini mukâbele ettiğim Murat Serdar Saykal'a, bunun dışında çalışmalarım esnasında yardımlarını gördüğüm mesâî arkadaşlarıma ve bütün dostlarıma teşekkür ederim. Tez çalışmam süresince gösterdiği anlayış ve sabırdan dolayı kıymetli eşime de teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

ÖZ	ii
ABSTRACT.....	iii
ÖNSÖZ	iv
İÇİNDEKİLER	vi
KISALTMALAR	viii
TRANSKRİPSİYON ALFABESİ	ix
GİRİŞ	1
I. BÖLÜM.....	7
GÜNLÜKLER.....	7
1.1 GÜNLÜKLERİN TARİH İÇİNDEKİ YERİ	7
1.2 OSMANLI DÖNEMİ TARİH METİNLERİ İÇİNDE GÜNLÜKLER	10
1.3 GÜNLÜK METNİNİN BİR KAYNAK OLARAK TARİHİ DEĞERİ	12
1.4 OSMANLI DÖNEMİNDE GÜNLÜKLER	13
1.4.1 SEYYİD HASAN-SOHBETNÂME.....	14
1.4.2 NİYÂZİ-i MİSRÎ-TARİH	15
1.4.3 TELHİSİ MUSTAFA EFENDİ-CERİDE.....	18
1.4.4 MEHMED B. SÜLEYMAN-CERİDE.....	21
II. BÖLÜM.....	23
MÜLÂZEMET VE MÜLÂZİM SİDKÎ MUSTAFA	23
2.1 OSMANLI İLMİYESİNDE MÜLÂZEMET SİSTEMİ	23
2.2 MÜLÂZEMETİN ORTAYA ÇIKIŞI	24
2.3 MÜLÂZEMET YOLLARI.....	26
2.4 MÜLÂZİM KİMDİR?	28
2.5 YENİ MÜLÂZİMİN MANSİB İÇİN BEKLEME SÜRESİ.....	30
2.6 MÜLÂZİM SİDKÎ MUSTAFA	31
2.7 MÜLÂZİMİN GELİRİ MESELESİ VE SİDKÎ MUSTAFA.....	33
III. BÖLÜM.....	35
GÜNLÜĞE GÖRE BİR KİMLİK İNŞÂSI: SİDKÎ MUSTAFA EFENDİ	35
3.1 GÜNLÜĞÜN AİDİYYETİ MESELESİ.....	35
3.2 KAYNAKLARA GÖRE SİDKÎ MUSTAFA	37
3.3 GÜNLÜĞE GÖRE SİDKÎ MUSTAFA	39
3.4 SİDKÎ MUSTAFA’NIN EVLİLİĞİ, EŞİ VE ÇOCUĞU	42

3.5	GÜNLÜĞE GÖRE SİDKÎ MUSTAFA’NIN AİLESİ VE KARDEŞİ.....	43
3.6	SİDKÎ MUSTAFA’NIN KARIYERİ.....	44
3.7	SİDKÎ MUSTAFA’NIN GÜNLÜKTE ÜSLÛBU	45
3.8	SİDKÎ MUSTAFA’NIN YANYA YOLCULUĞU.....	46
3.9	GÜNLÜKTE YER ALAN BİLGİLERİN TASNİF DENEMESİ.....	48
3.9.1.1	GÜNLÜKTE GEÇEN KİTAPLAR.....	48
3.9.1.2	GÜNLÜKTE YANGINLAR.....	50
3.9.1.3	GÜNLÜĞE GÖRE RAMAZAN AYI VE BAYRAMLAR.....	52
IV.	BÖLÜM.....	57
	SİDKÎ MUSTAFA GÜNLÜĞÜ.....	57
4.1	METİN.....	57
	SONUÇ	120
	KAYNAKÇA.....	122
	İNDEKS	130
	EK: GÜNLÜKTEN ÖRNEKLER.....	143

KISALTMALAR

a.g.e.	: Adı geçen eser
a.g.m.	: Adı geçen makale
a.g.t.	: Adı geçen tez
Bkz.	: Bakınız
BOA	: Başbakanlık Osmanlı Arşivi
C.	: Cilt
çev.	: Çeviren
DİA	: Diyanet İslam Ansiklopedisi
ed.	: Editör
EP ²	: The Encyclopaedia of Islam
Günlük	: İ.Ü. Nadir Eserler TY 10985
haz.	: Hazırlayan
İ.Ü.	: İstanbul Üniversitesi
s.	: Sayfa
S.	: Sayı
SBE	: Sosyal Bilimler Enstitüsü
TTK	: Türk Tarih Kurumu
TY	: Türkçe Yazmalar
vr.	: Varak

Transkripsiyon Alfabeti

ا	a, e
آ	ā
ب	b
پ	p
ت	t
ث	ṯ
ج	c
چ	ç
ح	ḥ
خ	ḫ
د	d
ذ	ẓ
ر	r
ز	z
ژ	j
س	s
ش	ʃ
ص	ṣ
ض	ḍ, ẓ
ط	ṭ
ظ	ẓ

ع	ʿ
غ	ġ
ف	f
ق	q
ك	k
گ	k, g, ŋ
ل	l
م	m
ن	n
و	v/ō,
ه	h
لا	l
ي	y/ī/ı,
ء	ʾ

GİRİŞ

XVIII. yüzyılın ortalarına ait pek çok tarih metni bulunmaktadır. Bu metinler içerisinde kronikler mahiyetleri itibariyle tarih yazımında en çok iltifat edilenler olmaktadır. Bu döneme ait kronikler arasında Şemdânîzâde Süleyman Efendi'nin *Mür'i't-Tevârih*'i, İzzî Süleyman Efendi'nin *İzzî Târih*'i, Seyyid Mehmed'in *Hâkim Tarihi*, Ahmed Vâsıf Efendi'nin *Mehâsinü'l-Âsâr ve Hakâ'iku'l-Ahbâr* ve Sadullah Enverî'nin *Enverî Tarihi* zikredilebilir.

Çalışmaya konu olan günlük; içerisinde yoğun olarak yer alan tarihi malumatı da göz önünde bulundurarak tarih yazımında farklı türleri andırsa da yazarın dünyasını, gündelik hayatını, üslubunu, sevgi ve öfkesini, ilgisini ve dikkatini çekenleri yansıtmaktadır. Günlük yazarı ilmiye tarîkinin henüz başında yer alan genç bir mülâzımdır. Günlük yazarı hakkındaki bilgilere ve günlüğün değerlendirmesine çalışmanın ilerleyen bölümlerinde yer verileceğinden burada sadece günlüğün fiziki özellikleri incelenecek ve genel anlamda günlüklerle alakalı kaynak değerlendirmesi yapılacaktır.

Günlük, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi TY. 10985¹ numarada “yevmiye” adıyla kayıtlıdır. XVIII. yüzyıla ait bu günlüğün vişneçürüğü renkli cildinin sonradan yapıldığı anlaşılmaktadır. Günlüğün zahriyesinde Mahmud Kemal İnal'a ait 23 Cemaziyelâhir 1318/18 Ekim 1900 tarihli temellük kaydı bulunmaktadır. Yine bu sayfada muhtemelen bir okuyucu tarafından yazılmış “vekâyi” kelimesi göze çarpmaktadır. Günlüğün kağıt boyutu 172x113 ölçülerinde, yazı alanı ise muhtelif olup küçük ebatlı bir defterdir. Günlükte iki varak numaralandırması bulunmaktadır. Üzeri çizilen varak numaraları hatalı başladığından sonradan doğru olarak yeni bir numaralandırma yapılmıştır. Doğru numaralandırmaya göre varak sayısı 39'dur. Bu varaklardan 11a, 14b, 15a, 17b, 18a-b, 19a, 20b, 21a, 39a sayfaları boş olup 14a-b varağı yarısından koparılmıştır.

¹ Eski numara: Y3580

Günlüğün neredeyse tamamı siyah mürekkeple yazılmışken sadece 7b, 8a, 10a-b sayfalarında çok olmasa da kırmızı mürekkep kullanılmıştır. Günlükte satır sayıları birbirinden farklıdır. Bazı sayfaların yarısı boş iken bazı sayfalar varağın sonuna kadar yazılmış, hatta bazı sayfalarda yazıya mâil ve dikey olarak devam edilmiştir. Yazı karakteri bazı yönleriyle ta'lik yazıya benzese de yazara özgü olduğu söylenebilir.

Günlük, Sıdkî Mustafa² tarafından XVIII. yüzyılda gündelik dil olan basit Osmanlı dönemi Türkçesi ile kaleme alınmıştır. Sıdkî Mustafa günlüğünü yazmaya 1 Muharrem 1162/22 Aralık 1748 tarihinde başlayarak 1 Receb 1169/1 Nisan 1756³ tarihinde son vermiştir. Günlük içerisinde yer alan bilgiler kronolojiktir. Bunun istisnası 33a varağıdır. Şöyle ki 32b'de yer alan son bilgi 1166 Zilhicce ayının 28. Salı günüdür. Fakat 33a'da tekrar 28 Cemâziyelevvel Cumartesi olarak başlamaktadır. 33b'de ise 33a yok kabul edildiğinde kronolojiye uygun olarak 1167 yılı Muharrem ayı başlamaktadır. Bu noktada 33a'da yazılı bilgilerin buraya ait olamayacağı ortaya çıkmıştır. Nihâi olarak bu bilgilerin nereye ait olduğu sorgulanabilir. Dikkatli bakıldığında bu bilgilerin günlüğün son kısmı olduğu anlaşılabılır. Şöyle ki 39b'nin başında Rebûlâhir ayı başlamış sayfa sonunda bu ayın 15. gününe ait bilgi yazılmıştır. Bu aydan sonra 33a'nın ilk kaydında olduğu gibi Cemâziyelevvel ayı gelmektedir. Bu verinin sıhhatine bir delil de 33a sayfasının son girdisinde yer alan bilgidir. Buna göre Sadrazam Mehmed Sa'id Paşa azledilmiştir ki Paşanın Sadrazam tayin edilip, azledilmesi 1169/1755-56 senesi içerisinde gerçekleşmiştir.⁴ Aynı şekilde dikkatli bakıldığında bu tayin ve azil olayı günlükten de anlaşılmaktadır. Şöyle ki 37b sayfasında 19 Muharrem 1169/25 Ekim 1755 tarihli kayıta Silahdar Ali Paşa sadarettten azledilerek Kethüda Said Paşa

² Günlüğün aidiyeti meselesi çalışmanın ilerleyen kısımlarında ele alınacaktır.

³ Günlük, vr. 33a'da yer alan bu son bilginin tarihini Sıdkî Mustafa muhtemelen Ay'ı görmediği için 30 Cemâziyelâhir 1169 olarak kaydetmiştir. Bu tarihin 1 Receb 1169 olduğu bilgisi ve daha fazlası için bkz. Seyyid Mehmed, **Vak'a-nüvîs Hâkim Efendi Tarihi (Metin ve Tahlil)**, (haz. Tahir Güngör, Basılmamış Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi SBE İslam Tarihi Bilim Dalı, İstanbul, 2014, s. 357; Ahmed Vâsıf, **Ahmed Vâsıf Efendi ve Mehâsinü'l-Âsâr ve Hakâ'iku'l-Ahbâr'ı 1166-1168/1752-1774 (İnceleme ve Metin)**, (haz. Nevzat Sağlam, Basılmamış Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi SBE İslam Tarihi Bilim Dalı, İstanbul, 2014, s. 77.

⁴ Mehmed Şem'î, **Esmâru't-Tevârih**, Ali Emiri Kütüphanesi Tarih, 38, vr.14b.

sadrazam olmuştur. Dolayısıyla 37b sayfasında sadrazam olunmuşken daha geride 33b sayfasında sadareten azil mümkün değildir. Bu bilgilerden sonra akla gelmesi muhtemel diğer bir soru ise bu ifadelerin neden buraya yazıldığı olabilir. İhtimal kaydını elden bırakmadan şöyle söylenebilir: Yazar burada elinde bulunan defterin sonuna gelmiş ve geriye doğru yazılabilecek ilk kısma herhangi bir işaret vermeksizin bu bilgileri kaydetmiştir. Sonuç olarak günlüğün kronolojisinde bundan başka herhangi bir farklılık-yanlışlık görülmemiştir.

Kaynak Değerlendirmesi

Günlükler üzerine yapılan çalışmaların tarihi Türkiye’de yeni sayılır. Özellikle bu çalışmanın sınırlarını belirleyen Tanzimat öncesi Türkçe günlükler üzerine yapılan çalışmalar çok daha azdır. Hatta genel kabul Tanzimat öncesinde batılı anlamda günlüğün olmadığı ancak Tanzimattan sonra bu türün Türk edebiyatına girdiğidir. XX. yüzyılda genel manada günlükler üzerine yapılmış çalışmalar ifade edilecek olursa ilk olarak Türk Dili Dergisi’nin “günlük” özel sayısı zikredilebilir.⁵ Bunun akabinde Dergah Yayınlarına ait Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Ansiklopedisinde yer alan “günlük” maddesinin aynı minvalde olduğu görülmektedir.⁶ Bu iki çalışmada da aynı noktadan hareketle Tanzimat öncesi günlüklerin olmadığı öne sürülmektedir. Fakat daha sonra yapılan bazı çalışmalar bunun aksini idda eder. M. Orhan Okay, hâtırât ve günlükleri beraber değerlendirdiği makalesinde Osmanlı döneminde Tanzimat öncesi batılı anlamda hatıratın olmadığını söylemiştir. Bununla birlikte batıda XV. yüzyıldan itibaren örnekleri bulunan günlüklerin benzerleri olarak Osmanlılarda da günlük olayların kaleme alındığı şehnâme, vekâyi’nâme ve ruznâmeler gibi metinlerin bulunduğunu ifade etmiştir. Bunun yanısıra padişah sır katiplerinin yazdığı ruznâmelerden ve Seyyid Hasan, Niyâzî-i Mısırî, Mehmed b. Süleyman ve Telhîsî Mustafa Efendi’nin günlüklerinden bahsetmiştir.⁷ Cemal Kafadar, farklı zamanlarda kaleme aldığı dört

⁵ Türk Dili, “Günlük Üzerine”, **Türk Dili**, C. 11, S. 127, Nisan-1962.

⁶ Abdullah Uçman, “Günlük”, **Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi**, C. 3, İstanbul, Dergah Yayınları, 1979, s. 417-418.

⁷ M. Orhan Okay, “Hâtırât”, **DİA**, C.16, Ankara, 1997, s. 445-449.

makalesini kitaplaştırdığı çalışmasında özellikle “ben anlatısı” üzerine yoğunlaşmıştır.⁸ Bu değerli çalışma bundan sonra yapılacak bu tarz çalışmalar için ufuk açıcı olacaktır. Bu noktada Kafadar’ın da ifade ve *Sohbetnâme* örneğinde tesadüf ettiği gibi Osmanlı dönemine ait zengin kütüphane koleksiyonlarında ismi çok farklı şekillerde kaydedilmiş bu tarz eserlere rastlanabilir. Yukarıda zikri geçen dört günlük hakkında çalışmanın birinci bölümünde detaylı bilgi verileceğinden burada kısaca değinilmiştir.

Bu tez çalışmasına konu olan günlük ilk defa Madeline C. Zilfi tarafından bulunup “*The Diary of a Muderris: A New Source for Ottoman Biography*” isimli makalesiyle gün yüzüne çıkarılmıştır.⁹ Zilfi günlük üzerine yazdığı bu değerli makalesinin girişinde Osmanlı biyografi araştırmalarında kullanılabilecek günlük, mektup gibi malzemelerin azlığından bahsederek yapılan biyografi araştırmalarının genellikle devlet adamları üzerine yoğunlaştığını ifade eder. Bununla birlikte kütüphane koleksiyonlarında yer alan risâle, mecmua, takvim, vekâyi‘ ve diğer bu tür kayıtları içeren eserlerin Osmanlı biyografi çalışmaları için temel malzeme olduğunu söyler. Buna bir örnek olarak bu çalışmaya konu olan İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi Mahmud Kemal İnal Koleksiyonunda TY 3580 numarada yer alan günlüğü tanıtır.¹⁰ Zilfi; günlüğün fiziki özelliklerini, yazarın günlüğü hangi aralıklarla yazdığı, yazarın gelirini, ailevi durumunu, ilk vazifeye atanmasını, kadılığa atanmasını ve İstanbul-Yanya yol güzergâhını vd. genel manada değerlendirmektedir. Makalede günlük yazarının Kur’an-ı Kerim’den pek çok alıntılar yaptığını söylemesine¹¹ rağmen metnin tamamında Kur’an-ı Kerim’den yapılan alıntı sadece bir tanedir.¹² Günlükte Sıdkî Mustafa ders okuduğu/okuttuğu

⁸ Cemal Kafadar, “Ben ve Başkaları: On Yedinci Yüzyıl İstanbul’unda Bir Derviş’in Güncesi ve Osmanlı Edebiyatında Birinci Ağzdan Anlatılar”, **Kim Var imiş Biz Burada Yoğ İken**, İstanbul, Metis, 2010.

⁹ Madeline C. Zilfi, “The Diary of a Muderris: A New Source for Ottoman Biography”, **Journal of Turkish Studies**, Volume I (1977), s. 157-174; Madeline C. Zilfi, “Bir Müderrisin Günlüğü: Osmanlı Biyografi Çalışmaları için Yeni Bir Kaynak”, **Doğu Batı**, S. 20 (2002), çev. Selim Karahasanoğlu, s. 185-194.

¹⁰ Yeni numarası TY 10985.

¹¹ Zilfi, **a.g.m.** s. 158.

¹² Günlük, vr. 20a.

camii isimlerini vermezken makalede bunların Sultan Ahmed ve Fatih camileri olduğunu söylenmiş¹³ fakat bu bilgiye nasıl ulaşıldığı veya bilginin kaynağı belirtilmemiştir.

Bu makalenin varlığı günlük hakkında daha uzun soluklu bir çalışma yapma zarureti ortaya çıkardı. Bu bilgiler ışığında tez çalışmasının nihâi hedefi günlükün neşri ve detaylı analizi olacaktır. Zilfi makalesine *Bir Müderrisin Günlüğü: Osmanlı Biyografî Çalışmaları için Yeni Bir Kaynak* adını vermektedir. Burada akla ilk gelen bu günlük yazarının müderris olduğu ve bu günlüğü müderrislik zamanında yazdığıdır. Fakat günlükten anlaşılan metnin yazarı, ilk görevine 12 Receb 1167/5 Mayıs 1754 tarihinde atanmıştır. Bundan takribi yedi ay sonra Yanya'ya kadılığa giden yazar, burada sekiz ay görev yaptıktan sonra azledilip İstanbul'a dönmüştür. Yazar, günlükün kalan kısmında başka herhangi bir görevinden bahsetmemekle birlikte tarik defterinden anlaşıldığına göre Yenişehir ve Mısır kadısı olmuş Mekke payesini de alabilmiştir. Sadullah Enverî'de geçen biyografisinden bu bilgilere ilaveten Ordu Kadısı olduğu ve bu vazifede iken vefat ettiği anlaşılmaktadır. Dolayısıyla günlük yazarı aslında bu defterin ne olduğuna dâir bize bir ipucu vermektedir. Şöyle ki günlükte 1167 yılı Receb ayına denk gelen 31a varağında ruûs aldığı zaman yani mülâzemeti bittiğinde bu sürenin yedi yılı üç ay geçtiğinden bahisle aslında bu tarihten evvel günlükün kapsadığı zaman diliminin mülâzımlık yılları olduğunu söylemektedir. Netice itibariyle yazarın kısa süren müderrisliğinden yola çıkarak **müderris günlüğü** yerine uzun yıllar kadılık yapması da göz önünde bulundurularak müderris/kadı olma yolunda Mülâzım Sıdkî Mustafa'nın günlüğü ve mülâzemet yılları denilmesinin daha uygun olduğu ortaya çıkmıştır.

Metin Neşrinde Takip Edilen Yöntem

Tez çalışmasının dördüncü bölümü Sıdkî Mustafa'ya ait günlük metninin neşrine ayrılmıştır. Bu metin farklı disiplinlerden araştırmacıların istifade edebilmeleri için tam transkripsiyon alfabesine göre hazırlanmıştır. Fakat tez

¹³ Zilfi, **a.g.m.**, s. 162.

alışmasının diğ er bölümlerinde günlük metninden yapılan alıntılarda basit transkripsiyon kurallarına uyulmuştur. Metinde geçen Arapça ve Farsça ibareler italik yazılmıştır. Arapça cümlelerin tercümeleri ve asıl metinde üzeri çizilen, satır arasına yazılan ve yukarı m il yazılan if deler dipnotta belirtilmiştir. Günlük metni ile yapılan transkripsiyon çalışmasının karşılaştırmalı olarak rahat okunabilmesi için transkripsiyon metninin satırları g nl ğ e uygun hale getirilmiştir. Metnin kullanımını kolaylaştırmak için indeks hazırlanmıştır.

I. BÖLÜM

GÜNLÜKLER

1.1 Günlüklerin Tarih İçindeki Yeri

Günü gününe tutulan anı yazısına veya bu yazıları içine alan eserlere *günlük* denir.¹ Günlüklerin en önemli özelliği belli aralıklarla tarih atılmasıdır. Düzenli olmayan ve tarih bulunmayan günlüklere de rastlanabilir. Bir dönemde yaşayan insanların davranışları ve duygu dünyaları en iyi günlüklerden okunabilir.² Günlük, yaşandığı anda kaydedildiğinden günlük yazarları olayları daha canlı ve ayrıntılı anlatırlar. Günlükler, yazarlarına itibarla iki grupta incelenmiştir. Birinci grupta yer alan yazarlardan kendi dönemlerine ait önemli bilgiler elde edilirken ikinci grupta yer alan yazarların iç dünyalarının ayrıntılarını öğrenmek mümkündür.³ Bir otobiyografi yazını olarak kabul edilen günlükler; yazarının düzenli olarak kaydettiği kendisine veya bir başkasına dâir eylem, gözlem, his ve fikirlerini içerir. Günlükler, yazının icadından hemen sonra maceralarını, yolculuklarını, önemli gördükleri olaylara tanıklıklarını yazıya geçirmek isteyen insanlar tarafından ilkel formlarıyla oluşturulmaya başlanmış olmalıdır. Rönesansta bireyciliğin (individualism) ortaya çıkması sonucu insan ve insana dair şeylere verilen kıymetin inkişafıyla günlüklere verilen önem de artmaya başlamıştır.⁴ Batı dünyasında bugünkü anlamda bilinen en eski günlük, bir papaz tarafından yazıldığı söylenen ancak yazarının adı bilinmeyen

¹ Türkçe Sözlük, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Ankara, TDK Yayınları, 2011, s. 1008.

² Türk Dili, "Günlük Üzerine", **Türk Dili**, C. 11, S. 127, s. 428 (Günlük Özel Sayısı)

³ Abdullah Uçman, "Günlük", **Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi**, C. 3, İstanbul, Dergah Yayınları, 1979, s. 417-418.

⁴ Edmund Gosse, "Diary", **Encyclopædia Britannica A Dictionary of Arts, Sciences, Literature and General Information 11th Edition**, C. VIII, New York, 1910-1911, s. 168; "Diary", **Encyclopædia Britannica**, 05 Tem. 2015, (çevrimiçi) <http://global.britannica.com/art/diary-literature>, günlükler üzerine ayrıntılı bir inceleme için ayrıca Irina Paperno, "What Can Be Done with Diaries?", **The Russian Review**, Vol. 63, No. 4, 2004, s. 561-573.

Journal d'un bourgeois de Paris de 1405 à 1449 olarak kabul edilir.⁵ XV. yüzyıldan itibaren Batı'da nadir olarak görülen günlüklerin XIX. yüzyıldan sonra çoğaldığı ve yaygınlaştığı görülür.⁶

İslam dünyasında ise bu tarih George Makdisi tarafından VIII. yüzyıla kadar götürülmektedir. Ancak George Makdisi'nin bahsettiği bu günlükler, -kendisinin de ifade ettiği gibi- kişilerin şahsi bilgilerini kayda geçirmekten ziyade İbnü'l-Bennâ'da olduğu gibi günlük yazarlarının daha sonra yazacakları eserlere kaynak olmak üzere oluşturdukları metinlerdir.⁷ Dolayısıyla bugün anladığımız anlamda *günlük* olarak değerlendirilmeyebilirler.

Batılı araştırmacılar, Müslüman toplumunda Rönesans'la birlikte ortaya çıkan tarzda bir *bireysellik* fikrinin olup olmadığı konusunda çeşitli tartışmalar yürütmüşlerdir. Bu konudaki genel kanı İslâm'ın doğasında var olan cemaat kavramının şahısları bireyselleşmeden alıkoyduğudur. Fakat yine birtakım Batılı araştırmacılar da İslam toplumlarında günlük ve benzeri eserlerin bulunmasını referans alarak bireyselleşmenin var olduğundan, en azından bireyselleşme heyecanının duyulduğundan bahsetmişlerdir.⁸ Her ne kadar günlüklerin varlığı, bireyselleşme açısından bir anlam ifade etmiş olsa da sadece bu günlüklerin var olmaları bireyselleşmenin mevcudiyetini gerektirmeyeceği gibi günlüklerin olmaması da bireyselleşmenin yokluğunu gerektirmeyecektir. Burada önemli bir nokta Batı'da Rönesans ile ortaya çıkan bireysellik kavramının olduğu gibi aynıyla başka toplumlarda aranmaması gerektiğidir. Bununla birlikte kültürler arası farklılıkların sadece dil ve adetlerden değil aynı zamanda dinden de önemli ölçüde etkilendiği bilinmektedir. Rönesanstan sonra Hristiyan batı dünyasında gelişen

⁵ George Makdisi, "The Diary in İslamic Historiography: Some Notes", **History and Theory**, Volume 25, No. 2, 1986, s. 173; Encyclopædia Britannica, **a.g.y.**

⁶ M. Orhan Okay, "Hâtrât", s. 448.

⁷ George Makdisi, **a.g.m.**, s. 173-185.

⁸ Gustav von Grunebaum, **Medieval Islam: A Study in Cultural Orientation**, Chicago, 1946, s. 270-275; Franz Rosenthal, "Die Arabische Autobiographie", **Analecta Orientation**, Vol.14, 1937, s. 1-40; "Individual and Society in the Mediterranean Muslim World: Issue and Source", Ed. Randi Deguilhem, Aix-en-Provence, 1998, aktaran Ralf Elger, Yavuz Köse, **Many Ways Of Speaking About the Self-Middle Eastern Ego-Documents in Arabic, Persian and Turkish (14th-20th Century)**, Harassowitz Verlag Wiesbaden, 2010, s. 7.

“özgürlük” anlayışının yanısıra dinden kaynaklanan “günah çıkarma” gibi ritüellerin de doğu toplumlarının özellikle de İslâm coğrafyasının din ve kültür kodlarına tamamen yabancı bir algı biçimi oluşturduğu açıktır. Günahın itirafı ya da bir başkası ile paylaşılması söz konusu olmayan bir toplumda, entelektüellerin günlük ya da bir başka yazım biçimi ile salt bireysel mahrem tavırlarını ve itiraflarını kaleme almamış olmaları, bunların bireyselliklerini kazanmadıkları anlamını taşımayacaktır. Dolayısıyla bir yazım türü olarak “günlük”lere değer yargısı yüklemeksizin, şekil ve muhteva itibarıyla birebir aktarılmaksızın, Tanzimat öncesi Osmanlı coğrafyasında bir yazım biçimi olarak günlük ve benzerlerinin var olduklarını söylemek gerekir. Bu bireysellik tartışması ve bunun günlükler üzerinden yapılan değerlendirilmesi, çalışmanın kapsamının dışında kalacağından sadece burada meseleye temas edilmiştir.

Osmanlı dönemine ait metinler içerisinde Tanzimat öncesi için Batılı anlamda otobiyografik metinlerin çok nadir olduğu; ancak Batı ile yakınlaşılması ve batı edebiyatının daha yakından tanınmasıyla bu tür metinlerde artma görüldüğü genel olarak söylenmektedir.⁹ Hatta Türk Dili Dergisi’nin günlük sayısında “*günlük batıda gelişmiş bir edebiyat türüdür*” denilerek Japonya’da da örneğine rastlandığı söylenmiş ve divân edebiyatında olmadığı belirtilerek; bazı vekâyinâmeler, seyâhatnâmeler ve sefaretnâmelerde her ne kadar günlük kayıtlar bulunsa da bunların günlük olarak değerlendirilemeyeceği ifade edilmiştir.¹⁰ Her ne kadar Tanzimat öncesi Osmanlı dönemi metinlerinde günlük¹¹ bulunmadığı iddia edilse de Cemal Kafadar’ın makalelerinden bir araya getirdiği çalışmasında ortaya koyduğu gibi Osmanlı tarih ve edebiyat yazımında tezkireler, biyografik ve bibliyografik metinlerin bolluğuna ek olarak birçok otobiyografik bilgi içeren metinler de

⁹ Jan Schmidt, “First-Person Narratives in Ottoman Miscellaneous Manuscript”, **Many Ways Of Speaking About the Self-Middle Eastern Ego-Documents in Arabic, Persian and Turkish(14th-20th Century)**, Harassowitz Verlag Wiesbaden, 2010, s. 159.

¹⁰ Türk Dili, “Günlük Üzerine”, **Türk Dili**, C. 11, S. 127, s. 428-431 (Günlük Özel Sayısı)

¹¹ Burada “günlük” kelimesinden maksudımız bu bölümün başında yapılan tasnife girmeden mutlak olarak günlüktür.

bulunmaktadır.¹² Kafadar, bu çalışmada zikrettiği günlükler için “Avrupa edebiyatındaki modern günce formunun ön örnekleri sayılırlar”¹³ diyerek bunları nasıl değerlendirmek gerektiğini ortaya koymuştur.

1.2 Osmanlı Dönemi Tarih Metinleri İçinde Günlükler

Osmanlı dönemi edebi metinler içerisinde şahıslara ait yazılı kaynaklar, bir yönüyle iki kısımda incelenebilir. Birincisi biyografik kaynaklardır ki bunlar şuâra tezkireleri¹⁴, devlet adamlarının ve çeşitli grupların biyografilerinin yer aldığı “Hadîka”¹⁵ tarzı ve ulemâ biyografilerinin yer aldığı “Şekâik”¹⁶ ve zeyilleri gibi eserler olarak zikredilebilir. İkincisi otobiyografik kaynaklar olup, çalışmamızın ana unsuru olan günlük de bu kısımda değerlendirilebilir. Tarih yazımında kullanılan bu otobiyografik kaynaklardan yapı ve içerik bakımından günlüklerle benzeşenleri genel bir çerçevede sıralayacak olursak bunlar; otobiyografi, hâtırât, sergüzeştname, ruznâme, seyahatnâme ve sefâretnâme gibi metinlerdir. Burada daha önce değinildiği üzere konu Tanzimat öncesi Osmanlı dönemi Türkçe yazılmış metinler olarak sınırlandırıldı.

Ruznâmeler bu metinler içerisinde günü gününe tutulma bakımından günlüklere en yakın olanıdır. Fakat özel olarak sultanların günlük faaliyetlerinin

¹² Cemal Kafadar, “Ben ve Başkaları: On Yedinci Yüzyıl İstanbul’unda Bir Derviş’in Güncesi ve Osmanlı Edebiyatında Birinci Ağızdan Anlatılar”, **Kim Var imiş Biz Burada Yoğ İken**, İstanbul, Metis, 2010, s. 39-71.

¹³ Kafadar, **a.g.m.**, s. 48

¹⁴ Örnek olarak: Aşık Çelebi, **Meşâiru’ş-Şu‘arâ**, Hacı Selim Ağa Kütüphanesi Aziz Mahmud Hüdâyî Koleksiyonu, nr. 1157 (Müellif Hattı); Daha fazla bilgi için bkz. Aşık Çelebi, **Meşairü’ş-Şu‘arâ** (İnceleme – Metin), haz. Filiz Kılıç, İstanbul Araştırmaları Enstitüsü, 2010 (3 cilt halinde)

¹⁵ Bu türün ilk Türkçe örneğini Osmanzâde Tâib Efendi “Hadîkatü’l-Vüzerâ” ismiyle kaleme almıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Osmanlı Sadrazamları: Hadîkatü’l-Vüzerâ ve Zeyilleri, haz. Mehmet Arslan, Kitabevi Yayınları, 2013.

¹⁶ eş-Şekâiku’n-Nu‘mâniyye ve Zeyilleri: Hadâiku’ş-Şekâik, haz. Abdükdir Özcan, İstanbul, Çağrı yayınları, 1989.

günü gününe not edildiği târihî eserler olarak kabul edilen Ruznâmeler¹⁷ üçüncü şahısların günlük hayatlarını not ettikleri için günlüklerden ayrılırlar.¹⁸

Hâtırât, genel olarak yaşananların kaleme alındığı otobiyografik metinlerin ortak adıdır¹⁹. Hâtırât ile bazen aynı anlamda kullanılan otobiyografi arasındaki fark otobiyografide hayatın tamamı kaleme alınırken hâtırât hayatın bir dönemine ait olabilir. Hâtırâtlar günlüklere göre daha az doğaldır. Çünkü yaşananların üzerinden zaman geçtiği için yeni intibalar geriye dönük değerlendirmeleri etkileyecektir.²⁰

Sergüzeştname, hatıraların çoğunlukla manzûm bazen de mensûla karışık kaleme alındığı kurmaca ve hatırat olarak ikiye ayrılabilen eserlerin genel adıdır.²¹ Sergüzeştname hatıratların manzum hali olarak kabul edilebileceğinden bunlar da bu yönleriyle günlüklerden ayrılırlar.

Günlükler tarih yazımında mevcut kaynakların tamamlayıcıları hatta bazen kapsadıkları ayrıntılarla bu kaynakların ta kendileri olma özelliğine sahiptirler. Örneğin, araştırmamıza konu olan Sıdkî Mustafa günlüğü ve diğer günlükler içerisinde özellikle Soğanağa İmamı ve Sadreddin-zâde günlüğü kapsadıkları bilgiler itibariyle kroniklere yakın bir görüntü arz ederler. Bu açıdan bakıldığında resmî tarihçilik yapılarak üretilen vekayinamelerin, bu günlüklerle karşılaştırmalı okumalarının yapılması günlüklerin tarihi kıymetlerinin anlaşılmasına yardımcı olacaktır. Bunun dışında günlüklerden yazarlarının yaşadıkları döneme ait

¹⁷ Fikret Sarıcaoğlu, “Ruznâme”, **DİA**, C. 35, Ankara, 2007, s. 278.

¹⁸ Bu padişah ruznâmeleri ve bu ruznamçelerle ilgili yapılan bir kaç örnek çalışma için bkz. Sarıcaoğlu, **a.g.m.** s. 278-281; Sema Arıkan, **III. Selim’in Sırkatibi Ahmed Efendi Tarafından Tutulan Ruzname**, Ankara, TTK, 1993; Mehmet Ali Beyhan, **Saray Günlüğü**, İstanbul, Doğu Kütüphanesi, 2007.

¹⁹ M. Orhan Okay, “Hâtırât”, s. 445.

²⁰ Hâtırâtla alakalı daha fazla bilgi ve bazı önemli hatırat/otobiyografi çalışmaları için bkz. Okay, **a.g.m.** s. 445-449; Temeşvarlı Osman Ağa, “**Kendi Kalemikle Temeşvarlı Osman Ağa: Bir Osmanlı Türk Sipahisinin Hayatı ve Esirli Hatıraları**” yay. haz. Harun Tolasa, Konya, Selçuk Üniversitesi Yayınları, 1986; Fikret, Sarıcaoğlu, “Kâtib Çelebi’nin Otobiyografileri”, **Tarih Dergisi**, S. 37, İstanbul, Edebiyat Fakültesi Yayınları, 2002, s. 297-319; Sâî Mustafa Çelebi, “**Yapılar kitabı: Tezkiretü’l-Bünyan ve Tezkiretü’l-Ebniye: Mimar Sinan’ın Anıları 1005/1596**”, haz. Hayati Develi, İstanbul, K Kitaplığı, 2002; Ahmed Türek, Fahri Çetin Derin, “Fezullah Efendi’nin Kendi Kaleminden Hal Tercümesi” **Tarih Dergisi**, S. 23, 1969, s. 205-218; Ahmed Türek, Fahri Çetin Derin, “Fezullah Efendi’nin Kendi Kaleminden Hal Tercümesi” **Tarih Dergisi**, S. 24, 1970, s. 69-92.

²¹ Orhan Kemal Tavukçu, “Sergüzeştname”, **DİA**, C. 36, Ankara, 2009, s. 559.

kaynaklarda olmayan bilgilerin mevcudiyyeti onların kıymetini artırmaktadır. Öte yandan günlüklerde yer alan şahsî notlardan hareketle yazarın yaşadığı döneme ait sosyo-kültürel bilgilere, çevre ve iklime dâir notlara, dönemin edebî özelliklerine ve günlük yazarının duygu dünyasına ulaşılabilir.

1.3 Günlük Metnin Bir Kaynak Olarak Tarihi Değeri

Bu çalışmaya konu olan günlük; içerisinde yer alan atama-azil, ulemâ ve devlet ricâline ait önemli bilgiler itibariyle kroniğe yakın bir hüviyet taşır. Sıdkî Mustafa günlüğünü 1162-1169/1749-1756 yılları arasında kaleme aldığından bu döneme ait kroniklerle mukayesesi günlüğün kaynak değeri hakkında bir fikir verecektir. XVIII. yüzyıl Osmanlı tarihçiliği düşünüldüğünde günlüğün kapsadığı döneme ait kronikler Şemânîzâde Süleyman Efendi'nin *Mür'î't-Tevârih*'i, İzzî Süleyman Efendi'nin *İzzî Târih*'i, Seyyid Mehmed'in *Hâkim Tarihi* ve bu kroniklerin bir kısmını kaynak olarak kullanan Ahmed Vâsıf Efendi'nin *Mehâsinü'l-Âsâr ve Hakâ'iku'l-Ahbâr*'ı olarak ifade edilebilir. Bu kronikler içerisinde Seyyid Mehmed ve Ahmed Vâsıf Efendi'nin tarihleri ile Sıdkî Mustafa günlüğünün 1166/1752-53 tarihleri genel itibariyle mukayese edildiği vakit şunlar söylenebilir: Bazı küçük farklılıkları olmakla birlikte bu yıl içerisinde Sıdkî Mustafa günlüğü ve diğer kroniklerde yer alan tarih bilgileri genel itibariyle uyumludur. Bu mukayese sonucunda Sıdkî Mustafa'nın günlüğüne bütün atamaları almadığı anlaşılmıştır. Bununla birlikte kronikler sadece devlet ricâli düzeyinde bilgi ve vefatlara yer vermişken Sıdkî Mustafa'da özellikle ulemâ bilgi ve vefat haberlerinin daha fazla yer aldığı görülmektedir. Dolayısıyla günlük, bu döneme ait ulemâ hakkında yapılacak çalışmalarda ana kaynak konumundadır. Pâdişaha ve devlet ricâline ait bilgilerde genel manada bir birliktelik söz konusudur. Kronikler; genel manada devlet meseleleri ve bunların uzantılarına yoğunlaşmışken Sıdkî Mustafa'dan havanın durumu, güneş tutulması, güneşin hangi burçta olduğu, talebeye kitap okutmaya başladığı, kardeşi hakkında bilgiler, kendi nikahı vd. bilgiler anlaşılmaktadır.

Kroniklerde anlatım üslubu uzun, ağır ve resmi iken Sıdkî Mustafa daha kısa, sade, samimi ve doğaldır.²²

1.4 Osmanlı Döneminde Günlükler

Aşağıda Osmanlı coğrafyasında yaşamış ve eserlerini Türkçe kaleme almış günlük yazarları ve bunların günlüklerine dâir muhtasar bilgiler paylaşılacaktır. Konuyu Türkçe günlükler üzerine sınırlandırmamızın nedeni tezimize konu olan Sıdkî Mustafa günlüğünün Türkçe olması ve günlüklere dâir giriş yazısı niteliğindeki bu kısmın gereğinden fazla şişirilmemesidir. Günlükler üzerine kısa bilgiler verildikten sonra günlüklerden birer kısım eklenerek bu günlüklerin dil ve üslup özellikleri gösterilmeye çalışılmıştır. Bunun yapılmasındaki amaç hem okuyucuyla bu günlüklerin dil ve üslup özellikleri hakkında fikir verecek kadar bilgi paylaşmak hem de Sıdkî Mustafa günlüğüyle küçük de olsa dil ve üslup açısından mukayese imkânı sağlamaktır.

Osmanlı döneminde -şu ana kadar bilinen- Türkçe **günlükler** içerisinde bu çalışmaya konu olan Sıdkî Mustafa'ya ait günlük hariç dört günlük keşfedilip çalışılmıştır. Bunlar -kronolojik olarak- Seyyid Hasan'a ait *Sohbetnâme*, Niyâzî-i Mısırî'ye ait "*Mecmûa-i Kelimât-ı Kudsiyye*", Sadreddinzâde Telhîsî Mustafa Efendi'ye ait "*Cerîde*" ve İstanbul Soğanağa Camii imamı Hâfız Mehmed b. Süleyman tarafından yazılan "*Cerîde*"dir. Burada dikkat çekilmesi gereken önemli bir mesele de bu eserler; kendi yazarları, onları okuyan okuyucular ve modern araştırmacılar tarafından nasıl adlandırıldıklarıdır. Bahsedildiği üzere bu günlüklere yazarları tarafından verilen ortak bir isim yoktur. Mesela Sıdkî Mustafa'ya ait günlükte esere dâir herhangi bir isimlendirme yapılmamışken zahriyesinde sonradan bir okuyucu (Kütüphane görevlisi olabilir) tarafından "**vekâyi**" kelimesi yazılmıştır. Kütüphane kataloğunda "yevmiyye" olarak kayıtlı esere bugün "**günlük**" denilmektedir. Aynı şekilde Niyâzî-i Mısırî'nin eserine bakılacak olursa esere yazar,

²² Günlük, vr. 25b-29b; Seyyid Mehmed, **a.g.t.**, s. 1-69; Ahmed Vâsıf, **a.g.t.**, s. 9-23.

“Târîh” derken Kütüphane kataloğunda “Mecmûa-i Kelimât-ı Kudsiyye” olarak kayıtlı olan eser, bugün “**günlük**” olarak değerlendirilmektedir.

1.4.1 Seyyid Hasan-Sohbetnâme

Tanzimat öncesi Osmanlı dönmine ait Türkçe günlükler içerisinde Topkapı Sarayı Kütüphanesi Hazine Koleksiyonunda 1426 numara ve 1418²³ numarada muhafaza edilen Seyyid Hasan’a ait *Sohbetnâme*; bahsi geçen günlükler içerisinde en erken tarihli olandır. Günlük hakkında daha önce sırasıyla Orhan Şaik Gökyay makale yazmış, Cemal Kafadar çalışmasının bir bölümünde değinmiştir..²⁴ Bunlardan Gökyay’ın makalesi *Sohbatnâme*’nin içeriğine dair ayrıntılı bilgiler verirken Kafadar’ın çalışması günlük ve benzeri metinlerdeki anlatımlar üzerine odaklanmıştır.

Sohbetnâme, Seyyid Hasan’ın 1071/1660-1075/1664 seneleri içerisinde tuttuğu günlük kayıtlardan oluşmaktadır. Günlük, *Sohbetnâme* isminin işaret ettiği üzere ihvanla yapılan sohbet meclislerinin bir döküm listesi gibidir. Bu sohbet meclislerinin kurulmasında *yıl cem’iyyeti*, *kırk cem’iyyeti*, *hitân cem’iyyeti* gibi olağandışı durumların haricinde yolda karşılaşma akabinde davet, i’âde-i ziyaret veya bir yere giderken yol üstü arkadaşların toparlanarak birine ziyarete gidilmesi gibi durumlar söz konusu olabilmektedir. Kitabın ismi *Sohbetnâme* olmasına karşın sohbetlerin içeriğiyle ilgili ne yazık ki bir malumat verilmez. Bu sohbetlerin içeriğine dair bilgiler ancak küçük parçalar halinde metinden seçilebilir. *Sohbetnâme*’nin anlatımında yazarın hissettiklerine veya o an içinde bulunduğu duygu yoğunluğuna dair dışavurumlara ne yazık ki çok fazla rastlanmaz. *Sohbetnâme*’de tutulan kayıtların anlatımı için genelde durağan ve sakin denilebilir.

²³ Fehmi Edhem Karatay, **Topkapı Müzesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu**, Topkapı Sarayı Müzesi Yayınları, İstanbul, 1961, s. 422.

²⁴ Orhan Şaik Gökyay, “*Sohbetnâme*”, **Tarih ve Toplum**, S. 14, İstanbul, 1985, s. 56-64, Kafadar, **a.g.m.** s. 43-48.

Seyyid Hasan'ın üslup özellikleri ve değindiği konular, Sıdkî Mustafa ve Sadreddinzâde Telhisî Mustafa Efendi'nin günlüklerinden oldukça farklıdır. Sıdkî Mustafa ve Telhisî Mustafa'nın günlüklerinde genişçe yer bulan tarihî bilgiler, Sohbetnâmenin büyük hacmine oranla küçük miktarda yer tutmaktadır. Sohbetnâme'nin üslup özelliklerine ve içeriğine örnek olarak alttaki iki kısa pasajı paylaşılabilir:

“Şeb-i sebt duhûl itmişdir yevm-i ahad ba‘de’l-‘asr bizüm hücrede bağçe kapusunun hâric ve dibinde benim berber fakîri tirâş etmişdir ba‘dehû ehl-i beyt ve küçük hemşîre ile ma‘an büyük hemşîrenin evinde ta‘aşşî ve beytûtet vâki‘ olmuştur irtesi yevm-i isneyn ki mâh-ı mezbûrun on üçüncü günidir mezbûrların ba‘zısı Alibey Köyü’nden geçüp hemşîreyi almağa gelen sığır arabasına binüp ve fakîr münferiden ve mâşiyen merhûm Hüseyinimin kabrine vardık fakîr cümleden mukaddem varup kırâ‘at iderken araba dahî gelüp kabirlerimiz berâberinde duâya dek tevkîf olındı”²⁵

“işret der-yıldız imrûz hâher-i mihteri ziyaret ve enişteyi ‘iyadet ve eski bezzazistanda bezzazsistancı Mustafa Çelebi’yle edâ-i maslahat ve simhânede Ustazâde ve Ramazan Çelebi’yle mücâleset ve Sultan Bayezid’in taşra hareminde Soğan imâmı Ahmed Efendi’yle musâhebet ve ba‘de’z-zuhr hâher-i mihterde ekl-i ta‘âm ve esnâ-i gurubda ta‘aşşî vâki‘ olmuştur”²⁶

1.4.2 Niyâzî-i Mısırî-Tarih

Ünlü mutasavvıf ve şair Niyâzî-i Mısırî’ye ait olan ikinci günlük *Mecmû‘a-i Kelimât-ı Kudsiyye* ismiyle Bursa Eski Yazma ve Basma Eserler Kütüphanesi Sultan Orhan Kataloğu Numara 690’da kayıtlıdır. Öncelikle belirtmekte fayda vardır ki Niyâzî-i Mısırî’nin günlüğü hatırat olarak yayınlanmasına rağmen günü güne tutulan kayıtlardan yola çıkarak bunun günlük olduğu söylenebilir. Niyâzî-i Mısırî’nin

²⁵ Seyyid Hasan, “Sohbetnâme”, C. 1, vr. 1b.

²⁶ Sohbetnâme, C.1, vr. 157a-157b.

kendisi ise eserini “*Târîh*” olarak isimlendirmektedir. Mısrî, duygu ve düşüncelerini daha fazla kaydettiği için diğer günlük yazarınlardan ayrılır.

Niyâzî-i Mısrî; IV. Mehmed döneminde Kadızâdelilerin saraydaki etkinliklerinin artması, kendisinde görülen ve devlet kademelerince hoş bakılmayan bazı mistik inanışları nedeniyle 1674 yılında Rodos’a sürülmüştür. Yaklaşık 9 ay süren bu sürgünden sonra 1675 yılında Bursa’ya dönmesine izin verilmiştir. 1677 yılında tekrar benzer sebeplerden Limni’ye sürülen Mısrî 1692’ye kadar yaklaşık 15 yıl burada ikamete mecbur kalmış ve affedilmesinin akabinde Bursa’ya geri dönmüştür. II. Ahmed döneminde Avusturya’ya karşı ilan edilen sefere bizzat katılmak için girişimde bulunan Mısrî’ye halkın fazla teveccühü ve müridlerinin çokluğu nedeniyle yönetim Mısrî’yi bir tehdit olarak algılamış ve onu ikinci defa 1693’te Limni’ye sürgün etmiştir. Niyâzî-i Mısrî 1694’te ikinci Limni sürgünü sırasında yaklaşık 78 yaşında vefat etmiştir.²⁷

Günlüğüne girdiği kayıtlardan yola çıkılarak Mısrî’nin günlüğünü Rodos sürgününde yazmaya başladığı ve daha sonra devam ettiği anlaşılmaktadır. Mısrî günlüğüne girdiler yaparken bir konu bütünlüğü gözetmemiştir. Eser birçok hatıra, günlük hadise, ayet, hadis ve fıkra-aneidotlar içerir. Mısrî’nin günlüğü tutarken ki rutini, her zaman takip edemese de biri gece ve biri gün ortasında olmak üzere iki defadır. Derin Terzioğlu, Mısrî’nin günlüğünün konuşma-sohbet tarzında yazıldığının altını çizerek bu tercihin duygu ve fikirlerini ifade etme açısından yalnızca retoriksel olmadığını aynı zamanda metin içindeki işaretlerden bu sohbet-konuşmalarının aktüel okuyucular için kayıt altına alındığını söylemiştir. Terzioğlu devamında günlüğe düşülen notlardan dost ya da müridlerinin günlüğü ödünç almalarına ya da bazı belli girdileri okumalarına izin verildiğini çıkararak bunun

²⁷ Abdülbaki Gölpınarlı, “Niyâzî Mısrî”, *Şarkiyat Mecmuası*, C. 7, İstanbul, 1972, s. 183-226; Mustafa Aşkar, “Niyâzî-i Mısrî” *DİA*, C. 33, Ankara, 2007, s. 166-169; Niyâzî-i Mısrî, *Niyâzî-i Mısrî’nin Hatıraları*, haz. Halil Çeçen, İstanbul, Dergah Yayınevi, 2006, s. 15-27.

günlüğün aktüel okuyucularıyla ilgili ipuçları olarak görülebileceğini düşünmektedir.²⁸

Niyâzî-i Mısırî'yi diğer yazarlardan ayıran en önemli özellik, metninde bol miktarda günlük olay ve sıradan durumları kapsayan kayıtlar (ne yediği, nasıl uyuduğu, ziyaretine kimlerin geldiği, sağlık durumu vb.) olmasının yanı sıra kendi iç dünyasına ve aile hayatına dair verdiği bilgilerin fazlalığıdır. Mısırî'nin günlüğüne yazdıklarının yüzeysel bir okuması yapıldığında onun genel anlamda vehimli bir insan olduğu anlaşılmaktadır. Mısırî'nin iç dünyası ilgili verdiği bilgiler çoğunlukla eziyet ve zulüm temalıdır. Mısırî sürekli zehirlenme korkusu yaşamakta hatta kardeşinin kendisine ihanet edeceğinden dahi korkmaktadır. Padişahın ve sair ekâbirin ona kasıtları olduğunu düşünmekte sürekli bir öldürülme korkusu ile yaşamaktadır. Ayrıca kendisine peygamberlik atfetmekte, Cebrail ile konuştuğunu ve kendisine ayetler geldiğini söylemektedir.²⁹ Niyâzî-i Mısırî'nin günlüğünden üslup ve içerik açısından örnek olarak şu iki pasaj gösterilebilir;

*“Cum‘a gicesi tudağum şişecek kadar zehri içüme taldurduktan soñra havā bir miqdār şovuk olmağla ayağuma mest giymiş idüm, birisini almışlar kapunun ardına bir yaş zopa tayamışlar. Yūsuf Ağa zālimdür düğününde iki kerre ta‘ām göndürdi bu gice bu fesādları itdi; karındaşımı ‘idüñ ikindi gününde ikindici gününden düşman itdi gelse bir gāyet iyi maslahat vardur onu itse murādına tiz irerdi oñ soñ beni ve birāderi öldürmekdür çünki murādı beni birāderime öldürdürse birāder de kātıl olmuş olur onu da kışāşan öldürse ikimizden hālas olurdı, Qarabaş imāmun vezîri olurdı. Ben onuñ ta‘āmlarından korğdum idi zîrā düğün ta‘āmına benzemezdi bişer altışar kap nefis ta‘āmlar idi...”*³⁰

“Cum‘a gicesi başum ucında bir tarkıldı oldu uyhu içinde fāre şandum gice yiyecegüm ta‘ām taşını başum altına kordum fāre gelmişdür didüm yine uyudum

²⁸ Derin, Terzioğlu, “Man in the Image of God in the Image of the Times: Sufi Self-Narratives and the Diary of Niyazi-i Misri (1618-94)”, *Studia Islamica*, Volume 94, 2002, s. 139-165.

²⁹ Gölpınarlı **a.g.m.**, s. 212-213; Niyâzî-i Mısırî, **a.g.e.**, s. 33-154.

³⁰ Niyâzî-i Mısırî, **a.g.e.**, s. 33.

şabah eşvābumı aşāğa indürdüm gördüm ki tırabzanı koparmışlar taş içine zehir koymak için kayyım geldi Hacı ‘Abdu’llah gel saña bir şey’ göstereyim didüm mukayyed olmadı hele gel minbere çık didüm gönüllü gönülsüz geldi çıktı gördi ne bunun aşlı niçün dimezsın didüm sükût itdi eger sen bunu bilmeyeydiñ şorarduñ dedim hey efendi senüñ bunlar bir kıluna degemezlerdir bildüm ki onuñ da haberi var söylemez bu zalimleriñ elinde ne yerde kurtulabilürüm ne gökde. Şerlerinden Allāha şıgındum didim didüm döndi gitti.”³¹

1.4.3 Telhisî Mustafa Efendi-Cerîde

Sadrazam, Şeyhülislam ve Kazasker gibi yüksek devlet adamları çıkarmış köklü bir ulema ailesi mensubu olan Sadreddinzâde Telhisî Mustafa Efendi’ye ait olan günlük Başbakanlık Osmanlı Arşivi Kamil Kepeci Tasnifi numara 7500’de kayıtlıdır. Daha önce bu günlük Fazıl Işıközlü³² ve İsmail E. Erünsal³³ tarafından makale düzeyinde incelenmiş son olarak da Selim Karahasanoğlu tarafından hazırlanan bir inceleme kitabına konu olmuştur.³⁴

Sadreddinzâde günlüğünü tutmaya 44 yaşındayken 1711 yılında başlamıştır ve 1735 yılındaki ölümüne kadar yaşadıklarını kaydetmeye devam etmiştir. Sadreddinzâde günlüğünde diğer günlüklerden farklı olarak dikkati çeken özellik kapsadığı yirmi dört yıllık uzun süredir. Sadreddinzâde yirmi dört yıl boyunca günlüğüne yaşadıklarını düzenli bir şekilde girmiş ve oldukça muntazam bir şekilde

³¹ Niyâzî-i Mısırî, **a.g.e.**, s. 108.

³² Fazıl Işıközlü, “Başbakanlık Osmanlı Arşivinde Yeni Bulunmuş Olan ve Sadreddin Zâde Telhisî Mustafa Efendi Tarafından Tutulduğu Anlaşılan H. 1123 (1711)-1148 (1735) Yıllarına Ait Bir Ceride (Jurnal) ve Eklentisi”, **7. Türk Tarih Kongresi: Kongreye Sunulan Bildiriler**, C. 2, Ankara, TTK, 1973, s. 508-534.

³³ İsmail E. Erünsal, “Bir Osmanlı Efendisi’nin Günlüğü: Sadreddinzâde Telhisî Mustafa Efendi ve Ceridesi”, **Kaynaklar**, S. 2, 1984, s. 77-81; “Türk Edebiyatı Tarihinin Arşiv Kaynakları III: Telhisî Mustafa Efendi Ceridesi”, **Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi**, S. 2, 1983, s. 37-42.

³⁴ Selim Karahasanoğlu, **Kadı ve Günlüğü: Sadreddinzâde Telhisî Mustafa Efendi Günlüğü (1711-1735) Üstüne Bir İnceleme**, İstanbul, Türkiye İş Bankası, 2013. Karahasanoğlu, kitabında Sadreddinzâde’nin günlüğünü neşretmekten ziyade bu günlük üzerine neler söylenebileceğine odaklanmıştır. Günlüğün metninin Karahasanoğlu tarafından yayınlanacağı ifade edilmiştir.

kayıtlarını tutmuştur. Selim Karahasanoğlu tarafından hazırlanan inceleme çalışmasında günlükteki kayıtların kategorik dağılımlarına baktığımız zaman tayin/azil/nakil girdilerinin eserin %25.21’lik kısmını, fevt, seyahat ve ziyaret girdilerinin ise günlüğün %35.1’lik kısmı kapsadığını görmekteyiz. Günlükte değinilen konular arasında ayrıca deprem, yangın, hava durumu ve benzeri konular bulunmaktadır.³⁵ Bu konularla ilgili bilgilerin değerlendirilmesi ülkemizde henüz yeterince gelişme imkanı bulamamıştır. Bu ve benzeri çalışmaların iklim ve çevre tarihi alandaki literatüre çok büyük katkılar sağlayacağı aşîkârdır. Sadreddinzâde günlüğünde, Niyâz-i Mısırî’de veyahut az miktarda da olsa Sıdkî Mustafa günlüğünde görülen tarzda öfke ve hayal kırıklıklarını belli edecek tarzda şikâyet türü yazılar bulunmamaktadır. Sadreddinzâde, mensup olduğu ailenin ilişkiler ağı sayesinde oldukça rahat bir hayata ve başarılı bir kariyere sahip olmuş bu durum günlüğüne de açık bir şekilde yansımıştır. Selim Karahasanoğlu, yukarıda yüzdeleri verilen girdilerden ve Sadreddinzâde’nin günlüğünde kendi “ben”ine karşı aldığı tutumdan yola çıkarak “*Sadreddinzâde’nin günlük defteri tutmasının ardındaki saik[i], bizzat ve bilhassa tarihe kayıt düşmek*” olarak görmektedir.³⁶

Sadreddinzâde günlüğüne yaklaşık bir asır sonra 1818-1819, 1819-1820 yılları arasında Sadık adında birinin yaptığı eklentiler ve kendi girdiği günlük notları bu günlüğe ayrı bir değer ve orijinallik katmıştır. Sadık’ın Sadreddinzâde’nin günlüğüne toplam eklenti sayısı yedidir. Bu eklentilerden altısı Sadreddinzâde’nin notlarındaki fiyat miktarlarını kendi içinde bulunduğu zaman dilimindeki fiyat miktarlarıyla kıyaslayarak getirdiği eleştiriler olup bir tanesi de Sadreddinzâde’nin Veysel Karanî’nin külahını ziyarete gitmesini küçümsemesidir. Sadık’ın kendi günlüğüne başlama tarihi 22 Kasım 1819’dur. Son girdisi ise 6 Temmuz 1822 tarihindedir. Sadık’ın kendi kayıt sayısı toplamda doksan altıdır. Sadık’ın günlük tutmada yöntemi Sadreddinzâde’nin yöntemi gibidir. Bununla birlikte Sâdık; Yeniçerilik ve Yunan isyanı konularıyla ilgilenirken tayin-azil, mevsimsel gelişmeler, kıtlıklar ve

³⁵ Karahasanoğlu, **a.g.e.**, s. 55-60.

³⁶ Karahasanoğlu, **a.g.e.**, s. 206.

görüştüğü kimseler vd. bilgileri günlüğüne kaydetmiştir.³⁷ Sadreddinzâde ve Sadık'ın günlük notlarından seçtiğimiz pasajlar şöyledir:

*“Tebdil ademler tâ'yin olunub altı yedi değirmi yemeni ile frengî başlı 'avretlerin yemenilerin ve çoban yakası tâ'bir eyledikleri yakaların kat' ve şak eylemişlerdir isabet amma ne isabet Allah devam ve sebat vire.”*³⁸

*“Bugün İstanbul tarafından gelen ricalden mesmû' olan ahabâr-ı acîbede hamîs-i sâbık vakt-i zuhrda zuhûr etmiş halk def'aten cem'iyet ve Atmeydânî'na birinci ve beşinci orta çıkarıp bayraklar açıp cumhûr ile bâb-ı hümayûna gelip Sadr-ı a'zam paşa ve Kapudan Kaymak Paşa ve Kethüdâ Mehmed Paşa ucâletü'l-vakt Sultân Ahmed yerinde katl ve leşleri araba birle Atmeydânî'na irsâl bâb-ı hümayûnda Kaymak ile kethüdâ-yı salb ve vezîri at kuyruğuna bağlayıp sürdürerek yine bırağup sübhanehû zü'l-kuvveti'l-mübîn kilâb ekl eylemek üzre görenler nakl eylediler mezbûr kapudan Kaymak Paşa'yı vâldesi şefâ'at ve gasb ve defn eylemiş mezkûrâna kimse sâhib çıkmayup lâşeleri hemân öylece muzmahil olmuş.”*³⁹

Sadık'ın günlüğünden: *“Yeniçeri tâ'ifesi gittikçe fezâhata cür'et edüp oğlan ve avret çevirme ve gâvur ve müslim soyma gibi hâlâta mütecâsir ve bî-edebâne kıyâfetler ile çarşu ve mahalle aralarında geşt ü güzâr ederek halk bizâr olmuşlar idi. Bu def'a zâbitlerine hatt-ı şerîf ile tehdîd olundukda, ortalar mütevellîleri ve başeski ve çorbacıları ve odabaşılıarı ve sâ'ir zâbitler kul kethüdası ile üç beş yüz zâbit birden çarşu ve pazarı gezerler, ba'zı re'âyâ dükkânlarına nişân asılmış idi, ânları kırıp ve edebsizlerden ba'zı tutulup i'dam olarak hele el-hamdü lillâh bir kaç gündür çârşu ve bâzâr âsûde üzeredir”.*⁴⁰

³⁷ Karahasanoğlu, **a.g.e.**, s. 184-201.

³⁸ Işıközlü **a.g.m.**, s. 523.

³⁹ Karahasanoğlu, **a.g.e.**, s. 76.

⁴⁰ Karahasanoğlu, **a.g.e.**, s. 192.

1.4.4 Mehmed b. Süleyman-Cerîde

Soğanağa Mahallesi imamı Hafız Mehmed b. Süleyman tarafından tutulan ve kendisi tarafından *Ceride* olarak nitelendirilen günlük Süleymaniye Kütüphanesi Zühdü Bey Koleksiyonu 453 numarada kayıtlıdır. Hafız Mehmed Efendi; şehirde meydana gelen önemli olayları ve siyasi gelişmeleri, bazı devlet erkânı ve ulemanın azl-nasb tarihlerini, kendi mahallesinde bulunan şahısların evlenme ve vefatları gibi o mahalleye ait haberleri, ailesine ve meslektaşlarına dair bilgileri günlüğüne kaydetmiştir. Hafız Mehmed Efendi günlüğü muhteva ve yapı olarak kronik formatındadır. Eser ilk bakışta üslup ve şekil açısından kroniklerden ayrılması zor bir görüntü çizmektedir. Günlükte I. Abdülhamid, III. Selim ve II. Mahmud devrine ait olaylar genelde düzgün bir kronoloji takip edilerek esere kayıt edilmiştir. Hafız Mehmed Efendi'nin günlüğünün en dikkati çeken özelliklerinden biri ailesine dair düşmüş olduğu özel kayıtlardır. Ancak ne yazık ki bu kayıtlarda bir duygu ifadesi yoktur daha çok doğum, evlilik gibi gün ve tarihler not edilmiştir. Ayrıca onun kendisine ait verdiği bilgiler yine tekdüze, yalın ve duygudan aridir.⁴¹ Hafız Mehmed Efendi günlüğüne örnek olarak şu satırları verebiliriz:

“Nasb-ı Tuğ-ı hümayûn Bâb-ı Sarây-ı Cedîd: Pâdişahımız, şevketlü mehâbetlü, kudretlü Sultan Mahmûd Han-ı sâni halledellâhû hilâfethu ilâ-yevm'd-dîn ve nasrullâhi te'âlâ hazretleri a'dâ-yı dîn-i İslâm olan Mosko keferesi üzerine bi'n-nefs Sefer-i hümayûn'a azîmet etmekle cemî'-i ulemâ ve meşâyihân ve sâ'ir ricâl-i Devlet-i Osmâniyye Sarây-ı cedîd'e cem' olup, ba'de'l-kırâ'at-i Sûretü'l-feth ve ba'de'd-du'â ve's-senâ, sâ'at üçbuçukda Kubbe önüne, ya'nî Sarây-ı cedîd derûnunda Dîvânyer önünde Tuğlar-ı hümayûn nasb olundu. Fî 3 B. Sene 1225”⁴²

⁴¹ Kemal Beydilli, “Osmanlı Döneminde İmamlar ve Bir İmamın Günlüğü”, İstanbul, Tarih ve Tabiat Vakfı, 2001, s. 77-98.

⁴² Beydilli a.g.e., s. 136.

*“Soğanağa Mahallesi ’nde sâkin Kütahyalı Müderris Halîl Efendi ’nin Mehmed ismiyle bir oğlu dünyaya geldi. Zilka‘de’nin yirminci cum ‘a gecesi, sâ‘at beş, dakika kırkbeş. İşbu cerîdeye kayd şüü. Fî 20 ZA. sene 1226.”*⁴³

⁴³ Beydilli **a.g.e.**, s. 170.

II. BÖLÜM

MÜLÂZEMET VE MÜLÂZİM SİDKÎ MUSTAFA

2.1 Osmanlı İlmiyesinde Mülâzemet Sistemi

Mülâzemet sözlükte “*bir şeye veya bir şahsa ayrılmaz surette iltihak etme, bir işe sarılıp devamlı onunla iştiğal etme, bir memuriyete geçmek üzere bir dâireye maaşsız devam etme*”⁴⁴ gibi anlamlara gelmektedir.

Mülâzemet, Osmanlı ilmiyesinde müderris/kadı adaylarının vazife bekleme süreleri için kullanılan bir terimdir.⁴⁵ Mülâzemet sadece ilmiyeye mahsus bir tabir olmayıp aynı zamanda bir staj zamanı olarak Osmanlı idari ve askeri teşkilatında da kullanılmaktadır.⁴⁶ İlmiye teşkilatı dışında kalan mülâzemetler bu çalışmanın konusunun dışında kaldığı için burada sadece değinmekle kifayet edilmiştir.

Mülâzemet ıstılah anlamıyla ilmiyye tarîkinde iki ayrı dönemde geçen süreyi ifade etmek için kullanılır. Birinci dönem, medrese mezunlarından görev almak isteyenlerin vazife bekledikleri süreye tekâbül eden zaman için kullanılır ki bu süreçte müderris/kadı adayı alacağı vazife için tecrübe kazanırdı. İlmiye zümresine katılıp medresede müderris veya kadı olmak isteyen her medreseli, ilmiye tarîkinde yer alan bir hocadan belirli kitapları okumak zorunda olduğu gibi üst medreseye veya hocaya ancak bu müderristen alacağı temessükle (icazet) çıkabilirdi. Ancak ilmiye silkene girmek için medrese mezunu olmak yeterli olmayıp mülâzım olunmadan müderris veya kadı olunamazdı. Bu durum aslında Osmanlı Devleti’nin eğitim ve yönetim anlayışının bir sonucu olabilir. Devletin merkezileşmesi ve vazife isteyen medreselilerin artması kaçınılmaz olarak mülâzemet sisteminin ortaya çıkmasını

⁴⁴ Şemseddin Sâmî, **Kâmus-ı Türkî**, neşreden Ahmed Cevdet, Dersaadet, İkdâm Matbaası, 1317, s. 1399.

⁴⁵ Mehmet İpşirli, “Mülâzemet”, **DİA**, C. 31, Ankara, 2006, s. 537.

⁴⁶ Mehmet İpşirli, “Osmanlı Devleti’nde Kazaskerlik (XVII. Yüzyıla Kadar)”, **Belleten**, C. 61, S. 232, Ankara, 1997, 2005, s. 642; Mehmet Zeki Pakalın, **Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü**, C. 2, İstanbul, Milli Eğitim Basımevi, 1983, s. 612.

sağlamıştır. XVI. yüzyılın başlarında ortaya çıktığı kabul edilen mülâzemet sistemi ile devlet, hem kendisinden kabul alan görevliler aracılığıyla yeni atanacakları zihin ve adet itibarıyla kontrol etmek hem de var olan kadroları daha etkili kullanmayı düşünmüştür.⁴⁷ Osmanlı Devletinin bununla bir bürokrat-alim profili oluşturmak ve ayrıca hem kendi zihniyetini yansıtacak hem de muhalif olabilecek durumların önüne geçebilmeyi hedeflemiş olabileceği düşünülebilir.

Mülâzemet olarak ifade edilen ikinci süreç, mansıbdan (görev) bulunan kadı veya müderrisin müddet-i örfiyyesini (görev süresi) tamamladıktan sonra bir sonraki göreve atanana kadar geçirdiği infisâl süresini karşılamaktadır.⁴⁸

2.2 Mülâzemetin Ortaya Çıkışı

Osmanlı Devletinde mülâzemet sisteminin ne zaman ortaya çıktığı tam olarak bilinmemektedir. Fakat muntazam olarak Ebussûd Efendi'nin Rumeli Kazaskerliği döneminden itibaren uygulanmaya başladığı söylenebilir. Bundan önce mülâzemet sistem olmadığından ilmiye tarikine bir yolunu bulan herkesin girebildiği kaynaklarda ifade edilmiştir. Ebussûd Efendi'nin bu uygulaması ile Müderris ve Mevâlî dânişmendlerinden istedikleri miktarda mülâzım veremeyeceklerdir. Bunun dışında her yedi senede bir de “nevbet” ilan edilerek silke girmek isteyenlerin önü açılacaktı. Mülâzımlar için müstakil ruznamçe tutulması da silke girişin kontrolünü artırmıştır.⁴⁹

Mülâzemetin ortaya çıkışı ile ilgili olarak İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Ebussûd Efendi'nin Rumeli Kazaskerliği zamanına kadar muntazam bir mülâzemet defterinin

⁴⁷ Yasemin Beyazıt, “Osmanlı İlmiye Bürokrasisinde Şeyhülislamlığın Değişen Rolü ve Mülâzemet Sistemi (16.-18. Yüzyıllar)”, **Belleten**, C. 73, S. 267, Ankara, 2009, s. 425; Yasemin Beyazıt, **Osmanlı İlmiye Tarîkinde İstihdam ve Hareket: Rumeli Kadıaskerliği Ruznâmçeleri Üzerine Bir Tahlil Denemesi (XVI. Yüzyıl)**, (Basılmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Bölümü Yeniçağ Tarihi Anabilim Dalı, Ankara, 2009, s. 31-36.

⁴⁸ Beyazıt **a.g.t.**, s. 123.

⁴⁹ Beyazıt, **a.g.t.**, s. 39-40.

olmadığını ifade etmiştir.⁵⁰ Mehmet İpşirli ise sistemin XVI. yüzyılın ortalarında meydana gelen bazı karışıklık ve haksızlıklardan dolayı görülen lüzum üzerine hayata geçirildiğini ifade etmiştir.⁵¹ Yasemin Beyazıt, meseleyi bu bilgileri de göz önünde bulundurarak irdelenmiş ve konunun aydınlatılması yönünde Şakaik zeyillerinde bulunan ulema biyografilerin incelenmesi gerektiğini ifade etmiştir. Nihayetinde Beyazıt, mülâzemet sisteminin XV. yüzyılın son çeyreğinde teşekkül etmeye başladığını söyleyerek sisteminin ortaya çıkışında Fatih dönemiyle başlayan Osmanlı Devletinin merkezileşmesinin önemli rol aldığına dikkat çekmiştir.⁵²

Mülâzemet sisteminin teşekkülüne değin medrese mezunları genellikle beklemeksizin bir görev elde edebilmekteydi. Fakat medrese mezunlarının giderek artması, birikmelere yol açmış ve mezunlar tayin için beklemek zorunda kalmışlardı. Böylece medreseden mezun olan dânişmendlerin adaletli olarak göreve başlamalarını sağlamak üzere mülâzemet ve nevbetin düzene konulması ve devletin bünyesine uygun bir sistemin benimsenmesi zaruret haline gelmiştir.⁵³ Bu sistem bir taraftan yığılmaları önlerken diğer taraftan hem yeni atanacak mülâzımlar hem de iki görev arasında bulunan kadılar için tecrübe kazanmalarını sağlayacaktır.

Mülâzemet sistemi ile devlet, azil döneminde de ilmiyeyi kontrol altında tutmak, devlete olan bağlılıklarının eksilmemesi ve tekrar görev bekleyenlerin bilgi birikimlerini artırmayı istemiştir. Dolayısıyla mülâzemet sistemi ile silke girmek isteyen adaylar için seçici bir sistem kurulmuştur. Danişmendler, medrese eğitimini tamamladıktan sonra ancak bir göreve gelebilmeleri için mülâzım verme yetkisine sahip bir müderris'in derslerine devam etmeleri veya mevâlî'nin hizmetinde bulunmaları gerekmektedir.⁵⁴

⁵⁰ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Devletinin İlmiye Teşkilatı**, Ankara, TTK, 1988, s. 45.

⁵¹ Mehmet İpşirli, "Osmanlı Devleti'nde Kazaskerlik (XVII. Yüzyıla Kadar)", s. 642.

⁵² Beyazıt, **a.g.t.**, s. 38-39.

⁵³ İpşirli, **a.g.m.**, s. 641-642.

⁵⁴ Beyazıt, **a.g.t.**, s. 39.

2.3 Mülâzemet Yolları

Bahsi geçen mülâzemet kayıtları kazasker ruznâmçeleri ve mülâzemet defterleri olarak literatüre girmiştir. Bu ruznâmçeler üzerine birtakım makale ve tez çalışmaları yapılmıştır.⁵⁵ Belirtilen tez çalışmalarının dışında çalışmamızda yoğun olarak da faydalandığımız Yasemin Beyazıt’a ait doktora tezi dikkate şayandır. Beyazıt, XVI. yüzyıla ait kazasker ruznamçelerinde yer alan kayıtları tarih bilgisine dönüştürerek, kazaskerlik yetki alanı içerisindeki ilmiye zümresinin istihdamını ve hareketliliğini ortaya koyan önemli bir çalışma yapmıştır.⁵⁶

İlmiye teşkilatında kimin ne kadar mülâzım yazdırabileceğinin belirlendiği düşünüldüğünde talebenin icazet aldığı veyahut derslerine devam ettiği hocasının aslında bir bakıma kariyerini de belirlediği ortaya çıkacaktır. Mülâzemet yollarına şunlardır:

Nevbet yoluyla mülâzemet

Ebussuûd Efendi’nin Rumeli Kazaskerliği döneminde yürürlüğe konulan düzenlemeye göre yedi yılda bir olmak üzere “nevbet” düzenlenmiştir. Her ne kadar bu uygulamaya tam olarak uyulmamışsa da nispeten uygulandığı söylenebilir. Bu nevbet ile yığılma ve tıkanmaların önüne geçilmek istenmiştir. Nebbet zamanında

⁵⁵ Halil İnalcık, “Kazasker Ruznamçe Defterine Göre Kadılık”, **Adalet Kitabı**, çev. Bülent Arı, ed. Bülent Arı-Selim Aslantaş, Ankara, Adalet Bakanlığı Yayınları, 2007, s. 117-137; Mehmet İpşirli, “Osmanlı İlmiye Teşkilâtında Mülâzemet Sisteminin Önemi ve Rumeli Kadıaskeri Mehmed Efendi Zamanına Ait Mülâzemet Kayıtları”, **Güney-Doğu Avrupa Araştırmaları Dergisi**, S. 10-11, İstanbul, 1981-1982, s. 221-231; Zeynep Ayhün Özbek, **1-2 Nolu Mülâzemet Defteri (Tahlil ve Değerlendirme)**, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İlahiyat Ana Bilim Dalı İslâm Tarihi ve Sanatları Bilim Dalı, İstanbul, 2006; Esra Evsen, **Osmanlı İlmiye Teşkilatında Mülâzemet Sistemi (18. Yüzyıl Örneği)**, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi),), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İlahiyat Ana Bilim Dalı İslâm Tarihi Bilim Dalı İstanbul, 2009; Hacer Yetim, **1217-1224 Tarihli Mülâzemet Defterleri ve Mülâzemet Sistemi**, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İlahiyat Ana Bilim Dalı İslâm Tarihi Bilim Dalı, 2009.

⁵⁶ Yasemin Beyazıt, **Osmanlı İlmiye Tarîkinde İstihdam ve Hareket: Rumeli Kadıaskerliği Ruznâmçeleri Üzerine Bir Tahlil Denemesi (XVI. Yüzyıl)**, (Basılmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Bölümü Yeniçağ Tarihi Anabilim Dalı, Ankara, 2009.

mülâzım verme yetkisi bulunan ulemanın danışmendlerini büyük çoğunluğu mülâzım olabilmekteydi.⁵⁷

Teşrif Yoluyla Mülâzemet

Bu mülâzemet; devlet kademelerinde Şeyhüislâmlık, Kazaskerlik, Mevleviyyet kadılığı ve büyük müderrislikler gibi üst düzey makamda bulunan ulemanın vazifeye tayin veya yer değişikliklerinde mülâzım vermeleridir.⁵⁸

Mevtâdan Mülâzemet

Vefat eden ulemâ'nın mülâzım olma seviyesine gelmiş dânişmendleri belli usûller içerisinde mülâzım yazılırdı. Şayet bu dânişmenlerin sayısı çok ise imtihan edilerek bunların mülâzım olma dereceleri belirlenirdi.⁵⁹

Muîdlikten (İ'âdeden) Mülâzemet

Medresede müderrisler, asistanı konumundaki mu'îdlerini mülâzım vermeleri gerektiğinde diğer dânişmendlerinden önce mu'îdlerini mülâzım verirlerdi.

Müstakil Arz ile Mülâzemet

Vazifesinde çalışkanlığı veya tedrisinde başarısı görülen dânişmendler bir yetkilinin müstakil arzı ile mülâzım yazılabilirdi.

Tezkire Hizmetinden Mülâzemet

Kazaskerler görevde bulundukları süre içinde altı ayda bir tezkirecisini mülâzım olarak verirdi.

⁵⁷ Beyazıt, **a.g.t.**, 78-79.

⁵⁸ Mehmet İpşirli, "Osmanlı Devleti'nde Kazaskerlik (XVII. Yüzyıla Kadar)", s. 647.

⁵⁹ İpşirli, **a.g.m.**, s. 649

Fetva Emanetinden Mülâzemet

Şeyhülislâmlar ma‘iyyetlerinde bulunan fetva eminlerini altı ayda bir mülâzım verirlerdi.⁶⁰

2.4 Mülâzım Kimdir?

Osmanlı medreselerinde dânişmendler iki ayrı dönemde düşünülebilir. Birincisi eğitimi devam ettiği halde diğer daha çömez talebelere yardımcı olan dânişmendler ikincisi ise yine talebelere yardımcı olan fakat eğitimini tamamlayıp icazet almış mülâzemet bekleyen müderris adaylarıdır.⁶¹ Dânişmendler, öğrencisi oldukları Müderrisin veya hizmet ettikleri Mevâlî'nin Rumeli Kazaskerliğine teklifi ve Kazaskerin de padişaha arzından sonra mülâzım rużnamçelerine kaydedilebilirlerdi. Bu ilk defa isimleri kaydedilen mülâzımları iki mansıb arasında mülâzemet bekleyenler müderris veya kadılardan ayırmak için “yeni mülâzım” ifadesi kullanılmıştır. Dânişmendin mülâzemet defterine ismi yazıldıktan sonra bir göreve atanıncaya kadar geçirdiği süreye “zamân-ı mülâzemet” ya da “müddet-i mülâzemet” denmekteydi.⁶² Anadolu’da görev yapmak isteyenler Anadolu, Rumeli’nde görev yapmak isteyenler Rumeli Kazaskerinin matlab denilen Rużnâme defterine ismini yazdırarak sıranın kendilerine gelmesini beklerlerdi.⁶³

Mülâzemet bahsinde değinildiği gibi kaynaklarda kimlerin mülâzım vereceği konusu açık bir şekilde ele alınmışken kimlerin mülâzım olabileceği konusuna genel ve kapalı olarak değinilmiştir. Şöyle ki eğitim sisteminin hangi döneminden itibaren mülâzım olunabileceği bilgisine baktığımız kaynaklarda ve çalışmalarda rastlayamadık. Mübahat S. Kütükoğlu, eserinde “*Semaniye medreselerinden birinde dersleri takib edebilecek seviyeye gelmek için XVI. yy. ortalarında beş yıldan az*

⁶⁰ İpşirli, **a.g.m.**, s. 645-654.

⁶¹ Mehmet İpşirli, “Mülâzemet”, s. 537-38.

⁶² Beyazıt, **a.g.t.**, s.33.

⁶³ Uzunçarşılı, **a.g.e.**, s. 45.

olmayan bir medrese tahsili gerekliydi”⁶⁴ ifadesiyle mülâzetmetten evvel yüksek medresede talebe olabilmenin süresini bildirmiştir. Kimlerin mülâzım olabileceklerine dâir istisnâî bilgi, Muallim Emin Bey’e ait “*Cerîde-i devletde “Mülâzım” ünvanına istihkâk, ancak tetimme me’zûnînine hâs idi*” ifadesidir.⁶⁵ Buradan anlaşıldığına göre en azından Sahn ve Süleymaniye medreselerine öğrenci yetiştiren tetimme medreselerinden mezun olanlar mülâzım olarak yazılabilmekteydi.

Mülâzemet meselesi üzerine genel giriş yaptıktan sonra kaynaklarda pek izini süremediğimiz “mülâzım kimdir” sorusuna kaynaklarda yer alan sınırlı bilgiler ışığında ve bu günlük çerçevesinde cevaplar aramaya çalışacağız.

Öncelikle mülâzım olabilecek medrese öğrencilerini ifade için kullanılan talebe, suhte ve dânişmend, gibi kelimelere bakalım. Dânişmend özellikle Sahn-ı Semân ve Süleymaniye medreselerinde icâzet alma seviyesine gelmiş öğrencilere isim olarak verilmekteydi. Bunun yanı sıra Dânişmendler yanlarına çömez adı verilen kendilerinden daha aşağı seviyedeki talebeleri alabilirlerdi.⁶⁶ Cahid Baltacı bu kelimelerin birbiri yerine kullanılabildiklerini ifade ederek genel olarak alt medresede okuyanlara talebe ve suhte üst medreselerde okuyanlara ise Dânişmend dendiğini ifade etmiştir.⁶⁷ İpşirli, “*Fâtih Külliyesi’ne ait muhasebe defterinde dânişmend yerine “talebe” kelimesinin yer alması bu iki kelimenin o dönemlerde eş anlamlı olarak kullanıldığını göstermektedir*” demektedir.⁶⁸ Bu öğrencilerin dışında bir de Mu’îd denilen ve dânişmendler arasından en liyakatlisinin seçilerek müderrisin dersini tekrarlayan asistan-öğrenci bulunmaktaydı. Müderrisler mülâzım verecekleri zaman ilk olarak mu’îdlerini mülâzım yazdırmaktaydı. Zilfi makalesinde Sıdkî Mustafa’nın mu’îd olduğunu söylese de buna dâir günlükte net bir işâret bulamadık. Fakat Sıdkî Mustafa ruûs aldığını ifade ettiği girdisinde mülâzemet zamanının

⁶⁴ Mübahat S. Kütükoğlu, XX. Asra Erişen İstanbul Medreseleri, Ankara, TTK, 2000, s. 8.

⁶⁵ Muallim Emin Bey “Tarihçe-i Tarîk-i Tedrîs” **İlmiye Salnamesi**, haz. Seyit Ali Kahraman, Ahmed Nezih Galitekin, Cevdet Dadaş, ed. Ahmed Nezih Galitekin, İstanbul, İşaret Yayınları, 1998, s. 538.

⁶⁶ Mehmet İpşirli, “Dânişmend”, **DİA**, Ankara, 1993, s. 464-465.

⁶⁷ Cahid Baltacı, **XV.-XVI. Asırlarda Osmanlı Medreseleri**, İstanbul, İrfan Matbaası, 1976, s. 32; ayrıca Halil İnalçık adı geçen makalesinde yüksek medrese öğrencisi için “Dânişmend” kelimesini kullanmıştır.

⁶⁸ İpşirli, **a.g.m.**, s. 464.

süresini ifade ederek zımnen mülâzım olduğunu söylemiştir. Bununla birlikte günlükte yer alan “*üç gün mukaddem Hasan yanımdan gitdiğine binâen bugün Mahmûd’ı yanıma aldım*”⁶⁹ ifadesi ile biz mu‘îd olduğuna emin olamadığımız Sıdkî Mustafa’nın en azından medresede hücre sahibi dânişmend ve mülâzım olduğunu söyleyebiliriz.⁷⁰ Sıdkî Mustafa günlüğünde dânişmend ve suhte kelimelerini hiç kullanmazken talebe kelimesini beş yerde kullanmaktadır.⁷¹

2.5 Yeni Mülâzımın Mansıb İçin Bekleme Süresi

Mülâzım’ın ismi ruznamçeye yazıldıktan ve süresi dönemlere göre değişen bir zaman dilimi geçtikten sonra üst derecedeki atamaları Şeyhülislâm yaparken alt derecedeki müderris veya kadı atamaları Kazasker tarafından gerçekleştirilirdi. Haliyle bu atamaların yapılabilmesi için kadroların boşalması gerekmektedir.

İncelediğimiz metinde Sıdkî Mustafa⁷²; günlüğünde isminden, nerede bulunduğu ve yahut hangi hocalardan ders okuyup mülâzemeti girdiğinden hatta mülâzım olduğundan açıkça bahsetmez. Fakat 1162-69/1749-56 arasını kapsayan günlükte yazar, 1167 yılı Receb ayının 12. günü girmiş olduğu imtihandan başarı ile çıkarak ruûsunu almış ve buraya kaydettiği notta “*Elhamdülillâh Bâri Te‘âlâ Hazretlerinin lütf u fazlına ki henüz müddet-i mülâzemetim yedi seneyi üç ay tecâvüz edip ol imtihânda a‘lâ okumak ile bu matlubıma nâil oldum*”⁷³ diyerek aslında bundan önce günlükte geçen beş yıllık süre zarfında toplamda yedi yılı üç ay geçen mülâzemet yıllarını yaşayan bir mülâzım olduğunu söylemektedir.

Sıdkî Mustafa’nın yukarıda geçen ifadesinden anlaşılan yedi seneyi aşan mülâzemet süresinden şikâyetçi olmadığıdır. XVI. yüzyıl Kazasker Ruznamçeleri üzerine yaptığı çalışmasında Beyazıt, buradan elde ettiği bilgilerle ilgili çeşitli

⁶⁹ Günlük, vr. 2a.

⁷⁰ Dânişmend ile alakalı daha fazla bilgi için bkz. İpşirli, **a.g.m**

⁷¹ Günlükte talebe kelimesinin geçtiği varaklar: 5a, 17a, 24a, 27a, 27b; ayrıca sayfa 1b’de Çömez kelimesi “*İmâm-ı evvel-i Sultan Çömez? Efendi*” olarak geçmektedir.

⁷² Günlüğün aidiyyet meselesi çalışmanın üçüncü bölümünde ele alınacaktır.

⁷³ Günlük, vr. 31a.

grafikler yapmış ve bunları değerlendirmiştir. İlk defa mülâzım olanların mülâzemet sürelerine dâir oluşturduğu grafiğe göre bu mülâzımların mülâzemet sürelerinin oranlarını okuyacak olursak en yüksek oran 3 yıl mülâzemet bekleyenlere aittir. Sonrasında 2-3 yıl arası, 2 yıl, 4 yıl, 6 yıl ve nihayetinde en düşük oranda en fazla 7 sene üzeri mülâzemet beklenmiştir.⁷⁴ İpşirli, 997-998(1589 1590) tarihlerine ait Rumeli Kazaskeri ruznamesinin incelemesine dayanarak XVI. yüzyıl sonlarında müderris olacak mülâzımların mülâzemet müddetlerinin farklı olduğunu söyleyerek bu sürenin bir yıl ile sekiz yıl arasında değiştiğini ancak adayların büyük çoğunluğunun 2-3 yıl arasında mülâzemetten sonra görev aldıklarını belirtmiştir.⁷⁵ Elimizdeki verilerle yeni mülâzımlık süresinin yüzyıllara göre dağılımını veyahut XVIII. yüzyılda ne kadar sürdüğünü ortaya koymak mümkün gözükmemektedir. Çünkü bahsi geçen çalışmalar XVI. yüzyıl verileri olup birbirini destekler mahiyettedir. Fakat bu çalışma kapsamında hem kullandığımız kaynaklarda XVII. yüzyıla ait bir verinin olmayışı hem de Sıdkî Mustafa örneğinin tek olması kıyaslama yapmamıza imkân vermemektedir. Dolayısıyla burada sadece mülâzemet sürelerinin verilmesiyle yetinildi.

2.6 Mülâzım Sıdkî Mustafa

Günlükte Sıdkî Mustafa'nın mülâzemet yıllarında olduğunu kendisinin zımnen ifade ettiğini söylemiştik. Şimdi günlüğü özelinde Sıdkî Mustafa'nın mülâzemet yıllarında neler yaptığını değinilecektir.

Sıdkî Mustafa, günlüğünü 1162 Muharreminin ilk günü yazmaya başladığında mülâzemetinin ikinci yılındadır. Bundan önceki dönemi için elimizde malumat olmadığından nasıl mülâzım olduğu veya kimin mülâzımı olduğuna dâir sorular şimdilik cevapsız kalmaktadır. Fakat bu tarihten sonra günlüğünden hareketle Sıdkî Mustafa'nın mülâzımlığı ve mülâzemeti hakkında birtakım yorumlar yapılabilir.

⁷⁴ Beyazıt, **a.g.t.**, s. 147-151.

⁷⁵ Mehmet İpşirli, "Osmanlı Devleti'nde Kazaskerlik (XVII. Yüzyıla Kadar)", s. 676.

Günlükte yer alan şu kayıt Sıdkî Mustafa'nın medresede bulunup ve hücre sahibi olduğunu göstermektedir.

*“Üç gün mukaddem Hasan yanımdan gittiğine binâen Mahmud'ı yanıma aldım veffekallâh”*⁷⁶

Bu minvalden hareketle 1162 Şaban ayında Sıdkî Mustafa, Şeyhüislâm atamasından teşrifatıyla bahsederken bu tayini haber verdiği girdisinde Şeyhüislâma dua edip Allahtan kendisini de mesrûr etmesini istemiştir. Bu tarihten itibaren Şeyhüislâm Karahalîl-zâde Mehmed Efendi'nin azledildiği 1163 Cemâziye'l-âhir tarihine kadar günlükte Şeyhüislâmla alakalı pek çok bilgi bulunmaktadır. Hatta öyle ki *“bi-kazâillah bu gece tahmînen sa‘at dokuzda konağımız muhterik bi'n-nâr olup yüz guruşa bâliğ olur eşyâımız muhterik oldu Bârî Te‘âlâ mükâfatın an-karîb ihsân eyleyip müddet-i medîde Efendimizi Sadrında dâim eyleye ve muvaffak bil-hayr eyleye”*⁷⁷ demesinden Sıdkî Mustafa'nın Şeyhüislâm konağında olduğunu anlayabiliriz. Bununla birlikte Sıdkî Mustafa Şeyhüislâmın azil girdisinde Şeyhüislâmın bir ay daha görevinde kalması halinde bir mansıba atanacağını ifade ederek hayıflanmaktadır.⁷⁸ Yukarıda ifade ettiklerimizden anlaşılan, Sıdkî Mustafa'nın 1162 Şevval-1163 Cemâziyelâhir tarihleri arasında Şeyhüislâmın ma‘iyyetinde olduğudur. Bu süreçte Sıdkî Mustafa'nın yazdığı ayrıntılarından yola çıkarak en azından bazı günler Şeyhüislâmın konağında kaldığını söyleyebiliriz. Yukarıda zikredilen yangından sonra padişah Şeyhüislâm'a saray ihsan etmiş aynı Sadrazam da Şeyhüislâmı ziyarete gelmiştir.

Sıdkî Mustafa Şeyhüislâm Mehmed Sa‘îd Efendinin azlinden sonra günlükünde Şeyhüislâm ma‘iyyetinde olduğu zamanlardaki gibi ayrıntılara yer vermez.

⁷⁶ Günlük, vr. 2a

⁷⁷ Günlük, vr. 7a.

⁷⁸ Günlük, vr. 9a.

Sıdkî Mustafaya “*Elhamdülillahi te‘âlâ ders vekili olduğumuz Edirne Kapısı medresesinde Nebe’ cüzü tefsîri müzâkeresine bed olundu*”⁷⁹ şeklinde ifade edilen kayda göre mülâzım olarak ders vekilliği vazifesi verilmiştir. Yine mülâzemet süresince Sıdkî Mustafa’nın birtakım kitapları okuduğu ve okuttuğu günlükten yola çıkarak anlaşılmaktadır. Kitaplar ve bunlara ait okuma süreleri ileriki bölümlerde ele alınacaktır. Burada sadece mülâzım olarak Sıdkî Mustafa’nın aşağı seviyedeki medrese öğrencilerine ders verdiğinden bahsedilecektir. Mesela “*Talebeye Îsâgûci risalesin müzâkereye bed’ eyledik sehhelellâhu te‘âlâ*”⁸⁰ kaydı buna örnek olarak gösterilebilir. Bununla birlikte bazı kitap kayıtlarında da “*Molla Efendi Telhîse bed’ eyledi*”⁸¹ örneğinde olduğu gibi kim olduğunu izhar etmediği Molla’nın derslerine devam ettiği de anlaşılmaktadır. Kitap kayıtlarından anlaşıldığına göre bu okuma ve okutma faaliyetlerinin bir kısmı camide, bir kısmı da medresede gerçekleşmiştir.

Sıdkî Mustafa mülâzemet süresince yerine getirdiği görevlerden biri de “*Halen İstanbul Kadısı İbrâhim Beyefendi’nin mahdumları Mustafa Bey’e ve Mehmed Bey’e hoca olduk veffakanellâhu te‘âlâ ve ce‘alehü vesîleten li-surûrinâ fi’d-dünya ve’l-âhira*”⁸² ifadesi ile zikrettiği İstanbul Kadısının çocuklarına hoca olmasıdır. Bu durum Sıdkî Mustafa’nın diğer mülâzımlar arasında temâyüz ettiğine işâret sayılabilir.

2.7 Mülâzımın Geliri Meselesi ve Sıdkî Mustafa

İncelediğimiz kaynaklarda özellikle mülâzımların gelirleri hakkında pek fazla bilgiye rastlayamadık. Fakat XVIII. yüzyıla ait bazı mülâzemet defterleri üzerine yapılan tez çalışmasında mülâzım tayin edilenlerin bir kısmının isimlerinin yanında “**vazife 15, 30, 12**” gibi kayıtlarla gelir belirlendiği ve bu gelirlerin vakıflardan tahsis edildiği ifade edilmiştir. Öte yandan ücret alanların üst düzey ulemanın mülâzımları

⁷⁹ Günlük, vr. 19b

⁸⁰ Günlük, vr. 24a.

⁸¹ Günlük, vr. 13b.

⁸² Günlük, vr. 25a.

oldukları fakat diğer mülazımların ücret alıp almadıkları meselesinin bilinmediği zikredilmiştir.⁸³

Günlüğe göre mülâzemet döneminde Sıdkî Mustafa'nın gelirlerine gelince öncelikle en azından dânişmend olduğunu düşünürsek günlük gelirin bulunduğu medresenin vakfiyesine göre belirlendiği söylenebilir.⁸⁴ Kendilerine daha aşağı seviyedeki talebelere ders verme yetkisi tanınan dânişmendler, bir taraftan molla/müderrislerden ders alırken bir taraftan da ders vererek öğretim kabiliyetlerini geliştiriyorlardı. Bir önceki bölümde zikrettiğimiz üzere Sıdkî Mustafa günlüğe göre hem okuma hem de okutma faaliyetinde bulunarak günlükte zikretmemiş olmakla birlikte muhtemelen yaptığı bu müderrislik vazifesiyle bir miktar gelir elde etmiş olabilir. Bunun dışında günlükte hangi görevi icrâ ettiğini ifade etmediği fakat mevacib adıyla maaş kabul edilebilecek bir geliri olduğunu günlüğün farklı 5 yerinde mevacib ifadesi ile zikretmesinden anlayabiliyoruz.⁸⁵ Bundan başka sadece bir defaya mahsus olmak üzere aldığı ulûfeden bahseder.⁸⁶ İstanbul Kadısının çocuklarına hoca olduğundan geride bahsettiğimiz Sıdkî Mustafa'nın bu hocalık vesilesiyle kendisine değişik gelir kapıları açılmıştır. Şöyle ki önce Kadı Uzun Şehabeddîn kendisine ait bir vakıf tevliyetini ve daha sonra Kısmet-i Belediye mahsulünden yirmi akçeyi Sıdkî Mustafa'ya ihsan eylemiştir. Tabi burada önemli bir nokta zikredilen gelirlerin en azından bir kısmının aynı anda gerçekleşmiş olmamasıdır.

⁸³ Evsen, **a.g.t.**, s. 101-102.

⁸⁴ Mehmet İpşirli, "Dânişmend", s. 464-465.

⁸⁵ Günlükte h.1162-64 arasında beş "*mevacib çıkdı*" kaydı bulunmaktadır.

⁸⁶ Günlük, vr. 3a.

III. BÖLÜM

GÜNLÜĞE GÖRE BİR KİMLİK İNŞÂSI: SİDKÎ MUSTAFA EFENDİ

3.1 Günlüğün Aidiyyeti Meselesi

Çalışmamızın önceki bölümlerinde ifade ettiğimiz gibi günlük yazarı günlükte isminden hiç bahsetmezken kendisine ait şahsî (kimliğine işâret edebilecek) bilgilerden sınırlı düzeyde bahsetmektedir. Günlük yazarının kimliğine İ.Ü Nadir eserlerde yer alan başka bir yazma üzerinden ulaşılmıştır.¹ Bu yazmaya göre 12 Receb 1167/5 Mayıs 1754 tarihinde Kılıç Ali Paşa Medresesi râbi‘ derecesiyle müderrislik ruûsunu alan şahıs Sıdkî Mustafa’dır. Bu yazma aslında Şeyhülislamlıkta Kazasker Ruznamçeleri dikkate alınarak hazırlanan tarîk defteri’dir.² Bu defterde Yenişehirli Abdullah Efendi’nin (1132/1719-1720) Şeyhülislamlığı döneminden başlayarak Kadızâde Mehmet Tâhir Efendi’nin (13 Rebû’l-evvel 1241/26 Ekim 1825) zamanına kadar hâriç ruûsu almış kimselerin ruûsları ve daha sonra bulundukları mansıbların tarihleri zikredildikten sonra biliniyorsa vefat tarihi de eklenmiştir. Bu defterin benzeri (bu defterde bulunan kayıtlardan sonraki dönemlere ait kayıtlarında bulunduğu) iki deftere daha yapılan araştırma sonucunda tesadüf edilmiştir.³ Bu tarîk defterlerinde -her ne kadar çok ayrıntı zikredilmese de- şahısların biyografilerine dâir önemli bilgiler yer almaktadır.

Günlük üzerinden bu âidiyyet irdelenecek olursa Sıdkî Mustafa’nın ruûs aldığı tarihte ikisi zadeğân, ikisi müşeffa‘ kalan yirmi altısı imtihanlı olmak üzere toplam

¹ İ.Ü Nadir Eserler Kütüphanesi, TY 8879, vr. 12a; Zilfi, **a.g.m.**, s. 159.

² Bu defterler kullanılarak hazırlanan bir tez için bkz. Arzu Güldöşüren, “**19. Yy’ın İlk Yarısında Tarîk Defterlerine Göre İlmiye Ricâlî**”, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İlâhiyat Ana Bilim Dalı İslâm Tarihi ve Sanatları Bilim Dalı, İstanbul, 2004.

³ Süleymaniye Kütüphanesi Mehmed Zeki Pakalın Koleksiyonu numara 10; Ali Emiri Millet Kütüphanesi Müteferrik bölümü numara 56.

otuz kişi müderris olmuşlardır.⁴ Fakat zikri geçen tarik defterinde on yedi kişinin bilgileri mevcuttur.⁵ Günlükte “*Şeyhulislam Efendi medrese imtihanına tenbîh edip*”⁶ ifadesi ile yapılan imtihanın müderrislik imtihanı olduğu anlaşılmaktadır. Yani burada ismi zikredilmeyenlerin kadı olarak atanma ihtimali düşüncesi bu karine ile izâle edilebilir. Günlükte adet itibariyle zikredilmelerine rağmen tarîk defterinde eksik sayı verilmesine bir başka örnek ise günlüğe göre 23 Muharrem 1163/2 Ocak 1750 tarihinde aralarında Sıdkî Mustafa’nın bulunduğu medreseden mülâzımların da bulunduğu imtihandan on iki artı yedi toplam on dokuz kişi müderris olmuştur.⁷ Fakat tarîk defterinde aynı tarihte hâric ruûsu alıp ismi zikredilenlerin sayısı dokuzdur. Burada [Sıdkî Mustafa’nın yazdıklarının doğru olduğu durumundan hareketle] sorulması gereken soru tarîk defterinde neden bütün ruûs alanlar zikredilmediği veya neden sadece bu isimlerin zikredildiğidir. Bu durumda günlük ve tarîk defterinde yer alan bilgileri birlikte düşündüğümüzde ya bazı isimler imtihandan başarılı oldukları halde tarîk defterinde isimleri yer almamış veyahut bu zikredilmeyenler farklı -belki de daha yüksek- bir atamaya nâil olmuş olabilirler. Belki de bu defterleri kazasker ruznamçelerinden alınan bilgilerle hazırlayanların bir tasarrufu bulunmaktadır. Bu sorulara net cevaplar bulunamamış olmakla birlikte şu denilebilir ki şayet bahsedilen ruûs tarihinde ismi zikredilmeyenler arasında Kılıç Ali Paşa medresesine⁸ râbi‘ derecesiyle atanan bir başka müderris yoksa bu durumda tek ihtimal Sıdkî Mustafa kalmaktadır. Fakat aynı derece ile aynı medreseye atanan -her ne kadar uzak bir ihtimal olsa da- başka bir müderris var ise o takdirde durum değişmektedir. Bunun dışında bir diğerk delil ise günlükte Sıdkî Mustafa’nın kardeşinin Manisa’dan yanına gelmesi ve Manisa’ya ait kadılık atamalarına ilgisinin olması onun Manisalı olduğuına işâret kabul edilebilecek iken Sadullah Enverî’nin *Enverî Târîhi*’nde Sıdkî Mustafa terceme-i hâlinde geçen “*belde-i Manisa ’dan neş ’et*

⁴ Günlük, vr. 31a.

⁵ İÜ, Nadir Eserler Kütüphanesi, TY 8879, vr. 12a-b.

⁶ Günlük, vr. 30b.

⁷ Günlük, vr. 31b.

⁸ Tophane bölgesinde yer alan medrese hakkında daha fazla bilgi için bkz. Mübahat S. Kütükoğlu, XX. Asra Erişen İstanbul Medreseleri, 2000.

ve *sinn-i temyîze bülûğundan sonra Âsitâne-i saâdete azîmet*”⁹ ifadesi ile onun Manisalı olduğu ve bülûğ çağından sonra İstanbul’a geldiği belirtilmekte olup bu bilgi günlüğün Sıdkî Mustafa’ya âdiyyetini kuvvetlendirmektedir. Dolayısıyla aksini iddiâ edebilecek yeni bir karine bulunmadıkça günlük Sıdkî Mustafa’ya ait kabul edilebilir. Yine günlükten yola çıkarak 1204/1790 tarihinde vefat eden Sıdkî Mustafa’nın bu âdiyet bağlantısını kuvvetlendirmek için fiziki olarak son yaprakta yer alan ödenen/cek hesap bilgilerinden hareketle onun en azından 1198/1783-84 tarihinde hayatta olduğu söylenebilir.¹⁰

3.2 Kaynaklara Göre Sıdkî Mustafa

Sıdkî Mustafa hakkında bahsi geçen tarik defterinin dışında arşiv kaynaklarında, *Enverî Tarihi*’nde ve *Sicill-i Osmânî*’de bilgiler yer almaktadır. Tarîk defterine göre Sıdkî Mustafa’nın 1195/1780-81 tarihinde Yenişehir¹¹, 1 Zilkade 1202/3 Ağustos 1788 tarihinde Mısır Kadısı¹² olduğu 1204/1789-90 tarihinde ise Mekke payesini aldığı anlaşılmaktadır.¹³ Sicill-i Osmânî’de Mekke payesini aldığı ve Ordu Kadısı olduğu zikredilmiştir.¹⁴ Yapılan arşiv taramasına göre Sıdkî Mustafa’nın Ramazan 1170/Mayıs-Haziran 1757 tarihinde Yanya’da, 15 Muharrem 1184/ tarihinde İzmir’de, 26 Safer 1190/16 Nisan 1776 tarihinde Ankara’da görev yaptığı anlaşılmaktadır.¹⁵ Fakat bu üç göreve ait belgelerin sonunda Sıdkî Mustafa’nın imzası aynı şekilde “el-abdü’-d-dâ’î li’-d-devleti’l-aliyye **el-müvellâ**

⁹ Sâdullah Enverî, **Enverî Tarihi Üçüncü Cild (Metin ve Değerlendirme)**, (haz. Ü. Filiz Bayram, Basılmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi SBE, Yeniçağ Tarihi Bilim Dalı, İstanbul, 2014, s. 727

¹⁰ Günlük, vr. 39b.

¹¹ Taylesânîzâde Hâfız Abdullah Efendi tarihine göre Yenişehir-i Fener’den mazul Sıdkî Mustafa 20 Cemaziyelevvel 1199 tarihinde Şeyhülislâm tarafından müfettiş tayin edilmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. **Taylesânîzâde Abdullah Efendi Tarihi: İstanbul’un Uzun Dört Yılı**, (haz. Feridun Emecen), İstanbul, Tarih ve Tabiat Vakfı, 2003, s. 64

¹² Taylesânîzâde Abdullah, **a.g.e.** s. 284

¹³ İÜ, Nadir Eserler Kütüphanesi, TY 8879, vr. 12a.

¹⁴ Mehmed Süreyyâ, **Sicill-i Osmânî**, (Yayına hazırlayan Nuri Akbayer, Eski Yazıdan Aktaran Seyit Ali Kahraman), İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1996, C. 5, s. 1506.

¹⁵ BAO, AE. SMST.III, 2109; BAO, AE. SMST.III, 23560; BAO, AE. SABH.I, 7925.

hilâfeti¹⁶ bi medîne-i Yanya/İzmir/Ankara” yazılı olmasına ve belgelerde Kadı veya nâib ifadesi geçmemesine rağmen arşiv özetlerine Yanya ve Ankara için nâib İzmir için kadı olarak yansımıştır. Günlükten yola çıkarak Sıdkî Mustafa gibi ilmiye tarihinin henüz başında biri için muhtemelen Yanya’ya kadı nâibi olarak gittiği düşünülmektedir. Bunun dışında bir de 29 Şevval 1203/23 Temmuz 1789 tarihli belgeye göre Ordu Kadısı olduğu anlaşılmıştır.¹⁷

Sadullah Enverî Sıdkî Mustafa için yazdığı terceme-i halinde “*Mevlânâ-yı mûmâ-ileyh belde-i Manisa’dan neş’et ve sinn-i temyîze bülûğundan sonra Âsitâne-i saâdete azîmet eyleyip Murtaza Efendi meşîhatından ya’nî altmış yedi târihleri hilâlinde bi’l-imtihân silsile-i müderrisîne iltihâk ve doksan dört senesi esnâsında mahrec menâsıblarından Yenişehir mansıbında neşr-i âsâr-ı mahâsin-i ahlâf eylemişidi. Bundan sonra Kahire-i Mısır’a kadılık ile eşbâhına i’tilâ ve andan min-gayr-i iznin farîza-i hacı edâ eyleyip yine Âsitâne-i saâdete ric’at ve andan Mekke pâyesiyle mevkib-i hümâyûna azîmet eyledi idi. Ömrü sekseni mütecâviz ve tis’îne mütenâhiz bir pîr-i rûşen-zamîr idi.*”¹⁸ demektedir. Enverî tarihinde geçen ifadeye göre Sıdkî Mustafa’nın takriben 1115-1125/1703-13 yılları arasında doğmuş olabileceği bilgisine ihtiyatla yaklaşmak gerekir. Çünkü yine Enverî’nin kendisi Sıdkî Mustafa için buluş çağından sonra İstanbul’a gelip 1167/1754 tarihinde silsile-i müderrisîne iltihak ettiğini ifade etmiştir. Her ne kadar Sıdkî Mustafa’nın medrese eğitiminin ne kadar sürdüğü bilinmesede günlükten anlaşılan 1160 senesinde mülâzım olduğundan hareketle zikri geçen tarihlerden sonra doğmuş olmalıdır. Enverî; 1194/1780 tarihinde Yenişehir’e atandığından bahsetmiş, Mısır Kadısı olduğunu söyleyerek daha sonra Mekke payesini aldığını da ifade etmiştir. Hac farizasını yerine getiren Sıdkî Mustafa Enverî’ye göre Ordu Kadısı olarak Rusçuk

¹⁶ Okuyamadığım bu kelimeye Mübahat S. Kütükoğlu, **Osmanlı Belgelerinin Dili**, İstanbul, Kübbelaltı Akademisi Kültür ve Sanat Vakfı, 1994, s. 348’de rastladım. Burada Kütükoğlu bu imza formunun Kadı ve Nâibler tarafından kullanıldığını ifade etmiştir.

¹⁷ BAO, HAT, 55069.

¹⁸ Sadullâh Enverî, **a.g.t.**, s.727-728

cânibinde ibkâ olunmuşken 25 Zilhicce 1204/5 Eylül 1790 tarihinde vefat etmiş, Rusçuk'ta Paşa Câmi'î'nin hazîresine defnedilmiştir.¹⁹

Yapılan arşiv taramasında karşılaşılan ve takriben aynı dönemde yaşayıp 1183/1769 yılında vefat eden Mustafa Sıdkî²⁰ isimli zât ile 1204/1790 yılında vefat eden günlük yazarı Sıdkî Mustafa birbirine karıştırılmamalıdır. Hem vefat tarihleri hem de kariyerleri bunların birbirinden farklı kişiler olduğunu ortaya koymaktadır.

3.3 Günlüğe Göre Sıdkî Mustafa

Çalışmanın farklı yerlerinde bahsedildiği üzere Sıdkî Mustafa şahsî bilgilerini alenen paylaşmamıştır. Öncelikle günlükte yer alan bilgilerin çoğunun atama ve azil kayıtlarına dâir olması onun görev alma istediğinin göstergesidir. Bununla birlikte onun yedi yıl mülâzemet bekledikten sonra aldığı ruûs kaydını ifade ederken -ki daha önce bizzat görev alma isteğini belirtmişti- bu duruma şikayet mahiyetinde bir ifade yazmaması onun sabırlı biri olduğunu göstermektedir. Günlüğün sonlarında kendisine yapılan haksızlık sonucunda sabrının da bir sonu olduğu anlaşılmış, burada Sıdkî Mustafa kendisini mağdur edenlere beddua etmiştir. Evliliği esnasında sevinci, kardeşi hastalandığı zaman üzüntüsü metinden anlaşılmaktadır. Kedisinin varlığı onun hayvan sevgisini gösterirken kedinin hamilelik süresini takip edip not etmesi kedisıyla ne kadar alakadar olduğunu göstermektedir. Zaman kavramının kendisi için çok önemli olduğunu hicrî takvimin yanısıra bazen rûmî takvimi kaydettiği gibi mümkün mertebe burçları da takip etmesinden anlaşılmaktadır. Sıdkî Mustafa hastalıklarını da kaydettiği günlüğünde muhtemelen bağırsak sıkıntısını giderebilmek için müşhil şerbet içtiğinden daha sağlıklı olabilmek için bazen hacamat yaptırdığından bahsetmiştir. Medresede hücre sahibi olduğunu ifade edilen Sıdkî Mustafa daha sonra ev sahibi de olmuştur. Sıdkî Mustafa'nın günlükte geçen elbise diktirme kayıtlarından onun kılık kıyafetine dikkat ettiği anlaşılabılır.

¹⁹ Ü. Filiz Bayram, **a.g.t.**, s. 727-728.

²⁰ Daha fazla bilgi için bkz. İhsan Fazlıoğlu, "Mustafa Sıdkî", **DİA**, C. 31, s. 356-357.

Günlüğe göre Sıdkî Mustafa kariyerinin başında bir ilim adamı olarak düşünülebilir. Günlükte yer alan girdilerin çoğunun atama ve azil kayıtları olması onun atamayı ne kadar çok istediğine dâir bir işaret sayılabilir. Fakat Sıdkî Mustafa'nın ilgisi tabi ki sadece atamalar değildi. O, bir yandan Padişah kızının düğününden bahsederken diğer taraftan vefat eden bir âlimin vefat kaydını girmekteydi. Bir tarafta donanma için kalyon yapımından bahsederken diğer taraftan güneşin hangi burçta olduğu dikkatini çekmekteydi. Günlük; Sıdkî Mustafa için kimi zaman sevinç, kimi zaman hüznün ve öfke sahnesi olmaktadır.

Sıdkî Mustafa günlüğünü yazmaya başladığı 1 Muharrem 1162/22 Aralık 1748 tarihinde mülâzemetinin ikinci yılındaydı.²¹ Bu dönemde Sıdkî Mustafa günlüğünde farklı meselelere ait pek çok kayıt bulunurken 27 Şaban 1162/12 Ağustos 1749 tarihinden itibaren 27 Cemâziyelâhir 1163/3 Haziran 1750 tarihine kadar özellikle Ramazan ayında Şeyhülislâm'ın merkezde yer aldığı bir günlükte karşılaşılmıştır. Bu durum Sıdkî Mustafa'nın bu dönemde Şeyhülislâm olan Mehmed Sa'îd Efendinin azl edildiği tarihe kadar onun ma'yyetinde olabileceğini işaret etmektedir. Tez çalışmasının ikinci kısmında Sıdkî Mustafa'nın bir süre konağında kalmış olabileceğini söylediğimiz Şeyhülislâmın tayin teşrifatının²² da yer aldığı bu döneme ait kayıtlarda Şeyhülislâmın husûsiyetle resmî hayatına dâir veriler günlükte bulunmaktadır.

*“bugün kalyon kurulmağa Sahib-i Devlet ile Efendimiz teşrîf itdiler Efendimiz andan Monla efendinin yalısına gitdi”*²³

Sıdkî Mustafa'ya Şeyhülislâmın ma'yyetinde olmak tabi ki bazı faydalar sağlayabilirdi. Buna örnek olarak *“Efendimiz Siroz'da fakîre otuz akçe bir dersiyye virdi bundan hakkımızda hâric olmamız için dahi Bârî te'âlâ kalemin cereyan*

²¹ Mülâzemet ve Sıdkî Mustafa'nın mülâzımlığı tezin ikinci bölümünde ayrıntılı olarak ele alınmıştır.

²² Günlük, vr. 3b.

²³ Günlük, vr. 8a.

etdire”²⁴ diyerek hem bir gelir elde etmiş oldu hem de görev alma isteğini en azından dua vasıtasıyla zikretmiş oldu.

Sıdkî Mustafa, Şeyhüislâmın azlini kendi kariyeri için çok kötü bir hadise olarak değerlendirir ve “*innâ lillâhi ve innâ ileyhi râci‘ûn bir ay dahî yerinde kala idi biz dahî medrese ile bekâm olacak idik lâkin zamanlarında bir şeye nail olamayıp sıfıru’l-yed kaldık*”²⁵ diyerek kendi talihi açısından olayın vehâmetini ortaya koyar.

Bu azil vak‘asından sonra günlükten anlaşıldığına göre 1165/1752 yılının sonuna kadar Sıdkî Mustafa bir takım tedris faaliyetlerinde bulunmuştur. Bu süreçte camide veya medresede bazen bir kitabı Molla’dan dinlerken bazen de talebeye müzâkere ettirmiştir. Sıdkî Mustafa bahsi geçen okuma/okutma ameliyelerinin dışında 16 Zilkade 1164/6 Ekim 1751 tarihine gelince Edirnekapı medresesinde ders vekili olduğundan bahsederek Kuran-ı Kerim’in son cüzü olan Nebe’ cüzü tefsirine başladıklarını ifade etmektedir. 26 Zilhicce 1165/4 Kasım 1752 tarihinde Sıdkî Mustafa İstanbul Kadısının çocuklarına hoca olarak karşımıza çıkmaktadır.²⁶ Buradan Sıdkî Mustafa’nın akranları arasından temâyüz ettiği anlaşılabılır. Bu hocalık vesilesiyle olduğu açıkça ifade edilmese de Sıdkî Mustafa bazı gelirler elde etmiştir.²⁷

1167 Receb ayına gelindiğinde Sıdkî Mustafa için ikbal yollarında resmî ilk adımı kabul edilebilecek müderrislik ataması yapılacaktır. Şeyhüislâm efendinin açtığı müderrislik imtihanına giren Sıdkî Mustafa imtihanda *pek âlâ* okuyan yedi kişiden biri olarak ruûsunu almıştır. Dağıtılan ruûslara göre Sıdkî Mustafa, Kılıç Ali Paşa medresesine dördüncü dereceden müderris olmuştur. Atandığı bu vazifeden altı ay gibi bir kısa süre sonra Sıdkî Mustafa Yanya’ya atandığını bildirmektedir. Burada her ne kadar kadı/naib olup olmadığı ile ilgili açık bir ifade kullanmasa da hem kariyerinin başında olması hem de kaynaklarda diğer görevlerinden bahsedilirken bu

²⁴ Günlük, vr. 6a.

²⁵ Günlük, vr. 9a.

²⁶ Günlük, vr. 25a.

²⁷ Bu gelirlere tezin ilk kısmında değinilmiştir.

görevinin zikredilmemesinden dolayı nâib olarak atandığı düşünülmektedir. Yanya'dan İstanbul'a geri dönen Sıdkî Mustafa, bundan önce günlüğünde yer aldığı gibi atamaları defterine not etmiş hatta bazı atamalarda yapılan haksız uygulama sebebiyle mağdur olduğunu ifade etmiştir. Örneğin 20 Rebiülevvel 1169/24 Aralık 1755 tarihinde şürekâmız diye bahsettiklerinin kendisinin önüne alınmaları sebebiyle mağduriyyetini ifade edip Allahtan mükafat isterken aynı yıl 7 Cemaziyelevvel 1169/8 Şubat 1756 tarihinde “*Dâmadzâdenin gereği gibi mağduri oldık*” diyerek bu duruma sebep olanlara beddua etmiştir. Günlüğün fiziki olarak son yapraklarında yer alan kayıtların en azından bir kısmının deftere daha sonra atıldığı anlaşılmaktadır. Alacak-verecek tarzı kayıtların yer aldığı bu sayfada muhtemelen tarih kayıtları olabilecek ifadelere göre Sıdkî Mustafa günlüğünü yanında taşıdığı belki de böyle küçük notları buraya kaydettiği söylenebilir.

3.4 Sıdkî Mustafa'nın Evliliği, Eşi ve Çocuğu

Sıdkî Mustafa, hemen ifade edelim ki beklenildiği gibi eşinin ismi dahil olmak üzere eşiyle ilgili herhangi bir bilgi vermemiştir. Günlüğe göre nikah 23 Zilkade 1166/21 Eylül 1753 tarihinde kıyılmıştır. Burada dikkat çeken bir husus Sıdkî Mustafa'nın zifafa nikahtan takribi bir buçuk ay sonra yani 6 Muharrem 1167/3 Kasım 1753 tarihinde girdiğini ifade etmesidir. Nikahın ardından “*hal hatır sual olunmak için beş altı table meyve vesair şey irsal olundu*”²⁸ ifadesinde bu meyvelerin kız evine gönderilmiş olabileceği düşünülebilir. Yine burada dikkat çeken bir husus nikah haberi ile birlikte Padişahın Beşiktaş'tan İstanbul'a naklini haber vermesidir. Evlilikleri ile alakalı başka bir bilginin bulunmadığı günlükte Sıdkî Mustafa çocuğunun dünyaya gelmesini haber verir. Bekleyenleri sevince boğan bu haberle Vehbi Efendi, Sıdkî Mustafa'nın Ahmed Fâiz ismi verilen çocuğuna ebced hesabına göre “Gonca güli âmede” ve “fevz-i azîm câe leke” tarihlerini düşürmüştür.²⁹

²⁸ Günlük, vr. 29a.

²⁹ Günlük, vr. 33b.

3.5 Günlüğe Göre Sıdkî Mustafa'nın Ailesi ve Kardeşi

Sıdkî Mustafa günlüğünde şahsi bilgilerinden neredeyse hiç bahsetmezken ailesinden de sınırlı miktarda bahseder. Mesela günlükte nereli olduğundan bahsetmemesine rağmen kardeşi Mehmed Emîn'in Manisa'dan yanına gelmesi ve Manisa atamalarına karşı ilgisinin bulunması kendisinin Manisalı olmasa bile en azından ailesinin o dönemde Manisa'da yaşadığına işaret kabul edilebileceği düşünülürken Enverî onun Manisalı olduğunu söylemiştir.³⁰ Sıdkî Mustafa, günlükte kardeşi dışında dayısının bir çocuğunun dünyaya gelmesinden³¹ kendi evliliği ve çocuğunun olmasından bahsederken bunların dışında ailesi ve akrabalık ilişkileri hakkında herhangi bir bilgi paylaşmamaktadır. Bunun istisnâsı olan kardeşi 10 Safer 1162/30 Ocak 1749 tarihinde yanına gelmiştir.³² Çok geçmeden 1 Rebiülevvel 1162/19 Şubat 1749 tarihinde kardeşini ilk mektebe vererek Sûre-i Fatiha'dan başlatmıştır.³³ Yaşının küçük olduğunu anladığımız kardeşini bir zaman sonra sünnet ettiren Sıdkî Mustafa, aradan geçen iki yılın ardından muhtemelen ilk mektep bittikten sonra kardeşini bir sonraki merhale Arapça ve Farsça'nın öğrenilmesinin ilk adımı Emsile ve Şahidî kitaplarını okutmaya başlatmıştır.³⁴ Çok geçmeden yaklaşık 4 ay sonra kardeşi için ikbal yollarını açacak bir hamle ile onu Galata Sarayına çerağ yaptırabilmiştir. Galata sarayında iken taun hastalığına yakalanan kardeşi daha sonra şifa bulmuştur.³⁵ Kardeşi ile alakalı zikrettiğimiz bilgilerden yola çıkarak kardeşinin her türlü ihtiyacından mesul olduğu anlaşılan yazar, kendisine ve kardeşine elbise diktirdiğini günlüğüne kaydetmiştir. Günlükte kardeşine ait son bilgi “*Birâderi Tımara çıkardık*”³⁶ ifadesi olup bundan sonra kardeşinin akıbetine dâir günlükte bilgi yer almamaktadır.

³⁰ Ü. Filiz Bayram, **a.g.t.**, s. 727-728

³¹ Günlük, vr. 31b.

³² Günlük, vr. 2a.

³³ Günlük, vr. 2a.

³⁴ Günlük, vr. 11b.

³⁵ Günlük, vr. 20a.

³⁶ Günlük, vr. 27a.

3.6 Sıdkî Mustafa'nın Kariyeri

Bu çalışmanın önceki kısımlarında kısmen bahsedilen Sıdkî Mustafa'nın günlüğe göre kariyerine değinilecek olursa evvelâ günlüğün başından itibaren mülâzım olduğunu söylenmelidir. Daha sonra Sıdkî Mustafa Şeyhülslâm Karahâlîlzâde Mehmed Sa'îd Efendi döneminde ruûs alma arzusuna ulaşamayınca bu sırada her ne kadar bazı kitap ders müzâkereciliği, hocalık ve ders vekilliği yapsa da asıl matlubu olan ruûsuna 12 Receb 1167/5 Mayıs 1754 tarihinde kavuşmuştur. Bu ruûsun ayrıntılarına geçmeden ifade edilmeli ki günlükte geçen imtihan kayıtlarına göre imtihanların tamamını Şeyhülslâmlar yapmıştır. Bu imtihanlarda sınava girip ruûs kazananlar olduğu gibi sınava girmeden ruûs alan ve müşeffa' tabir edilen ulemâzadeler de yer almaktadır. Sıdkî Mustafa'nın girmiş olduğu sınavın ayrıntılarına gelecek olursak öncelikle sınav için Şeyhülslâm tarafından bir ilan verilmiş, daha sonra bu sınava girmek isteyenler isimlerini kaydettirmişlerdir. Sonrasında Sa'deddîn Taftazânî'ye (ö. 792/1390) ait *el-Mutavvel*³⁷ isimli kitap imtihanda sorulacak kitap olarak belirtilip duyurulmuştur. Bundan sonra müderris olmak isteyen toplam 99 danışmend imtihana girmiştir. Sıdkî Mustafa'ya sıra akşamüzeri gelmiş ve kendi ifadesi ile imtihandan muvaffak olmuş ve daha resmî sonuç açıklanmadan pek âlâ derecesi alan 7 kişiden biri olduğunu öğrenmiştir.³⁸ İmtihandan on gün sonra *"bugün ruûslar tevzi' olunıb sa'at altıda Şeyhülslâm Efendi'nin yedinden biz dahî rabi'a-i Kılıç Ali Paşa medresesi ruûsın aldık elhamdülillah sümme fesümme elhamdülillah Bari Teala Hazretlerinin lütf u fazlına ki henüz müddet-i mülâzemetim yedi seneyi üç ay tecâvüz edib ol imtihânda a'la okumak ile bu matlabıma nâil oldum Allahu zü'l-celal hayırlı eyleye ve mu'ammer edib tarîk-i ulemayı tekmîl eylemek ihsân eyleye ve mazhar-i hayr eyleye amin"*³⁹ diyerek ilk vazifesine başlamıştır. Burada önemli bir ayrıntı mülâzemet süresinin yedi seneyi üç ay geçmiş olmasını bir mutluluk vesilesi kabul etmesidir. Bundan altı

³⁷ Taylesânîzâde Abdullah Efendi 1198-1204/1784-1789 yıllarına ait tarihinde de yapılan dört sınavda *el-Mutavvel* isimli kitaptan sorulmuştur. Feridun Emecen, s. 74, 137, 247, 417.

³⁸ Günlük, vr. 31a.

³⁹ Günlük, vr. 31a.

ay sonra Sıdkî Mustafa Yanya'ya göreve gitmiştir. Yanya kadılığı Sıdkî Mustafa gibi ilmiye tarikinın başında bulunan biri için yüksek bir vazife kabul edilebileceğinden onun muhtelen buraya kadı nâibi olarak gittiği düşünülebilir.

1168 Şaban 28 tarihinde Sıdkî Mustafa günlüğüne “*Çelebinin İstanbul’a gidip bizim azlimiz için mektub yazdığı vâki’ oldu*”⁴⁰ yazmıştır. Bundan yaklaşık on gün sonra halefinin Yanya'ya gelmesiyle Sıdkî Mustafa burada yedi ay görev yaptıktan sonra İstanbul'a geri dönmüştür. Sıdkî Mustafa bundan sonra günlüğünde her hangi bir vazifesinden bahsetmemiştir.

3.7 Sıdkî Mustafa'nın Günlükte Üslûbu

Günlükte Sıdkî Mustafa bu günlüğü niye kaleme aldığından bahsetmemiştir. Yani bu noktadan günlüğü başkalarının okuması için kaleme alıp almadığı anlaşılamamaktadır. Fakat günlükte yer alan kayıtlardan yola çıkarak Sıdkî Mustafa'nın kendisini sıkıntıya sokacak bilgileri kaydetmediği söylenebilir.

Sıdkî Mustafa'nın günlük tutması her gün olmadığı gibi günün hangi zamanında yazdığı da anlaşılamamıştır. Fakat günlükte yer alan kayıtlardan yola çıkarak 1162 yılında 74, 1163 yılında 72, 1164 yılında 56, 1165 yılında 40, 1166 yılında 46, 1167 yılında 37, 1168 yılında 43, tamamlanmayan 1169 yılında ise 22 defa günlüğüne başvurduğu anlaşılmaktadır. Sıdkî Mustafa'nın bu kayıtları tutarken zamanı önemseydiği söylenebilir. Sürekli kullandığı hicrî takvimin yanında bazen rûmî takvime yer vermesi, astrolojik değerlendirme yapmadan burçları zikretmesi ve nevrüz-kasım'ı bildirmesi zaman mefhumuna verdiği öneme işaret sayılabilir.

Sıdkî Mustafa günlüğünü yazarken genelde kısa cümleler kurmuş bundan dolayı kayıtları genelde kısa olmuştur. Fakat bazen yarım sayfayı hatta tam sayfayı bulan kayıtları da olmuştur. Bununla birlikte günlükte sade bir dil kullanılmış, mümkün merteye maksud mana en yalın haliyle ifade edilmiştir. Sıdkî Mustafa

⁴⁰ Günlük, vr. 36a.

olayları müşâhede ettiği gibi aktarmaya çalışmış bunu yaparken mesela bazı atama kayıtlarında “geldi”, ve “Efendimiz” gibi tabirleri kullanarak daha samimi bir tarz benimsemiştir.

3.8 Sıdkî Mustafa’nın Yanya yolculuğu

Sıdkî Mustafa günlüğünde kendisine ait iki yolculuğundan bahsetmiştir. Bu yolculuklar, aytıntılarını paylaşmadığı Bursa ve mufassalan zikrettiği Yanya yolculuğudur. 9 Safer 1168/25 Kasım 1754 tarihinde Yanya’ya gideceği belli olan Sıdkî Mustafa yolculuğa aynı ayın on üçüncü Perşembe günü saat dokuzda muhtemelen kendi evinden başlar ve ilk konaklama yeri Küçükçekmece olur. Yanya’ya gideceğinin belli olduğunu ifade ettiği kaydında tekil birinci şahıs kullanan Sıdkî Mustafa ilk durak yerlerinde ve yolculuğun ilerleyen zamanlarında birinci çoğul şahıs ve edilgen kalıp kullanmıştır. Bu durum bize yolculuğunun yalnız olmadığını -belki de ailesi ile birlikte yolculuk ettiğini- göstermektedir. Sıdkî Mustafa ve yol arkadaşları ertesi Cuma günü on iki saatlik mesafe yol aldıktan sonra Küçük Elgeri’de bir gece ardından dokuz saatlik mesafe olan Tekfurdağ’ında yine bir gece mola verirler. Ardından on iki saat mesafelik Milgara’da (Malkara) *bir iki ârâmdan sonra* beş saat mesafede bulunan Keşan’da gecelerler.

Ertesi gün Yanya’ya doğru dört buçuk saat yol aldıktan sonra Ahur Karye’sinde kendi ifadesi ile “*şiddet-i rüzgâr u berf u bârân olduğundan nâşi*” zorunlu bir konaklama yaparlar. Muhtemelen hava muhalefetinin düzelmesi ile birlikte yola koyulan Sıdkî Mustafa ve beraberindekiler Ahur Karye’sine üç buçuk saat mesafedeki Ferecik kasabasında beygirlerini değiştirirler ve yollarına devam ederek sekiz saat süren bir yolculuğun akabinde Meğri kasabasında gecelerler. Ertesi gün on saatlik bir mesafe kat edilerek ulaştıkları Gümülcine’de gece dinlenirler ve ertesi gün sekiz saat süren bir yolculuktan sonra Yenice’de beygirleri değiştirilir. Aynı gün yola devam edilerek dört saatlik mesafede bulunan hanlarda gece geçirilir.

Ertesi gün sekiz saat yol gittikten sonra Praveşte’de mola verilip beygirler değiştirildikten sonra dört saat daha yol aldıktan sonra gece Orfan’da kalınır. Sıdkî Mustafa ve beraberindekiler bir önceki günkü gibi yine on altı saatlik uzun bir yolculuğun ardından Kiliseli Karyesine ulaşırlar. Yolculukların bu aşamasından daha önceki yolculuk sürelerine göre daha uzun sürelerde yolculuk eden Sıdkî Mustafa ve beraberindekiler ertesi gün dört saat gittikten sonra Lankazede mola verirler ardından yollarına yedi saat daha devam ederek Gülgüne Karyesi’nde konaklarlar. Ertesi gün Gülgüne’ye on iki saat mesafedeki Katrini’de bir gece konakladıktan sonra Sıdkî Mustafa ve beraberindekiler on altı saatlik yine uzun bir seyahatin ardından Yenişehir-i Fenâr’a ulaşırlar.

Yenişehir-i Fenâr’a kadar hep bir gecelik konaklamalar ile yollarına devam eden Sıdkî ve beraberindekiler burada iki gece konaklarlar. Bunun nedeni beş günde yaptıkları yaklaşık altmış dokuz saatlik yorucu yolculuk olabilir. Yolcular iki günlük dinlenmenin ardından Yenişehir-i Fenâr’dan yola çıkarlar ve yedi saatlik bir mesafenin ardından Sıdkî Mustafa’nın ismini vermediği bir karyede konaklarlar. Sonraki gün beş saatlik yolculuktan sonra Tırhala’ya ulaşırlar.

Yanya yolunda Tırhala’dan sonra birer gecelik aralarla önce on bir saatlik bir mesafede bulunan Malakaş hanında, ardından yedi saatlik bir başka handa kalınır. Sıdkî Mustafa ve beraberindekiler nihayet buradan “*âheste âheste gelinüp sâ’at on bire karîb*” Yanya’ya ulaşırlar.

Yolculuk boyunca Sıdkî Mustafa yol boyunca kaldığı yerlere ve başından geçenlere dâir bilgi paylaşmayıp günü gününe seyir güzergâhını bir ikisi hariç yer isimlerini ve bunların birbirlerine saat cinsinden uzaklıklarını zikretmiştir. Yolculuk esnasında bazen sadece mola verilirken bazen mola ile birlikte binek hayvanları da değiştirilmiştir. Sıdkî Mustafa’nın Safer ayının on üçünde başlayan yolculuğu 1 Rebiülevvel’de son bulmuştur.⁴¹ Verdiği bilgilere yola çıktıktan on sekiz gün sonra

⁴¹ Günlük, vr. 33b-34b

Yanya'ya ulaşmıştır. Bu yolculuğun konaklamalar hariç seyir süresi yaklaşık yüz seksen bir saattir.

3.9 Günlükte Yer Alan Bilgilerin Tasnif Denemesi

Günlükte yer alan kayıtlar pek çok farklı tasnife tabi tutulabilir. Fakat hem kayıtların sistematik olmaması hem de bir kaydın bazen birden fazla kategoriye kapsamaması genel bir tasnif yapılabilmesinin önüne geçmiştir. Burada mümkün merteye daha sonra yapılacak çalışmalara fayda sağlayabileceği düşünülen bazı verilerin değerlendirmesi yapılacaktır. Az önce belirtildiği gibi günlükte yer alan kayıtlar birden fazla kategoriye ait olabileceği gibi tespit edilen kategorilerden hiç birine dâhil olamayabilir. Dolayısıyla bu bilgiler göz önüne alınarak günlükte yer alan kayıtların genel bir tasnifi yapılacak olursa: **Atama, 120; Azil, 54; Hicri takvim dışında zaman tayini, 40; Vefat, 65; Kitap, 26, Doğal Afet, 20; Burç, 18; Aile, 12; Paye, 12; Donanma, 10; Gelir, 9; Sağlık-Hastalık, 9; Nevruz Kasım, 9; Arpalık, 8; Tevcîhât, 5; İmtihan, 4** oldukları söylenebilir. Bunun dışında bu tasnife girmeyen pek çok kayıt da bulunmaktadır.

3.9.1.1 Günlükte Geçen Kitaplar

Günlükte zikredilen kitapların kemmiyet ve keyfiyeti bize dönemin ilim zihniyetini yansıtacak düzeyde değildir. Çünkü bunun mümkün olabilmesi için kitap sayısının ve türünün daha fazla olması gerektiği gibi medresenin her seviyesinden alınması gereken verilere ihtiyacımız vardır. Fakat günlükte geçen kitaplar en azından mülâzemet dönemini yaşayan bir mülâzımın ne okuyup ne okuttuğuna dâir küçük de olsa bir fikir verebilir. Tabloda görüleceği üzere kitapların geneli gramer, dil ve mantık alanına aittir. Sıdkî Mustafa gibi bir mülâzımın özellikle ders okutma faaliyetini alt seviyede yer alan medrese öğrencileriyle yapabileceği düşünüldüğünde bu konuların ağırlıkta olması normal karşılanmalıdır. Yine tabloda görüleceği üzere

Sıdkî Mustafa kendisi Kelam dersi aldığı gibi Kadı İyaz'ın Şifâ-i Şerîf'ini de okumaya başlamıştır.

Günlükte geçen kitapları üç grupta toplayabiliriz. Birinci grup, günlükte geçen ifadeye bakılarak Sıdkî Mustafa'nın okuduğu yani kendisine okutulan kitaplardır. İkinci grup, aynı şekilde ifade göz önünde bulundurularak Sıdkî Mustafa'nın okuttuğu kitaplardır. Üçüncü grup ise bir kısmı kimin okuttuğu belli olmayanlar bu grubun diğer kısmı ise Sıdkî Mustafa'nın o kitap özelinde okuma veya okutma faaliyetlerinden herhangi birinde faal olmadığı sadece ismi geçen kitaplardır. Burada önemli bir nokta günlüğe göre XVIII. yüzyılın ortalarında bazı kitaplar için okunma sürelerini elde edebilmesidir.

Tablo 1: Kitaplar*

KİTAP		Yazarı	Okutarı	Okuma Süresi Başlangıç-Bitiş	Konusu
Günlükte Geçtiği Haliyle	Tam Künyesi				
Akâid-i Celâl	Devvânî'nin el-Akâidü'l-Adudiyye şerhi olabileceği gibi İsbâtü'l-Vâcib adlı eseri de olabilir	Celâleddîn Devvânî	Hısn Mansûrî	25 Muharrem 1162-?	Kelam
Şifâ-i Şerîf	eş-Şifâ bi-Ta'rîfi Hukûki'l-Mustafa	Kadı İyaz	Sıdkî Mustafa	9 Zilhicce 1162-?	Şemâil
Vaz'ıyye Risâlesi	er-Risâletü'l-Vaz'ıyye	Adudiddîn İcî	Molla	2 Rebiülevvel 1163-?	Vaz' ilmi
Fevâid-i Ziyâ'ıyye	el-Fevâidü'z-Ziyâ'ıyye (Molla Câmî)	Molla Câmî	Molla	9 Rebiülevvel 1163-?	Gramer-Nahiv
Buhârî	Sahîh-i Buhârî	İmam Buhârî	----	----	Hadis

İzhâr	İzhâru'l-Esrâr	Birgivî	----	15 Şevval 1163-2 Cemâziyelâhir 1164 (223 Gün)	Gramer- Nahiv
Şâfiye	eş-Şâfiye	İbn Hâcib	----	28 ZA 1163-?	Gramer-Sarf
Emsile	Emsile	Anonim	----	----	Gramer-Sarf
Şâhidî	Tuhfe-i Şâhidî	Şâhidî İbrahim	----	----	Gramer- Farsça
Telhîs	Telhîsü'l- Miftâh	Hatîb el- Kazvînî	Molla	11 Cemâziyel- evvel 1164-?	Belâgat
Kâfiye	el-Kâfiye	İbn Hâcib	Sıdkî Mustafa	22 Şevval 1164-8 Receb 1165 (252)	Gramer- Nahiv
Îsâgûci	Îsâgûci	Esîrüddîn el-Ebherî	Sıdkî Mustafa	17 Şevval 1165- 2 Zilhicce 1165 (44 gün)	Mantık
Hüsâm Kâtî	Hüsâm Kâtî	Hüsâmeddîn el-Kâtî	----	20 Zilhicce 1165-1 Rebiülevvel 1166 (68 Gün)	Mantık
Şemsiyye	er-Risâletü'ş- Şemsiyye fi'l- Kavâ'idî'l- Mantikiyye	Ali b. Ömer el-Kâtibî el- Kazvînî	Sıdkî Mustafa	5 Rebiülevvel 1166-24 Cemâziyelâhir 1166 (108 Gün)	Mantık
Birgili Risâlesi	Vasiyyetnâme (?)	Birgivî	Sıdkî Mustafa	2 Muharrem 1166-?	İlmihâl
Tasavvurât	Şerhu'ş- Şemsiyye (?)	Sa'deddîn Taftazânî	----	16 Şevval 1166-?	Mantık
Mutavvel	el-Mutavvel	Sa'deddîn Taftazânî	----	----	Belâgat

* İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi TY. 10985, vr. 1-39.

3.9.1.2 Günlükte Yangınlar

Günlükteki bilgilerden yola çıkarak anlaşılmaktadır ki Sıdkî Mustafa İstanbul'dadır. İstanbul tarihi boyunca doğal afetler içerisinde en çok yangınlardan

yara almıştır. Bunun da en büyük sebebi yapıların genelde ahşap olmasıdır.⁴² İstanbul'a ait Sıdkî Mustafa günlüğünde toplamda yedi tane yangın kaydı bulunmaktadır. Mustafa Cezar'ın çalışması ile yaptığımız kıyaslama sonucunda günlüğün kapsadığı tarihlerde Sıdkî Mustafa'nın günlüğünde yer alandan daha fazla yangın meydana gelmiştir.⁴³ Buradan Sıdkî Mustafa'nın nefsi-i İstanbul'un dışından yangın haberlerini alamadığı veya zikretmediği bir de küçük hasarlı yangınlardan ziyade büyük yangınları not ettiği anlaşılmaktadır. Dolayısıyla günlükte geçen yangın adedi ve yangınlara ait Sıdkî Mustafa'nın fazla detay vermemesi bize farklı açılardan kıyaslama yapabilmek için yetersiz gözükmektedir. Şöyle ki; Selim Karahasanoğlu, Sadreddinzâde Kadı Mustafa Efendi'nin günlüğü üzerine yaptığı çalışmasında günlükte yer alan 136 yangından bahsederken bu yangınları sadece dikkatsizlik veya doğa olayları olarak değerlendirmenin eksik kalacağını bunun yanı sıra en azından bir kısmının kundaklama suretiyle meydana gelmiş olabileceklerini ifade etmektedir. Hatta o döneme ait fırında çalışan bir hamurcunun başarısız kundaklama girişimi sonrasında idam edilmesinden bahseder.⁴⁴ Fakat Sıdkî Mustafa'nın günlüğünde zikri geçen ve aşağıda tabloda gösterilen yangınların adet ve detay itibarıyla yetersiz olmaları hasebiyle bu tarz bir değerlendirme yapılamamaktadır. Yalnız Sıdkî Mustafa, neredeyse her yangının sonunda -diğer doğa olaylarında olduğu gibi- yangın veya felaket isabet edenlere Allahtan mükafat talep etmektedir. Bu durum Sıdkî Mustafa'nın bu musibetleri bir günahların affedilmesi için bir mükafat kaynağı olarak değerlendirdiğini göstermektedir.

⁴² Mustafa Cezar, "Osmanlı Devrinde İstanbul Yapılarında Tahribat Yapan Yangınlar ve Tabii Afetler", **Güzel Sanatlar Akademisi Türk Sanatı Tarihi Araştırma ve İncelemeleri**, I, İstanbul 1963, s. 327.

⁴³ Mustafa Cezar'a göre aynı dönemde irili ufaklı 20'den fazla yangın meydana gelmiştir. Daha fazla bilgi için bkz. **a.g.m.**, 358-360.

⁴⁴ Karahasanoğlu, **a.g.e.**, s. 156-180.

Tablo 2: Yangınlar**

YER	TAHRİBAT	TARİH	VARAK
Küçük Bazar	Yangının bir ucu Ağa Kapısına, bir ucu Kiraslı Mescidde Atıf Efendinin evine kadar uzanmış	26 S 1163	6b
Şeyhülislam Konağı	Yüz kurşuluk eşya ile birlikte konak yanmış	14 R 1163	7a
Önce Vâlide Hân yakınlarında sonra Yorgancılar çarşısında	Ertesi gün saat beşe kadar çok yerler yanmış	20 C 1163	8a
Büyük Karamanda Helvacı Dükkanı	Gece saat altıya kadar yeni yapılan sekiz-dokuz oda hariç bütün ev, dükkan ve hamamlar yanmış	26 Ş 1164	16a
Gedikpaşa	Dokuz saat devam etmiş yirmi-otuz bi hane yanmış	5 Ş 1165	23a
Mîr-i Âhur Sadık Ağanın evi	Saat yedide başlayıp ertesi gün saat dört buçuğa kadar çok çarşı, saray, hane ve camiler yandı	5 M 1168	33b
Demirkapı yakınları	Gece saat altıda başlayıp otuz altı saat şiddetle devam edip Bahçe kapıdan Sultan Ahmed, Ayasofya ve Mahmud Paşanın ebniyeleleri tamamen yanmış	21 ZA 1168	37a

** İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi TY. 10985, vr. 6b-37a.

3.9.1.3 Günlüğe Göre Ramazan Ayı ve Bayramlar

Günlükte Sıdkî Mustafa'nın dikkatini çeken ve kayda değer bulduğu meselelerden biri de bayramlardır. Bayramlar, Osmanlı Devletinde önemli törenlerden biri olup hatta teşrifât bakımından en kapsamlısı kabul edilir.⁴⁵ Tam da bu tarihlere ait Osmanlı bayram törenlerine dâir ayrıntılı bilgi içeren kıymetli makalesinde Zeynep Tarım, bayramların teşrifat açısından törensel

⁴⁵ Zeynep Tarım Ertuğ, "Onsekizinci Yüzyıl Osmanlı Sarayında Bayram Törenleri", **Prof. Dr. Mübahat Kütükoğlu'na Armağan**, Editor: Zeynep Tarım Ertuğ, İstanbul, 2006, s. 573

değerlendirmesinin yanı sıra şehirde ve toplumda bayram hazırlıklarından bahsederek bayramları sadece merasim açısından değil toplumsal boyutunu da incelemiştir. Makaleye göre Ramazan ayı ve bayramlar toplumsal hayatın bir cüzüdür.⁴⁶ Ramazan ile birlikte bir duygu yoğunluğu atmosferine giren Müslümanların verdikleri iftar, zekat ve fitrelerle aralarında bulunan ünsiyet ve muhabbet daha da artmaktadır. Bununla birlikte halk ramazana sadece manevi yönden hazırlanmamıştır. Örneğin oruç ibadetinden dolayı bu zorlu süreçten önce esnaf, yıl içerisinde üretimini hafıfletecek kadar üretimi hazır hale getirirdi. Bu hazırlıklardan biri de yiyecek hazırlama olup çeşitli turşu ve reçeller ramazan için hazırlanır ve bunlar sene içerisinde bir zaman tüketilirdi.⁴⁷

Günlükte lafzen veya zımnen bu 7,5 senelik sürede geçen bayramlar zikredilmiştir. Ramazan ayının ne zaman başlayıp ne zaman bittiği oruç ibadetinden dolayı ayrı bir önem kazanmıştır. Dönemin şartlarına göre ayın ilk ve sonu gününün tam olarak tespiti zor olmuş hatta bazen başka bir bölgeden gelen hüccet(delil) ile karar verilmiştir. Bu durum Ramazan ayının başlangıcını ve bayramları bildiren kayıtlara da yansımıştır. Mesela 1162 Ramazan ayı taşradan⁴⁸, 1163 Ramazan bayramı Edirne'den⁴⁹, 1167 Ramazan ayı Halep'ten hüccet gelmekle sabit olmuşken⁵⁰ 1168 Ramazan bayramı hüccet gelmesine rağmen şahitleri olmadığı için Cuma günü sabit olmuştur⁵¹. Burada önemli olan Ramazan ayının yani orucun ne zaman başladığıdır. Ramazanın bitişi olan Bayram buna göre hesaplanan ikincil bir durumdur. Aşağıda yer alan tablodan anlaşılacağı üzere Sıdkî Mustafa Kurban bayramını ifade etmede daha sade ve nettir.

Günlükte geçen bayramlardan 1162 yılı Ramazan ayı ve bayramı Sıdkî Mustafa Şeyhülislam'ın ma'iyyetinde olduğu için teşrifât açısından bazı ayrıntılar

⁴⁶ Tarım, **a.g.m.**, s. 576.

⁴⁷ Tarım, **a.g.m.**, s. 577.

⁴⁸ Günlük, vr. 4b.

⁴⁹ Günlük, vr. 10a.

⁵⁰ Günlük, vr. 32a.

⁵¹ Günlük, vr. 36b.

içermektedir. Günlükte geçen bilgilere göre Ramazan'ın yedinci günü⁵² adet olduğuna binâen Şeyhülislâm Sadrazam'a iftara gitmiş, Ramazan ayının başından itibaren on beşinci gününe kadar Şeyhülislam'a aralarında pek çok Müderris ve Mevâlî'nin bulunduğu devlet görevlileri iftara gelmişlerdir.⁵³ Günlüğe göre yapılan teşrifata gelince Ramazan ayı boyunca yapılan merasimlerin en büyüğü Hırka-i Şerîf ziyaretiydi. Bu ziyarete “*Başta Sadrazam, Vüzerâ, Şeyhülislam olmak üzere İstanbul kadısına kadar bütün Ulemâ ve Selâtîn camileri Şeyhleri, Sadreyn efendiler, Sadreyn ma'zûlleri ve pâyelileri, Yeniçeri ağası ve Defterdar efendi, Sipahi ve Silahdâr ağaları, Cebeci, Topçu, Arabacıbaşı ağalar, şehremini davet edilirlerdi.*”⁵⁴ Sıdkî Mustafa Ramazan'ın on beşinci günü gerçekleşen ziyaret için “*bugün hırka-i şerîf ziyâreti için sarây-ı hümayûn'a gitdiler bizler dahî hırka-i şerîf odasına dek vardık barî te'âlâ da'vet ile dahî varmasın müyesser eyleye âmin*”⁵⁵ kaydını düşerek kendisinin bu ziyarete davet edilenlerden olma isteğini buraya not etmiştir.

Günlükte Bayram merâsimi Ramazan'ın 26. günü⁵⁶ Sahib-i Devlet olan Sadrazam'ın Şeyhülislâm'ı ziyaret etmesiyle başlamıştır.

“*bugün ahşam Sâhib-i Devlet bayram takımıyla tahminen sa'at on buçukda kapuya teşrif eyleyüb ba'de'l-iftâr ve't-terâvîh sa'at üç buçukda 'avdet eylediler*”⁵⁷

Bu ziyaretin ertesi günü bu defa Şeyhülislâm, Sadrazam'ı ziyaret etmiştir. Sonraki iki gün bayram gününe kadar üst düzey devlet görevlilerinin Şeyhülislâmı ziyaret ettikleri anlaşılmaktadır. Şeyhülislâm, bayram gecesi saat⁵⁸ sekizi çeyrek geçerken saraya gitmek üzere konağından hareket etmiştir. Bayramın ikinci günü saat ikiden sonra Şeyhülislam önce Sadrazama gitmiş orada iki saat kaldıktan sonra

⁵² Günlük, vr. 4a'da Sıdkî Mustafa günlükte yedinci gün olduğunu söylemesine rağmen notu altıncı güne kaydetmiştir.

⁵³ Günlük, vr. 4a.

⁵⁴ Zeynep Tarım Ertuğ, “Osmanlı Devlet Teşrifâtında Hırka-i Şerîf Ziyareti”, **Tarih Enstitüsü Dergisi**, S. 16, İstanbul 1998, s. 41

⁵⁵ Günlük, vr. 4a.

⁵⁶ 19. yüzyıldan evvel 25. gün başlayan merasim bu tarihlerden sonra 26'sında başladığı ifade edilmiştir. bkz: T. Ertuğ, “Onsekizinci Yüzyıl Osmanlı Sarayında Bayram Törenleri”, s. 578.

⁵⁷ Günlük, vr. 4b.

⁵⁸ Bahsedilen saat ezânî saat olmalıdır.

Sadrazamla beraber Dolmabahçe’ye [Sahil Saraylarından biri olmalı] gitmişlerdir.⁵⁹ Merasimle alakalı çok fazla ayrıntının bulunmadığı günlükte tek kapsamlı kayıt bu bahsettiğimiz üzere 1162 Ramazanı ve bayramına aittir.

Tablo 3: Bayramlar***

BAYRAM	İFADE	TARİH	VARAK
Ramazan	Ramazân-ı şerîf penç-şenbeden taşrada sâbit olduğına binâen tekmîl-i selâsîn ile ‘îd-i şerîf bugün oldu	1 L 1162	4b
Kurban	‘Îd-i adhâ	10 ZA 1162	5b
Ramazan	Edirne de du-şenbeden isbât olunup haber geldiğinden nâşî ‘îd-i Şerîf çihar-şenbe gün oldu	1 L 1163	10a
Kurban	‘Îd-i adhâ oldu	10 ZA 1163	10b
Ramazan	Şevvâlül-mükerrem yek-şenbe gecesi sâbit olup saat üç buçukda toplar ile ilan olundu	1 L 1164	17a
Kurban	‘Îd-i adhâ	10 ZA 1164	20a
Ramazan	Şevvâlül-mükerrem Ramâzan-ı şerîf çihâr-şenbeden isbât olunmağla tekmîl-i selâsîn ile Cuma günü sâbit oldu	1 L 1165	24a
Kurban	‘Îd-i şerîf oldu	10 ZA 1165	25a
Ramazan	Şevvâlül-mükerrem Gümülcine’den hüccet gelmekle ramazân-ı şerîf yek-şenbeden sâbit olup ‘îd-i şerîf se-şenbeden oldu	1 L 1166	28b
Kurban	‘Îd-i adhâ	10 ZA 1166	29b
Ramazan	Şevvâlül-Mükerrem Ramâzan-ı Şerîf Halep’ten Cuma günü sâbit olmakla yek-şenbe günü oldu	1 L 1167	32a
Kurban	‘Îd-i adhâ	[10] ZA 1167	32b

⁵⁹ Günlük, vr. 4b.

Ramazan	Şevval-i mükerrem gerçi Grebine'den ramâzan-ı şerif salı günü olduğuna sûret-i hüccet geldi lakin şahidleri olmadığından cuma günü 'îd-i şerif oldu	1 L 1168	36b
Kurban	'Îd-i adhâ oldu mübârek şod	10 ZA 1168	37a

*** İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi TY. 10985, vr. 4b-37a.

IV. BÖLÜM

SİDKÎ MUSTAFA GÜNLÜĞÜ

4.1 Metin

ıb

ı Muḥarremü'l-ḥarām sene 1162 yek-şenbe gecesi cenūbî ve ‘ālî görine

dū-şenbe 16 Nu‘mān Paşa'ya merḥūm Sulṭān Aḥmed'in kerimesi ... [zübeyde]¹ sulṭāne ‘akd olındı 16

bu eṣnāda Ağa-yı Dāru's-sa‘āde Beşir Ağa Kalenderiye Cāmi‘ine altmış akçe bir dersiyye

vaz‘ idüb Altmışlı i‘tibāriyla ṭarika koyub mişliyye ile Dāmād-zāde

dāmādı Tokātî Bekir Efendi'ye virildi anıñ yerine ‘Abdullāh Monla'nın büyük

oğlu Şahn'dan hareket eyledi anıñ yerine İmām-ı Evvel-i Sulṭān Çömez? Efendi

Şahn'a geldi anıñ yeri ḥāriclerin birine tenzîl olındı ḥārici Silāḥdār-ı Şehriyārî

Ağanıñ oğlına virildi ve daḥî Şadr-ı a‘zam ‘Abdullāh Paşa kırk akçe bir cāmi‘e

dersiyye vaz‘ idüb Mūşıla-i Şahn i‘tibāriyle ṭarika idḥāl eyleyüb Şamaḳovî

Ḥasan Efendi'ye mişliyye ile virilüb andan aşağa bir ḳol silsile oldı

ve ḥārici Şadr-ı a‘zam-ı merḳūmın oğlına virildi ve bu eṣnāda efendimiz bir divān daḥî ...

cum‘a 3 bugün Şeyḫu'l-islām Efendi medrese imtiḥānı eyleyüb 3

yigirmi üçüncü dū-şenbe günü ru‘ūsar tevzi‘ olındı bizim medreseden

¹ Metinden hangi ismin yazılı olduğu anlaşılamamıştır. Fakat M. Çağatay Uluçay, bu ismin III. Ahmed'in kızı Zübeyde Sultan olduğunu zikretmektedir. Daha fazla bilgi için bkz. M. Çağatay Uluçay, **Padişahların Kadınları ve Kızları**, Ankara, TTK, 1980, s. 92.

Bosnevi ‘Abdü'l-vehhâb Efendi ve İmâm-zâde Merzifon Müftisi

ve İstanbûlî Hoca Kadın-zâde Seyyid Ahmed Efendi ve Hakkı Efendi

ve bunun emsâli imtihânlılardan on iki âdem müderris oldu

ve şefâ‘at gerde yedi âdem ‘Ârif Monla ve Hâşmet

gibi yedi âdem dahî müderris oldu 23

ve bu esnâda penç-şenbe günü Nu‘mân Paşa'nın

alayı olub gecesi zifâfa girdi

çihâr-şenbe 25 ‘Akâyid Celâline Hışn-ı Mansûrî Efendi'den bed’ olundu 25

şenbe 28 Tersâne'de yapılmış kalyonı deryâya indirirler iken bir sâ‘at kadar

ta‘b u meşakkatden soñra güçle ilkâ eylediler ve bugün Sultân

Maḥmûd'ın yabdıracağı cāmi‘in esāsın² vaz‘ eylediler 28

2a

Şaferu'l-hayr dü-şenbe gecesi şimālî ve ince görine

şems be-delv

dü-şenbe 1

şenbe 6 bugün Yeni Bağçeli-zâde Ayaşofya Şeyḥi vefât eyledi 6

çihâr-şenbe 10 birâderim Maḡnisâ'dan yanıma geldi Bārî te‘ālâ ‘ilm-i nâfi‘ler iḥsân

idüb mu‘ammer eyleye 10

evvel-i ḥamsîn

² ilkâ

penç-şenbe 11

dü-şenbe 15 Vezir Kethüdâsı Yûsuf Ağa vefât idüb sâbıķan Cebeci-başı ‘Abdi Ağa kethüdâsın oldu 15

çihâr-şenbe 24 Şubât

cum‘a 26 Selânik'den ma‘zûl Hasan Efendi-zâde Osmân Efendi vefât eyledi 26

se-şenbe 30 şems be-ñüt

Rebi‘u'l-evvel çihâr-şenbe gecesi şimâli ve ‘âlî

ve nûrânî görine

çihâr-şenbe 1 birâderi mekteb'e virüb Sûre-i Fâtiha'dan bed' eyledi *yesserallâhulehû el-‘ilme'n-nâfi*³ 1

yek-şenbe 5 bugün mevâcib çıktı 5

şenbe 11 bugün gurre se-şenbe'den isbât olındığına binâen mevlûd-i şerif oldu 11

yek-şenbe 12 bugün sâbıķan Hekim-başı Efendimize Mekke-i Mükerreme kadılığı ve ‘İvaz Paşa-zâde

İbrâhim Begefendiye Medine ve Muhsin-zâdeye ve Kizbî-zâde'ye(?) Mekke ve Medine pâyesi

zuhûr eyledi -12

dü-şenbe 13 bugün ve gecesi azîm furtuna ile vâfir berf bārân oldu 13

yek-şenbe 19 üç gün muqaddem Hasan yanımdan gitdiğine binâen bugün Maḥmûd'ı yanıma aldım
*veffeḱallâh*⁴ 9

çihâr-şenbe 23 Mart dâhil oldu

2b

şenbe 25 bugünden mütemâdi üç güne degin qar yağdı eger erimeseydi iki şibr olurdu

³ Allah faydalı ilimleri onun için kolaylaştırsın.

⁴ Allah muvaffak eylesin.

erimiş iken birle rû-yı zemin beş üşbu⁵ miqdârı qar durdı 25

Rebî'ü'l-âhîr⁵ penç-şenbe gecesı bugün nevrûz-i sultânî oldı ı

penç-şenbe 8 bugünüñ gecesinden azım furtuna ile yağmur yağub tahmînen nişfü'l-leyl'de

qar yağmağa bed' idüb bugün eyleye ikindüye degin yağdı yer yüzi

dört beş üşbu⁵ miqdârı olub azım toñ olub üç dört

güne degin yerden qar eksik olmadı bizim bildiğimiz nevrûz'dan soñra qar

yağmadı illâ bu sene yağdı *fe sübhânallâhi yef'altü fi mülkihi mâ yeşâ⁶* 8

se-şenbe 13 bugün Şofya ve Filibe virildi ve Qayşariye İrânî'den intizâ⁷ olınub mevleviyyet ile⁷

Medhî-zâde'ye ve Erzurum İlähî-zâde'ye virildi ve İrânî Efendi'ye bedel-i Qayşariye

Eyyüb arpalık virildi 13

şenbe 24 Nisan

dü-şenbe 26 Mağnisâ Ramazân-ı Şerif'den zabt etmek üzere Altmışlı'dan Mehmed Paşa imâmına virildi

26

Cumâde'l-ülâ cum'a gecesı

dü-şenbe 25 Monla Efendi Hüsâm Kâtî itmâm eyledi 25

Cumâde'l-âhîr yek-şenbe gecesı zahir oldı

çihâr-şenbe 4 müşhil şerbet içdim

3a

bağıyye-i Cumâde'l-âhîra

⁵ cum'a

⁶ Noksan sıfatlatlardan münezzezh kemâl sıfatlarla muttasıf olan Allah mülkünde dilediğini yapar.

⁷ yerine

cum'a 6 bugün tahminen sā'at sekiz'de çarşuda bir gāvga olmak takrīble dükkānlar

kāpanub 'azīm gūlgūle vāķi' oldı 6

çihār-şenbe 11 hacāmat itdirdim 11

penç-şenbe 12 Mūşıla-i Şahın müderrislerinden Sarāylı-zāde nām kimesne vefāt eyledi 12

çihār-şenbe 18 Anaṭolı'dan ma'zūl Maḥmūd Efendi-zāde 'Abdullāh Monla vefāt kerd 18

ve bugün Sarāylı-zāde'nin maḥlūlū silsilesi zuhūr eyledi

hāricden sābık Hekīm-başı Efendi'nin mektubcısı şerif

ve şürekāmızdan Hāfız Salih Efendi hareket eyledi 18

Receb-i şerif'in dü-şenbe gecesi nümāyān şod

se-şenbe 2 mevācib çıkdı 2

çihār-şenbe 3 bugün ikindü vaḳtinde efendimiz Meḥmed Sa'id Efendi Şadr-ı Rūm'dan

ma'zūl olub Īrānī 'Abdullāh Efendi yerine mevşūl oldı ve 'Abdullāh

Efendi'nin arpalıkları Eyyūb ve Malkāra'ya Kara Biḡa munzamm olub

efendimize arpalık oldı 4

penç 4 Hüseyin Paşa Dārü'l-Hadis'i altında Çorbacı'nın konağında 'ulūfemizi

dört gurus yigirmi üç pāre aldık 4

se-şenbe 9 sābıkan imām-ı Şehriyārī Şeyḥu'l-islām-ı esbak Piri-zāde Meḥmed Sāhib Efendi

Üsküdār'da hānesinde vahdet-nişin-i kūşe-i inzivā iken cur'a-keş-i peymāne-i

fenā oldı *rahimehullāhu te'ālā*⁸⁹

⁸ Allah rahmet eylesin.

penç-şenbe 11 efendimiz yalıya naql eyledi 11

3b

bağıyye-i Receb-i şerif

çihār-şenbe 10 bugünü ta'kib iden şeb-hengām-ı meserret-encāmda dayımın Meḥmed Es'ad nām

bir ferzend-i ferişte-pesendi pāy-endāz-ı 'ālem vücūd oldu *tavvelallāhu 'umrahū ve ce'alehū*

'alimen āmilin ve ḥayra halef 10

şenbe 13 Altmışlı müderrisi Kabaḳulak imāmı Hacı Aḥmed Efendi vefāt kerd 13

dū-şenbe 15 bugün merḥūm-ı merḥūmın maḥlūl silsilesi zuhūr idüb yerine Serrācī

Efendi ve anın yerine Murād-zāde gelmişdir ve daḥi bizim Hekīm-başı-yı sâbık

Aḥmed Efendimiz'in maḥdūm-ı sa'adet-mersūmı hareket-i dāḥile geldi 15

penç-şenbe 18 Aḥmed Efendimiz Mekke-i Mükerrreme'ye rāhi olmuşlardır Allāhu 'azīmü's-şān selāmet ile

mülākāt iḥsān eyleye 18

dū-şenbe 22 bugün Ḥalil Efendi-zāde Efendimiz yıllıkları virdi 22

şenbe 27 Temmuz (**iç not**)¹⁰ Kara Ḥalil-zāde Meḥmed Sa'id Efendi

Şa'bānū'l-mu'azzam çihār-şenbe gecesi

çihār-şenbe 8 taḥvil be-esed

dū-şenbe 13 bugün Sultān Bāyezīd Şeyḫi vefāt idüb zeyle[1] Himmet-zāde oldu 13

dū-şenbe 27 bugün sâ'at yedide bi-ḥamdihī sübhānehu efendimize[**iç not**] yalıda kızbekçisi

⁹ Allah onun ömrünü uzun kendisini alim, amil ve hayırlı halef eylesin.

¹⁰ Metnin içerisinde iç not mantığıyla iç not yazılmıştır.

fetvâ için da‘vete gelüb sâ‘at yedi ile yedi buçuk arasında
hîl‘at-ı beyzâ-yı fetvâyı giymiştir sekiz'e iki dakika var iken
Kireç iskelesinden hâk-i İstanbul'a kâdem başdı Allāhu azîmü'ş-şân
müddet-i medide şadrında dâim eyleyüb cümleyi ‘alâ merâtibihim kılmak ile
bâ-huşûş bu ‘abd-i âcizi mesrûr idüb bir ğayra dahî muhtâc
itmeye *âmin bi-hürmeti seyyidi'l-murselin*¹¹ sâbık Şeyhu'l-islâm Es‘ad
Efendi Sinob'a iclâ olındı ve Şadr-ı Anaṭolı Lütfullāh Efendi ma‘zûl
olub yalısında iḳâmet'e me‘mûr oldu 27
ve yerine Hekîm-başı Mehmed Sa‘id Efendi Şadr-ı Anaṭolı oldu
penç-şenbe

4a

Ramazânü'l-mübârek cum‘a gecesi
cum‘a ı bugünden muḳaddem¹² olan şa‘banıñ selh‘inde Nakîbü'l
Eşrâf Bolevi-zâde vefât idüb bugün yerine sâbıkan Kudûs-i
Şerif Kâdisi Kırımı damâdı Mehmed Sa‘id Efendi Nakîbü'l-eşrâf oldu ı
şenbe 2 ve bugün ahşam tarîḳ müsâfirlerinden iftâra Şâfi‘i Seyyid Efendi geldi
yek-şenbe 3 bu gece Şam'dan ma‘zûl Hurrem Efendi ve Diyâr-ı bekr'den ma‘zûl Rızâ Efendi ve ‘Abbâs
Efendi ve birkaç efendiler dahî geldiler 3¹³
dû-şenbe 4 bu gece Osmân Monla Efendi ve birkaç mevâlî ve müderris geldiler ve bugün Deftârdar

¹¹ Gönderilmişlerin Efendisinin hürmetine duamı kabul eyle.

¹² nakîbü'l-eşrâf

¹³ yek-şenbe 3

‘Acem Kılıcı-zāde ‘azl ü nefy olunub yerine Zimmet Halifesi Memiş Efendi

naşb olındı 4

se-şenbe 5 bu gece Re’isü'l-eṭibbā Anaṭolı Efendisi ve birkaç mevālî ve müderris geldiler 5

çihār-şenbe 6 bu gece efendimiz yedinci gece ‘ādet olduğına bināen Şāhib-i devlet'e

iftār'a teşrif itdiler 6

penç-şenbe 7 bu gece bizim ‘Abdürrahîm Efendi ve Mehmed Sâlih Efendi ve birkaç mevālî ve müderrisîn geldiler 7

cum‘a 8 Īrān Kāḍî-‘askeri ‘Abdullāh Efendi ve birkaç mevālî ve müderrisîn geldiler 8

şenbe 9 bu gece Dāmad-zāde Efendi ve Īslambo[1] Kāḍisi Çelebi-zāde Efendi ve birkaç mevālî müdderris 9

yek-şenbe 10 bu gece Osmān Begefendi ve bir kaç mevālî ve müdderrisîn daḥî geldiler 10

dū-şenbe 11 bu gece Murtaẓā Efendi ve Bekir Efendi ve Muştafā Efendi-zāde ve birkaç mevālî ve müderrisîn geldiler 11

penç-şenbe 15 bugün Hırka-i şerif ziyāreti için Sarāy-ı Hümāyūn'a gitdiler bizler daḥî Hırka-i Şerif odasına dek vardık Bārî te‘ālā da‘vet ile daḥî varmasın müyesser eyleye āmin 15

4b

baḳıyye-i Ramazān-ı şerif

dū-şenbe 26 bugün aḥşam Şāhib-i devlet bayrām takımıyla tahmīnen sā‘at on

buçukda ḳapuya teşrif eyleyüb ba‘de'l-iftār ve't-terāviḥ sā‘at

üç buçukda ‘avdet eylediler 26

se-şenbe 27 efendimiz mu‘āyede için Sarāy-ı Āşafiye götürüb geldikden sonra

beş Kāḍî-‘asker efendiler ḳapuda müctemī‘ olduklarına bināen Sarāy-ı

Āşafiye anlar dahî gitdiler 27

çihâr-şenbe 28 bugün mevālî ve ocaqlı mu‘âyede içün kapuya geldiler 28

penç-şenbe 29 bugün müderrisîn ve kapucıbaşılar ve küttâb efendiler ve zu‘amâ

ve Hünkârlılardan ba‘zı dahî mu‘âyedeye geldiler 29

bu eṣnâda sābıkan Re’isü'l-küttâb Muṣṭafâ Efendi vefât eyledi

şenbe 1 Ramazân-ı şerif penç-şenbeden taşrada ṣābit olduğına

bināen tekml-i selâşin ile ‘id-i şerif bugün oldu gece efendimiz ile

sarāya sā‘at sekizi çār-yek geçerek kapudan ‘azîmet olındı

yek-şenbe 2 bugün sā‘at ikiyi geçerek güllhâne için efendimiz Sarāy-ı

āşafiye varub iki sā‘at miḳdârı meḳşden soñra iskeleye

gelüb Tolmabağçe'ye gitdiler içimizden ikisi efendimiz ile gidüb

bākimiz bekleyüb aḥşam teşrif itdiler 2

dü-şenbe 3 bugün Vezir Kethüdâsı ‘Abdi Paşa üç tuğ ile çıkub yerine Tersâne

Emîni Vezir kethüdâsı oldu ve anıñ yerine Bozoklı-zāde Hüseyn Efendi Tersâne

Emîni oldu 3

5a

baḳıyye-i Şevvāl taḥmînen yedinci sekizinci günü Şām-ı şerif monlasından şikāyet olındığına

bināen ‘azl u nefy olunub yerine Muşlih-zāde Şām mevlâsı oldu

ve bu eṣnâda tevcihât-ı Āşafi zuhūr eyledi

dü-şenbe 10 bugün Sultân Bâyezid için Efendimiz talebeyi imtāḥan eyledi 10

çihâr-şenbe 12 bugün *ba‘de edâi‘l-mağrib*¹⁴ da‘vet-i Āşafiye varmak için Efendimiz ile

Monla efendinin yalısına gidilüb sâ‘at toközü geçerek

Reis efendi geldikten şoñra bizler Tölmabağçe iskelesine varub

Efendimizin rıķābına düşüb Efendimiz için ihzār olınan sāye-bāna

gelind[i] ve bir çār-yek mürürunda Şāhib-i devlet dahī geld[i] ve tulū‘ı

yarım sâ‘at geçerek Hünkār dahī gelüb ahşam sâ‘at

onda iken Şāhib-i devlet ile Efendimiz Hünkāra varüb

birer kürk giydikden şoñra İslambol'a ‘avdet olındı

se-şenbe 18 bugün Edirne Hırka-i şerif Şeyhine Bursa İsmā‘il Begefendiye Mısıır Gülec

Hüseyn Efendi'[ye] Selānik Edirne pāyesiyle ‘Abdurrahīm Monla Efendi'ye Haleb

Kebiri-zāde'ye Kudüs mektübü Hamza-zādeye Ğalata mektübü Damād-zāde

Ahmed Efendi'ye zuhūr eyledi 18 ve dahī İslambol Bekir Efendi-zāde Osmān Efendi'ye virildi

çihâr-şenbe 19 bugün silsile zuhūr idüb Süleymāniye'ye İshāk Efendi-zādeler

ve Şahñ'a Müstaķim-zāde ve Mestci-zāde damādı Sa‘id Efendi ve Muvakķıt

Meħmed Efendi ve Fāzıl İbrāhīm Efendi bizim medreseye geldiler 19

ve Celāl Monla ve Bazine? Monla ve Dāru's-sa‘āde Ağası imāmı ve hocası

hāric oldılar 19

5b

yek-şenbe 23 bugün sabıķan Selānik Kādī[si] Mekke pāyesiyle Şeyh-zāde Efendi vefāt eyledi 23

¹⁴ Akşam namazını eda ettikten sonra.

Zî'l-ka'deti's-şerife dü-şenbe bi-şavl-i takvîm se-şenbe

penç-şenbe 24 rûz-ı kâsım

yek-şenbe 26 Mirâhûr-ı Evvel-i Şehriyârî Durağ Beg vezâret ile çıkdı 26

dü-şenbe 27 Mûsıla-i Süleymâniye müderrisi Faşîhî vefât kerd 27

Zî'l-ħiceti's-şerife çihâr-şenbe gecesi bugün ki 'arefedir Şifâ-i Şerif kitâbına bed' eyledim 9

cum'a 10 'id-i adhâ 10

şenbe 11 tahvîl-i şems be-şavs 11

yek-şenbe 19 Donanmâ-i Hümâyûn geldi

penç-şenbe 22- Donanmâ-i Hümâyûn alay ile içeri girdi

yek-şenbe 25 Ğalağa Mevlâsı Mektûbî Aħmed Efendi vefât eyledi

6a

muħarremü'l-ħarâm li-sene şelâse ve sittîn ve mi'e ve ba'de'l-elf ca'alehe meymûnen ve mübâreken li-kâffeti'l-mü'minin¹⁵

penç-şenbe gecesi bi-şavli tomar cum'a gecesi

cum'a 2 bugün Yenişehir Sarây Hocası Küçük Hâfız Efendi'ye ve İzmir Şurre Emîni-zâdeye

ve Diyâr-ı bekr Edirne pâyesiyle İshâk Efendi-zâde Şerif Monla'ya ve Ğalağa Hâci-

zâde'ye virülüb merhûm Ğalağa Monlasınıñ fevtinden silsileler zühûr

eyledi bizim Aħmed Monla ve Muştafâ Monla Efendiler Şah'n'a geldiler ve Vahdî-zâde

ve Küçük İmâm Mûsıla-i Şah'n'a geldiler Müstaħim-zâde ve Büyük İmâm Şah'n'dan

Altmışlı'ya geldiler Çelebi-zâde maħdûmı ve Küçük İmâm ve Kethüdâ Beg

¹⁵ Allah bin yüz altmış üç senesini bütün müminler hakkında memnun ve mübarek kılsın.

ve Hekim-başı maḥdūmları ḥāric oldılar ve ‘Abdürrahīm Monla Efendi'ye ve fetvā emīni
Ḥalil Efendi'ye Ka‘be Pāyesi oldılar ve daḥi İshāḳ-zāde Yahya Efendi'ye Edirne Payesi oldu
ve bizim monla yerinde¹⁶ Dāḥil i‘tibār olındı ve bizim Ahmed Efendi Hareket-i Ḥāric'e geldi 2
yek-şenbe 4 efendimiz Şāḥib-i devlet ile tebrik-i sene-i cedidi için Hünkāra gitdiler 4
yek-şenbe 11 erba‘ın girdi 11
se-şenbe 13 Şofya müdderrisinden Aşcılar Kātibi-zāde Meḥmed Emin Efendi'ye virülüb
ikinci Dāḥil'e Neyli Kethüdāsı anıñ yerine Mansūri Efendi geldi 13
ve Es‘ad Monla Efendi'ye Ḥāmise i‘tibār olındı
cum‘a 16 Efendimiz Siroz'da faḳire otuz akçe bir dersiyeye virdi bundan
ḥaḳkımızda ḥāric olmamız için daḥi Bārī te‘ālā kalemın cereyān itdire āmin 16
şenbe 17 bā-ḥāmise-i Süleymāniye Kaşıkçı-zāde fevt şod 17
yek-şenbe 18 merḥūm-ı merḳūmın silsilesi olub Baş Müsevvid Osmān efend[i] sāniye-i Ayaşofya'dan
Ḥāmise i‘tibārıyla ve Ahmed Monla Efendimiz cedide Meḥmed Efendi'ye Altmışlı i‘tibārıyla
ve Muvakkıt Meḥmed Efendi Altmışlı'ya geldiler 18
şenbe 24 ‘Abdullāh Paşa vezāretten ‘azl olunub yerine kethüdaniñ divitdārıñ Meḥmed Paşa
Şadr-ı a‘zam oldu Hünkārın yānından Silāḥdār Ağa koltığında kapudan ḥurūc
vaktinde kapunın bir kanadı kapandı sonu ne zuhūr ider deyu bu maḥalle kayd olındı 24
ve mühür aldıḡı vāḳit taḥmīnen sā‘at sekize geḡmiş idi

¹⁶ hareket

bakıyye-i Muḥarrem

yek-şenbe 25 nişancı olan Yigirmi Sekiz Çelebi'nin oğlu Sa'îd Ağa kethüdâ-yı Şadr-ı a'zam oldu

anıñ yerine Hâşim birâderi 'Alî Efendi nişancı oldu 25

dü-şenbe 26 bugün tebrik için efendimiz Şadr-ı a'zam'a gitdi 26

se-şenbe 27 bugün Şadr-ı a'zam Efendimiz'e geldi 27

Şaferu'l-hayr şenbe gecesi

penç-şenbe 13 Çavuşbaşı 'azl u nefy olunub yerine Uzun Beg Çavuşbaşı oldu 13

se-şenbe 18 mevâcib çıkdı 18

şenbe 22 duḥûl-ı ḥamsîn

se-şenbe 25 bugün Yeniçeri Ağası Nişli Hasan Ağa ma'zûl olub anıñ yerine sâbıkan

Ağa olan Gülci Muştafâ Ağa tekrar Yeniçeri Ağası oldu 25 ve bugünü ta'kib

iden gece sâ'at dördi geçerek *ne'üzü billâhi te'âlâ*¹⁷ Küçük Bazar'dan

ḥarîk zuhûr idüb irtesi çihâr-şenbe günü sâ'at sekize dek

çok ḥâne ve sarâylar muḥterik olub bir ucu

Ağa kapusunda ve bir ucu Kıraslı Mescid kurbinde 'Âtıf Efendi'nin

evinde qarâr buldu Bârî te'âlâ muşâb olanlara mükâfât

iḥsân ide ve bu mişillü kazâdan hıfz eyleye âmin 26

¹⁷ Allaha sığınırız.

7a

Rebi'ü'l-evvel yek-şenbe gecesi

dü-şenbe 2 bugün Monla Efend[i] Vaz'ıyye risālesin hatm eyledi 2

dü-şenbe 9 bugün Monla Efendi'ye Fevā'id-i Ziyā'ıyye'ye bed' itdirdik *yesserallāhu ihtāmeḥu bi'l-ḥayr*¹⁸

9

penç-şenbe 12 Mevlūd-i şerīfe kapudan bir buçuḡda gidüb ikide cāmi'ı-i şerīfde bulındık 12

şenbe 14 bi-ḡazāillāḥ bu gece taḥmīnen sā'at doḡuzda konaḡımız muḥterik bi'n-nār

olub yüz ḡuruşa bāliḡ olur eşyāmız muḥterik oldu Bārī te'ālā

mükāfātın an-ḡarib iḡsān eyleyüb müddet-i medīde

Efendimizi Şadrında dāim eyleye ve muvaffaḡ bi'l-ḥayr eyleye 14

dü-şenbe 16 ḡarafı sultāniden iḡsān olınan Sarāy'a sā'at

altıya ḡarib Efendimiz naḡl itdiler Bārī te'ālā meymūn

mübārek eyleye ve müddet-i medīde içinde dā'im eyleye āmin 16

ve Şadr-ı a'ḡam efendimize geldiler 16

yek-şenbe 22 merḡūm Ḳara 'Abdullāḥ Efendi'nin imāmı Mūşıla-i Süleymāniye'de vefāt idüb silsilesi oldu 22

se-şenbe 24 bugün da'vet ve ḡānūna bināen Efendimiz Tersāne-i 'Āmire'de üç anbarlı

ḡalyona varub Şāḡib-i devlet ve Şevketli geldikden şoḡra

sā'at iki buçuḡda yeni yapılan ḡalyo[n] deryāya ilḡa olındı

ve bugün Nevres nefy olındı 24 ve daḡi Nevres nefy olındı 24

¹⁸ Allah hayırlısıyla bitirmeyi kolaylaştırsın.

penç-şenbe 26 bugün Sultân Mehmed Câmî'-i Şerîf'nde yeniden vaz' olınan Buḥârî-i Şerîf'in

ibtidâ hatmi olduğına binâen Efendimiz Paşa Kapusına varub sâ'at dördte

vezîr ile ma'an Sultân Mehmed'e gelüb Şadreyn efendileri anda hâzır

buldılar ve Kapudan Paşa ve Yeniçeri Ağası ve Şevketlü gelüb *ba'de edâi'z-zuhr*¹⁹

va'z ve hatm olunub du'alar olındı 26

7b

Rebi'ul-âhîr se-şenbe gecesi

çihâr-şenbe 2 bugün ikinci Altmışlı müderrisi fevt olub silsilesi zuhûr itdi 2 (hâlisân ve bu silsilede Serrâcî Efendi ikinci Altmışlı'ya geldi)

ve daḥî Şâlih Efendi-zâde'nin birâderi Mûşîla-i Şaḥn'dan tekâ'ud idüb silsilesi oldı

penç-şenbe 3 Mart Vezîr Kethüdâsı Sa'id Efendi ma'zûl ve yerine Çavuşbaşı Uzun Beg

mevşûl oldı ve anıñ yerine 'Ali Paşa kethüdâsı Çavuşbaşı oldı

ve daḥî mezbû[r] Kethüdâ-yı sâbık Mısır'a menfi şod 3

yek-şenbe 6 bizim Telhîsi Mehmed Efendi Bursa'ya tenbih ile gitdi ve daḥî müderrisinden Cinci

Hasan Efendi nefy olındı 6

şenbe nevrûz-ı Sultânî

dü-şenbe 14 Belgrad yine Belgrad'dan ma'zûl Vâni Efendi'ye ihsân olındı ve bugün Şâhib-i

devlet ile Efendimiz Sarây-ı Hümayûn'a gitdiler 14

çihâr-şenbe 23 Mûşîla-i Süleymâniye müderrislerinden Halim-zâde Efendi vefât idüb silsilesi

zuhûr eyledi 23

¹⁹ Öğle namazını edâ ettikten sonra.

cum'a 25 dāire-i zamanıñ kütbi ve 'ulemā-i zamanıñ seyyidi Kāzābādī Aḥmed Efendi Mekke'den

ma'zūlen vefāt eyledi *rahīmeḥullāhu te'ālā rahmeten vāsī'aten*²⁰ 25

Cumāde'l-ʿulā çihār-şenbe gecesi

çihār-şenbe ı bugün dāir[e]-i hümāyūn Sır Kātibi Mūşıla-i Süleymāniye pāyesi ve üç yüz ğuruşluk

arpalık ile çerāğ oldı ve Mūşıla-i Şaḥn müderrislerinden Sāmī Efendi'ye

Kayşariye iḥsān olındı ı

yek-şenbe 5 duḥūl-ı Nisān

8a

baḳıyye-i Cumāde'l-ʿulā

dū-şenbe 13 bugün ḳalyon kurulmağa Şāḥib-i devlet ile

efendimiz teşrif itdiler efendimiz andan Monla efendinin yalısına

gitdi 13 ve şems-i burc Sevr'e taḥvīl eyledi 13

çihār-şenbe 15 bu eṣnāda Şevketli Pādişāhımızıñ mizāc-ı hümāyūnları münḥarīf

olub taşḥīḥ-i mizāc itmeleriyle şükrāna ve tehenniyete Şāḥib-i

devlet ile Efendimiz hużūr-ı hümāyūn'a teşrif itdiler 15

penç-şenbe 16 Filibe yine Filibe'den ma'zūl Cābi 'Alī Efendi[ye] virildi 16

dū-şenbe 20 dū-şenbe gecesi taḥmīnen sā'at dördte Vālide ḥānı ḳurbinde

ḥarīḳ zuḥūr idüb başılmış iken yine yorgancılar çarşusından

tutup irtesi gün sā'at beşe dek azīm yerler muḥterīḳ

²⁰ Allah ona geniş rahmetiyle merhamet etsin.

oldı *yef'alullāhu mā yeşāu ve yeḥkümü mā yürüd'* 20

çihār-şenbe 22 bugün çarşuda sebeb-i nā ma'lūm bir qarqas[a]lık zuhūr itdi 22

penç-şenbe 23 dergāh-ı 'ālī Yeniçeri Ağası Gülcü Muştafā Ağa ma'zül ve yerine ḥālen

ḳul kethüdāsı Emīr Ağa ber mevşül oldı 23

şenbe 25 Hāşmet ḳapudan ṭard u ib'ād olındı 25

8b

Cumāde'l-āḥira penç-şenbe gecesi görine

yek-şenbe 4 bi-emrillāhi te'ālā mahmümü'l-mizāc olub hasta oldıḳ yedi güne dek

vāfir piç u tāb u ıztırāb çeküb yedinci gün dirilüb

li-ḥamdillāhi te'ālā şıḥḥate temāyül eyleyüb gün günden ḳuvvet buldıḳ Allāhu

te'ālā seyyiātımıza keffāret eyleyüb bundan böyle dāimā şıḥḥate

ḳarın eyleye āmin *bi-ḥürmet-i seyyidi'l-murselīn*²² 4

dü-şenbe 5 bugün Donanmā-i Hümāyün çıḳdı 5

şenbe 10 Şevketli efendimiz Beşiktaş'a naḳl eyledi 10

yek-şenbe 11 Rumeli Ḳāḍi-ʿAskeri Vaşşāf ʿAbdullāh Efendi'nin

gerçi tekmiḻ-i seneye on beş yigirmi günü olub

aḳrānınıñ senesine birkaç ay daḥi zamm ile ikrām

oluna gelmiş iken Şeyḥu'l-islām Efendimize ba'z-ı vaż'ı

nā-hemvārı olmaḡla bugün ma'zül olub yerine Dāmad-

²¹ Allah dilediğini yapar ve istediğini hükmeder.

²² Gönderilmişlerin Efendisinin hürmetine duamı kabul eyle.

zāde Feyzullāh Efendi mevşūl oldu 11

dū-şenbe 12 bugün Efendimiz Şāhib-i devlet ile ma'an tebrik-i kudūm

sāhil-hāneye gıtdiler -12

penç-şenbe 15 şems be-cevzā

yek-şenbe 18 sābıkan Defterdār olan 'Acem Kılıcı-zāde Tersāne Emīni oldu

ve selefi 'Abdullāh Efendi Darb-hāne Emīni oldu -18

9a

bakıyye-i Cumāde'l-āhır

dū-şenbe 19 ikinci dāhil müderrisi Eyyüb Efendi vefāt idüb silsilesi

zuhūr eyledi hāricden Bıçakcılar İmāmı Hafidi Seyyid Fāiz

Efendi Hareket-i Hāric'e geldi

çihār-şenbe 21 *bi-emrillāhi te'ālā* hastalığımız nüks idüb vāfir ıztırāb

çekdikden üçüncü günü dirilüb günden güne hıffet

bulmadayız Bārī te'ālā bi'l-küllıyye def' eyleyüb şıhhat-i

tām ihsān eyleye ve bir daḥi hasta[lık] çekdirmeye āmin 21

se-şenbe 27 Müşıla-i Süleymāniye müderrisi Fāiz-zāde Şeref Efendi fevt şod 27

ve bugün bi-kazāillāhi te'ālā tahmīnen sā'at üçe qarīb efendimiz

Şadr-ı Fetva'dan mehcūr ve 'Abdürrahīm Monla Efendi ile Bursa'ya

nefy vürüd kılınub yerine Anadolı'dan ma'zül Rumeli pāyesiyle

Seyyid Murtaẓā Efendi naşb olunmaḡla mesrūr kılındı *innā lillāhi ve innā ileyhi*

rāci'un bir ay daḥi yerinde qala idi biz daḥi medrese ile bekām olıcaḡ

idik lâkin zemânlarında bir şeye nâ'îl olamayub şıfırul-yed kaldık

Allâhu azîmü's-şân görünmez yerinden mükâfâtın eyleyüb kendinden

ğayra muhtâc itmeye âmin *bi-ğürmet-i seyyidi'l-murselin ve bi-ğürmeti'l-kur'ânî'l-*

*mübîn*²³ 27

Receb-i şerîfin şenbe gecesi

şenbe 1 tulû'ı süreyyâ ve bugünlerde Hurrem ve Ahmed Monla Efendi ve Mustafa Monla Efendi dahî
Bursa'ya nefy olındılar 1

9b

bağıyye-i Receb

cum'a 7 Hazîrân girdi 7 ve bugünlerde Fâiz-zâde'nin ma'hlûlî silsilesi zühûr eyledi

dü-şenbe 17 tahvîl-i şems be-seretânı 7

Şa'bânul-mu'azzam yek-şenbe gecesi

yek-şenbe 8 Temmuz bugün öyle bir havada germiyyet var idi ki yakın zemânlarda görülmüş değil idi
hattâ

bağlarda koruklar kurumuş 8

dü-şenbe 16 Mağnisâ Ramazândan zabt olunmak üzere Tokat'dan ma'zûl Mehmed Efendi'ye virildi 16

se-şenbe 17 mevâcib çıktı 17

penç-şenbe 19 şems be-esed 19

yek-şenbe 22 bugün sâ'at on bir eşnâsında bizim 'Abdürrahîm Efendiye Ana'olı

emri gelüb Hekim-başı Efendi'nin 'azlinden Kâdi-'askerlige manşûb

²³ Gönderilmişlerin Efendisinin ve Kurân-ı Mübîn'in hürmetine duamı kabul eyle.

oldı Bārī te‘ālā tevfiķ ihsān eyleye āmin 22

dū-şenbe 23 Şām Haleb'den ma‘zūl ‘İsā-zāde Efendiye virildi 23

se-şenbe 24 bugün Defterdār Memiş Efendi Vezir Kethüdāsı oldu anıñ yerine

Tersāne Emīni ‘Acem Kılıcı-zāde Behcet Efendi Defterdār oldu anıñ

yerine Vezir Kethüdāsı Uzun Beg Tersāne emanetine tenzil olındı 24

Ramazānū'l-mübārek se-şenbe gecesi

çihār-şenbe 9 Ağustos girdi

yek-şenbe 20 şems be-sünbüle

10a

Şevvālū'l-mükerrrem çihār-şenbe gecesi Edirne'de dū-şenbeden işbāt olunub haber geldiğinden nāşī

‘id-i şerīf çihār-şenbe gün oldu 1

şenbe 4 bugün Selānik İshāk Efendi-zāde Aḥmed Monla'ya virülüb silsilesi oldu

Süleymāniye'ye Müsevid Osmān Efendi Şaḥn'a Küçük İmām geldi ve iki gün muḳaddem

vefāt iden Müşila-i Şaḥn müderrisi ‘Abdullāh Efendi ilķası maḥlūlū silsilesi oldu 4

şenbe 6 tevcihāt-ı ‘avām oldu Ḥasan Paşa dāmādı²⁴

Başbāķi kulu ve Şopa Şalan Aḥmed Efendi Tersāne Emīni oldu

selefi Uzun Beg ‘azl olunub evinde kūşe-i istirāhata nāçār kâ’il oldu 6

çihār-şenbe 15 bugün İzhār müzākeresine bed’ itdik *veffākallāh*²⁵ der-cāmi‘ 15

penç-şenbe 16 İslambol Kādīsı Osmān Efendi ma‘zūl ve yerine Maḥmūd Efendi-zāde Yahyā Efendi

²⁴ sipāhiyān Ağası ve şopa

²⁵ Allah muvaffak etsin.

mevşul ve Bursa Kātib-zāde Efendiye ve Edirne Maḥmūd-zāde Efendiye ve Mısır

Kevākibī-zāde Efendiye oldu 16

cum'a gecesi Zī'l-ka'deti's-şerife

cum'a 1 bugün İslambol Kādīsī Yaḥyā Efendi 'azl-i nā-hengām 'illetine mübtelā olub yerine

İslambol'dan ma'zūl Meḥmed Şālīḥ Efendi muḥtemel-i ḥaml-i bī-vefā oldu 1

yek-şenbe 10 Defterdār-ı Evvel Behcet Efendi 'azl ve iki tuğ ile ve neḫy olunub yerine Tersāne Emīnī Şopa

Şalan Aḥmed Efendi anın yerine Rāḫım Efendi manşüb oldılar 10

penç-şenbe 14 bugün birāderi sünnet eyledik 14

10b

cum'a 22 Bekir Efendi-zādeye ve Osmān Monla'ya ve Meḥmed Şālīḥ Efendi'ye 'ale't-tertibī'l-

mezḫūr anaṭolī pāyesi zuḫūr eyledi ve Lütfullāḥ Efendiye itlāk zuḫūr eyledi 22

Zī'l-ḥicce'ti's-şerife yek-şenbe gecesi

cum'a 6 rüz-ı kāsım bu eṣnāda müderrisinden Yunus Efendi fevt şod

se-şenbe 10 'id-i aḫḫā oldu ve bu eṣnāda Ḳapudān-ı Deryā Şehsuvār-zāde Gelibolu

ḫurbinde ma'zūl olub yerine Bekir Paşa Ḳapudān-ı Deryā

oldı

yek-şenbe 22 şems be-ḳavs

cum'a 28 Şāfiye müzākeresine bed' eyledik der-cāmī'ī şerif *yesserallāhu itmāmehū ve vefḫekallāhu te'ālā*²⁶ 28

²⁶ Allah tamamlamayı kolaylaştırıp muvaffak eylesin.

birkaç gün muḳaddem tezkire-i ... şānī Nu‘mān Efendi ma‘zūl olub yerine

bir paşa divān efendisi mevşūl oldu

11a boş varak

11b

1164 *Muḥarremü'l-ḥarām li-sene erba‘a ve sittin ve mi‘e ve elf ce‘alehellāhu mübāreken li-‘āmmeti’l-müslimîn*²⁷

se-şenbe gecesi

şenbe 12 Kānūn-i evvel 12

yek-şenbe 13 ḥusūf vāḳi‘ şod bugün silsileler zuhūr idüb Yenişehir Cerrāḥ-başıya

Ḥaleb Şeyḥ-zādeye İzmir Ḥasan Ḥalife-zādeye Kudūs Müsevvid Osmān Efendiye

Ḡalaṭa Īrānī-zādeye ve Diyār-ı bekr Şa‘bān-zādeye iḥsān olındı ve daḥī Mekke-i

Mükerreme Mazrūb-zādeye ve Medine-i Münevvere Müslim-zādeye iḥsān olındı

bizim medreseye Ḥoca-zāde geldi 13 ve daḥī Şāḥib-i devlet’in oğlu Şaḥn'a geldi

çihār-şenbe 16 birāderi Emsile ve Şāhidiye başlatdık *yesserallāhu te‘ālā lehu*²⁸ 16

se-şenbe 22 erba‘ın bugün vāfir qar yağdı 22 ve yigirmi beş güne dek mütemādi oldu

ve beş on seneden beri görölmedik

azīm sovuḳlar oldu

12a

Şaferu'l-ḥayr çihār-şenbe gecesi

²⁷ Allah bin yüz altmış dört senesini bütün Müslümanlar için mübârek kılsın.

²⁸ Allah onun için kolaylaştırsın.

bugünlerde Müşîlâ-i Süleymâniye müderrislerinden Müstakim-zâde vefât eyledi ve silsilesi

olub İmâm-ı Şehriyârî Seyyid Konevî Altmışlı'ya hareket eyledi

se-şenbe 7 müderrisinden Deñizugrusı-zâde fevt şod 7

cum'a 10 Dergâh-ı âli Yeniçeri Ağası Deli Emîr Ağa bundan muqaddem Pir Muştafâ Paşa

vefât itmekle yerine üç tuğ ile şerâğ olub yerine kûl kethüdâsı Nu'mân

Ağa dergâh-ı âli yeniçeri ağası oldu 10

şenbe 11 Kıpudân-ı Deryâ Bekir Paşa 'azl ve yerine Durak Paşa naşb olındı 11

12b

cum'a gecesi rebî'u'l-evvel

şenbe 2 hamsîn ve bugün Kethüdâ-yı Şadr-ı a'zam Memiş Ağa 'azl u tîrd olunub

yerine Nazîf Muştafâ Efendi naşb olındı ve dahî Defterdâr Şopa Şalan

Ahmed Efendi 'azl u nefy olunub yerine Kesedâr²⁹ Efendi manşûb oldu

yek-şenbe 24 Şeyhu'l-islâm Efendi Hâric imtiḥânı eyledi 24

penç-şenbe 28 bugün hâricleri tevzi' imtiḥânlılardan on beş âdemi mesrûr ve ba'z-ı

imtiḥân erbâbı olmiyanı mahzûn eyledi lâkin iki üç gün soñra imâm-ı

Konevî'nin İmâmı Kuşakcı-zâdeyi bi-lâ imtiḥân hâric eyledi 28

bu eşnâda on vaqiyye kadar yigirmi altışar pâreye dizi? tütünü aldım haḳ te'âlâ

şihḥat ve 'âfiyet iḥsân ide âmin yâ mu'în

²⁹ Boş bırakılmış.

13a

şenbe gecesi Rebî'ü'l-âhır

se-şenbe 11 sâbıkan Yenişehir Kâdîsi Hasan Efendi-zâde vefât eyledi 11

çihâr-şenbe 12 sâbıkan Reîs-i etibbâ Ahmed Efendi-zâde Mekke'den geldi 12

cum'a 14 Mart

se-şenbe birâder Gâla Sarâyı'na çerâğ oldu 18

bundan soñraca Selânik Kâdîsi İshâk Efendi-zâde

Ahmed Monla'nın fevti haberi geldi

yek-şenbe 23-nevrüz-ı Sultânî

13b

Cumâde'l-ʿülâ dü-şenbe gecesi

penç-şenbe 11 Monla Efendi Telhîs'e bed' eyledi *yesserallâhu itmânehû bi'l-fehmî'l-müstakîm*

ve't-tedris iyyâhu ʿalâ vecihî't-tahkîk ve't-tedkîk âmin yâ müsteʿân³⁰ 11

cum'a 12 sâbıkan İslambol Kâdîsi Üsküdarî İsmâ'il Efendi vefât eyledi 12

yek-şenbe 14 Filibe Edirnevî Seyyid Efendiye Kayşariye Torun Efendiye virildi 14

bu eşnâda Bağdâd'dan ma'zûl Mü'min-zâdeye dahî Mağnisâ ihsân olındı

dü-şenbe 15 Nisan

şenbe 27 Hatmî Hüseyin Efendi vefât eyledi evi meşrûta olmağla Bârî te'âlâ

hâne-i mezkûreyi fakîre ihsân eyledi *bârekellâhu finâ ve evsilnâ mâ yertzükñâ*

³⁰ Kendisinden yardım umulan Allah, dikkat ve çaba gerektiren dersleri dosdoğru bir anlayışla kolaylaştırsın.

mine'l-erzāki ve'l-āmāl ve talebnāhu ve sebīlnāhu" 27

14a

Cumāde'l-āhira ġālibā se-şenbeden yekdir

se-şenbe 1 mevācib çıkdı

çihār-şenbe 2 İzhār itmām olındı Bārī te'ālā cümle nüshanıñ bundan ziyāde ihtimām

ve hülüs üzre tedris ve hitāmını müyesser eyleye āmin 2

bu eşnāda İkinci Hāricden Kürd Hasan Efendi Efendi vefāt eyledi³²

14b ve **15a** boş

15b

bağıyye-i Cumāde'l-āhira çihār-şenbe³³ 16 şerbet-i müşhil içdim 16 bir gün muḳaddem Besīm Efendi³⁴

çihār-şenbe [2]₃- hacāmat itdirdim 23

cum'a 25 cevzā

Recebü'l-ferd çihār-şenbe gece

dū-şenbe 6 Selānik Polād? Monla'ya virülüb Şervi 'Abdullāh Efendi'nin

daḫi maḫlūlinden Müşıla-i Şaḫn'dan aşāğısı silsileler zuhūr eyledi 6

se-şenbe 14 bugün bizim evin mülk olan ebniyesin 130 ğuruşa

vereseden aldık *bārekallāhu lenā ve heyye'llāhu sāira esbābi't-te'ehhül āmin*³⁵ 14

şenbe 18 Hazirān 18

³¹ Kendi rızıklarından olan istek ve arzularımıza bizi ulaştıran Allah, mübârek kılsın.

³² Bu varak yırtılmış.

³³ Altında “**ayār**” yazılı.

³⁴ Altında “**İzmir'e gitdi**” yazılı.

³⁵ Aile olmanın sebeplerini bizim için hazırlayan Allah, mübârek kılsın.

yek-şenbe 19 Şam'dan ma'zül Deli Birâder vefât kerd 19

16a

Şa'bânü'l-mu'azzam cum'a gecesi

şenbe 2 Rumeli Kâdî-askeri Dâmâd-zâde Efendi ve Anaṭolı 'Abdürrahîm Efendi ma'zül

olub yerlerine Dürri-zâde Efendi Rumeli ve Bekir Efendi-zâde Aḥmed Efendi Anaṭolı

oldılar 2 ve bugün İstanbul'dan Bursa'ya 'azîmet olunub irtesi gün

dâhîl olındı ve bugün medreseden Âmedî 'Ömer Efendi fevt şod 2

se-şenbe 5 Dergâh-ı âli Yeniçeri Ağası ma'zül olub yerine sâbıkan Kul Ketḥüdâsı el-Hâc

Hasan Ağa mevşül oldı 5

dü-şenbe 25 Bursa'dan İstanbul[la] rāhî oldım ve Mudanya'dan bugün sâ'at beş

eşnâsında sefineye rākib oldık 25

se-şenbe 26 Silivri önünde kayıkla gelirken İstanbul'da vâkı' olan harîk ki

bugün sâ'at on iki büyük Karaman'da helvâcî dükkânından

tuṭuşub gece sâ'at altıya dek yeni odalar sekiz

toḳuz miḳdârından ğayri bi-ecmâ'ihim ve sâ'ir büyüṭ ve dekâkin ve ḥamām

muḥterik olmuş Bārî te'âlâ mükâfât iḥsân eyleye görüldi 26

çihâr-şenbe 27 sâ'at üç eşnâsında İstanbul'a dâhîl oldık 27

birkaç gün muḳaddem Mekke'den ma'zül Mes'ûd-zâde vefât eylemiş

16b

Ramazânü'l-mübârek şenbe gecesi işbât olunub sâ'at dört'de terâviḥ-i şerîf edâ olındı

çihâr-şenbe 5 sâbıkan üstadımız Küçük Şehri Hâfız Efendi Mûşıla-i Süleymâniye müdderrisi iken vefât

eyledi *rahînehullâhu te'âlâ rahmeten vâsi'aten*³⁶ 5

evâsıt-ı Ramazân'da bir rütbe ra'd u berķ u sâ'ika ile bārān oldu ki bir târihte görülmüş değildir hattâ ra'd u berķ u sâ'ika u bārān muttasılān dört sâ'at mütemâdi oldu deyu şika'dan biri sâ'at tutmuş da nakl eyledi lâkin aralıkda üç beş dakika faşıla virmekle beş on sâ'at mütemâdi oldu gerçi bundan ziyâde mütemâdi olduğu görülmüşdür lâkin böyle ra'd u berķ u sâ'ika ile şedid gö[rü]lmemiştir bir rütbe şedid idi ki destiden rizān olur gibi idi hattâ bizim medrese havlisi ol kadar vüs'ati ile az müddetde âdem dizine daḥi yukaru çıkar nim-dize olmuş idi bu eşnâda Hâfız Efendi'nin maḥlûlî silsilesi oldu

17a

Şevvâlü'l-mükerrem yek-şenbe gecesi sâbit olub sâ'at üç buçukda toblar ile i'lân olındı
penç-şenbe 12 Müşıla-i Süleymāniye müderrislerinden Kara Monla vefât eyledi 12
şenbe 7 tevcihât-ı 'avām zuhūr eyledi 7
dū-şenbe 16 maḥlûle olan silsile zuhūr idüb bizim Aḥmed Monla Şâfi'i
Emîr'in yerine Mihrimāh Sultān der-bāb-ı Edi[r]ne medresesine ikinci
Altmışlı ile³⁷ geldi 16
ve Müşıla-i Şaḥn müderrislerinden Vaḥdi-zāde vefât eyledi 16
birkaç gün soñra silsilesi zuhūr eyledi
penç-şenbe 19 Vezîrin Hünkāra ziyāfeti oldu 19

³⁶ Allah ona geniş rahmetiyle merhamet etsin.

³⁷ hareket

yek-şenbe 22 cāmi'î-i şerifde talebeye Kāfiye tedrisine bed' eyledik Allāhu te'ālā intifā'ına müşāhede itdire 22

17b-19a boş

19b

Zi'l-ka'deti's-şerife çihār-şenbe gecesi

dü-şenbe 13 Meḥmed Şālih Efendi İstanbul kazāsından ma'zül olub yerine Osmān Kethüdā-zāde Anadolı

pāyesiyle mevşül oldu ve daḥi şeyḥi Monla'ya beş gün muḳaddem tāriḥiyle Anadolı pāyesi

oldı 13 bu eşnāda Bikā'î-zāde'nin birāder-zādesi ḥāric oldu

ve beş on gün muḳaddem Enderün-ı Hümāyün'dan Hareket-i Ḥāric ve üç yüz gurūşlık

arpalık ile bir aḡa çerāḡ oldu ve tāriḥ-i mezbūrdan birkaç gün muḳaddem Sā'at[ci]-

zāde vefāt şod ve manşıbı olan Bursa kazāsı tāriḥ-i mezbūrdan

bir iki gün sonra Diyār-ı bekr'den ma'zül Şerif-zāde Meḥmed Monla'ya virildi

penç-şenbe 16 elḥamdülillāhi te'ālā ders vekili olduğımız Edirne Kapısı Medresesinde Nebe' cūzi tefsiri

müzākeresine bed' olındı *yesserallāhu itmāmehū ve veffakne bi-muṭāla'atihil 'alā vechil-itḳān*

*ve nefe'allāhu bi-hā fi yevmi'l-ḥaşri ve'l-mizān*³⁸ 16

çihār-şenbe 29 sâbıkan dört def'a Nakibül'eşrāf ve dört def'a Rumeli

Kādi-askeri ve yigirmi üç ay Şeyḥu'l-islām olan Aḡ Maḥmūd-zāde Meḥmed Zeynî

Efendi ālāyiş-i fāniyeden keff-i yed idüb ni'am-ı firdevs-i bâkiyye ile

müsta'idd olmaḡ arzusuyla can virdi *rahimehullāhu te'ālā*³⁹ 29

³⁸ Allah tamamlamayı kolaylaştırsın ve eseri hakkıyla mütâlaa etmeyi nasip ederek bizi haşr ve mizan gününde eserden faydalananlardan eylesin.

irtesi gün na'şî İslambol'a naql olunub Medine-i Ebî Eyyüb Enşârî'de defn olındı

se-şenbe 21 teşrîn-i evvel

20a

Zî'l-ḥicce'ti'ş-şerîfe penç-şenbe gecesi

şenbe 3 bugün Ğalaṭa Sarāyı'nda birāderim Meḥmed Emin'in mat'ün oldığı ḥaber-i vahşet

eşeri ḥalka-zen-i derice-i sāmî'a oldıḳda ṭahāretle muşḥaf-ı şerîfden satır-ı sâbî^c

niyyet olunub tefe'ül olındıḳda *ve necceynāke mine'l-ğammi ve fetennāke fütūnā*⁴⁰ nazm-ı

kerîmi gelüb fi'l-ḥaḳıka ğamdan ḥalās olub i'cāz-ı Qur'ān-ı mübîn

bu yüzden daḥî zāhir olmaḡla bā'is-i meserret-i bende-i gam-gîn olmuştır ḥamden şümme

ḥamden birāderim üç beş gün yatdıḳdan soñra tā'ünı yine *race'a'l-ḳahḳarî*

*ke'l-evvel*⁴¹ rāhî ve iḳlim-i 'adem oldı 3

bu eşnāda merḥûm Aḳ Maḥmûd-zāde Efendi'nin arpalığı olan Üsküdār Ḳazāsı

ber-vech-i mevleviyyet Filibe'den ma'zûl Fāzıl Süleymān Efendi-zāde Nu'mān Efendiye

virildi ve bu eşnāda Altmışlı müderrislerinden Fāzıl İbrāhim Efendi-i

rüşen-zamiriñ ...rūḥı ḥıṛāmende-i rāh-ı cinān oldı

yek-şenbe 4 şems be-'akreb

şenbe 10 'id-i adḥā

dū-şenbe 12 bu gece azîm furtuna olub bir ḳarış ḳadar ḳar yağdı 12

bu furtuna ġalibā yakın zemānda olmuştur değıldir ki ḥalk pek ifrāt eyledi

³⁹ Allah rahmet eylesin.

⁴⁰ Kurân-ı Kerim, Taha Suresi, 20/40.

⁴¹ Arkasına bile bakmadan gitti önceki haline döndü.

hattâ kendi müşâhedemiz olan ağaçlar çok zarar işâbet

beş on ağaçdan biri kalmadı ve bahır-i Niş'de iri ufağ sekiz yüz elli iki gemi

helâk oldu deyu şâyi⁴² oldu hülâsa-i kelâm bu sene-i mübâreke olan meşâib ki

bu odalar harîki ve dahî bu kadar ufağ tefek harîk ve Ramazân-ı şerîf'de olan

tûfan ve beş altı ay tâ'ünün imtidâdı yakın zemânlarda görülmüş değildir hattâ

hattâ ba'zılar *el-koştanîniyyetü kad hafet bi'l-ümmi'l-meşâib*⁴² târihini dimişdir

vâkı'an didiği gibi oldu hemân Allâhu azimü's-şân cümleye şafâ-yı hâtır ile ömür güzerañın müyesser eyleye⁴³

20b-21a boş

21b

*Muharremü'l-harâm li sene hamse ve sittin ve mi'e ve elf fi leyleti's-sebt*⁴⁴

se-şenbe 25 Galağa 'İlmî dâmâdı 'Ali Efendi'ye İzmir Yusuf-zâde Efendiye Haleb Nebih Efendiye

ihsân olunub mahlûlleri ile birkaç kol silsile zühür eyledi ve bizim monla

Hareket-i Dâhile ve Tâhir yerine bizim medreseye Parsâ-zâde Efendi geldi

çihâr-şenbe 26 erba'ın

Şaferu'l-hayr yek-şenbe gecesi bu ayın âhîrinde sâbıkan Vezîr Kethüdâsı Memiş Efendi nefy olındığı yerden itlâk ol[ındı]

22a

Rebi'ü'l-evvel se-şenbe gecesi

⁴² Kostantiniyye musibetlerin anası oldu. Bu ibare ebced hesabına göre metnin yazıldığı yıl olan bin yüz altmış dört yılını vermektedir.

⁴³ Bu satır yukarı mâil olarak yazılmıştır.

⁴⁴ Bin yüz altmış beş senesi Muharrem ayının Cumartesi günü.

yek-şenbe 6 bugün Yenişehir-i Fenâr Yahyâ-zâdeye Diyâr-ı bekr Üç Anbarlı-zâdeye Kudûs-i Şerif

Hâmiseden Mudurlı Efendi'ye ihsân olunub silsilesi zuhûr eyledi

Üstâdımız Akkirmânî Efendi Hazretleri Süleymâniye'ye ve Serrâci Efendi Mûşıla-i Süleymâniye'ye

ve Büyük İmâm dahî Mûşıla-i Süleymâniye'ye ve Küçük İmâm Hareket-i Altmışlı'ya

ve Muḳîm-zâde Efendi Şah'n'a ve bizim Aḥmed Efendi-zâde Mûşıla-i Şah'n'a ve üstâd-ı ekremim

İdris Efendi hareket-i dâhile gelüb beş âdem dahî imtiḥânlılardan ḥâric

olmuşdır 6

Rebi'ul-âḥir çihâr-şenbe on iki vakıyye yetmiş akçe tütün aldı ı

yek-şenbe 26 Mart

Cumâde'l-ʿülâ cum'a gecesi

dü-şenbe 4 nevrüz-ı sultânî

penç-şenbe 14 sâbıkan yazıcılıktan çıkma Defter Emîni 'Ali Efendi vefât eyledi 14

ve Defter Eminliği sâbıkan Kethüdâ Beg nefyden gelmiş idi âna ihsân olındı

cum'a 22 bizim kedi kızdı ve bugün şeref-i şems ve martın yigirmi yedisi idi

22b

Cumâde'l-âḥir yek-şenbe gecesi

bu eşnâda ḳaysariye Mûşıla-i Şah'n müderrislerinden 'Uryânî Efendiye

ve Bağdâd ḳaysariye'den ma'zûl İlâhî-zâde Efendiye ihsân olındı

se-şenbe 10 müşhil şerbet içdim 10 nisanın on dördü idi

penç-şenbe 19 bu eşnâda Selânik Selḥor-zâde Efendiye ihsân olunub üstâd-ı ekremim

Akkirmânî Efendi Dâru'l-ḥadis'e geldi 19 ve Bosna İbtidâ-i Dâhil müderrisi

Ya'küb Efendi'ye ihsân olındı

şenbe 21 Donanmâ-i Hümayûn çıktı 21

dü-şenbe 23 Şevketli göçe çıktı 23

Receb-i şerîf'in dü-şenbe gecesi bizim Monla efendi yalıya nakl idüb 'aķabinde

gelen penç-şenbe günü efendi nakl eyledi 1

şenbe 6 hacâmat itdirdim *nefe'anallâhu bihâ*⁴⁵ 6 bu eşnâda şerîf-i Mekke-i Mükerreme

Şerîf Mes'ûd'ın fevti ve Şerîf Müsâ'id'in naşbı istimâ' olındı

dü-şenbe 8 bugün Kâfiye hatm olındı

Bârî te'âlâ maţlûbımız olan kütûbin dahî müzâkere ve hatmin ihsân eyleye *âmin bi-ħürmeti nebîyyi'l-emîn*⁴⁶ 8 ve âhîretde semeresini göstere âmin

se-şenbe 9 bir endâze iki rub' arzlı yigirmi iki endâze birim 'aş? birini

altı gurus bir rub'a alıp kendüme bir sâde iki 'anteri ve birâdere

dahî bir sâde kesdirdik *bârekallâhu lenâ*⁴⁷ 9

mecmû'ının ģarcı şere olmak üzere yigirmi toķuz pâreye alındı

ķihâr-şenbe 10 Müşîla-i Süleymâniye müderrislerinden 'İffet Efendiye Filibe ihsân olındı 10

ve bugün astarîñ endâze[si] on bir aķçeye alındı

dü-şenbe bu gece kedi toģurdu mecmû'-ı ģamlinin müddeti altmış beş gün olur

23a

ķihâr-şenbe gece Şa'bânü'l-mu'azzam görüldi

⁴⁵ Allah bu sebeple bize fayda ihsan etsin.

⁴⁶ Emîn olan Nebî'nin ģürmetine duamı kabul eyle.

⁴⁷ Allah bizim için mübârek kılsın.

penç-şenbe 2 bugün Şadr-ı Rûm Dürri-zâde Efendi ‘azl olunub yerine sâbıkan

rumeli Kâdî-‘askeri tekrâren ‘Abdullâh Efendi naşb olındı ve Şadr-ı

Anatoli'dan Bekir Efendi-zâde ma‘zûl olub Oşmân Monla Efendi

bekâm oldı ve dağî İstanbul Kâdîsi Oşmân Kethüdâ-zâde

yeriyle ‘İvâz Paşa-zâde İbrâhîm Begefendi mesrûr oldı 2

yek-şenbe 5 *bi-ḡadrillâhi te‘âlâ* gedik Paşa'dan harîk zühûr idüb on toköz sâ‘at

mütemâdi olmağla yigirmi otuz bin miqdârı hâne muhterik oldı deyu

meşhûr oldı 5

şenbe 18 bugün Şadr-ı a‘zam maḡâmında olan zât-ı şe‘âmet-simât vezîr-i pür-tezvîr Divitdâr

Meḡmed Paşa didikleri bed-tedbirîñ vücûd-ı nuḡûset-âlûdı giriftâr-ı pençe-i ḡazab-ı şehriyar-ı cihân-bânî

... .. ‘azl-i nagehânı olub mirâḡhur-ı evvel olan ‘Abdurrahmân Paşa-zâde Muştafâ Paşa Şadr-ı a‘zâm oldı 18

se-şenbe 21 Yeniçeri Ağası el-Hâc Ḥasan Ağa ma‘zûl olub Kul Kethüdâsı Muştafâ Ağam yerine mevşûl oldı 21

23b

bakıyye-i Şa‘bân

dü-şenbe 28 bugün Şevketli Defterdâr burnına biniş idüb sâḡıl-sarây-ı mezbûrda zûlümle ‘âlem'i

ḡarâb iden Dâru's-sa‘âde Ağası Beşîr Ağa⁴⁸ Kız Kulesi'ne ḡaldırılub gecesî

ḡatıl olunub ser-i maktû‘ı irtesi günü Divân olmağla Sarây-ı Hümâyûn'a vaz‘ olunub

erbâb-ı divâna gösterildi ve bugün yine ağa-yı maḡtûlın ḡazinedârı Süleymân Alay

⁴⁸ ۞

Köşkü pişgâhında giriftâr-ı pençe-i cellâd-ı bî-emân olmağla mazhar-i ‘uķûbet-i Pâdişâhi oldu ve [dahî]
maķtûlin hazinedârı Arnabud Mehmed Efendi ve ikisine mûte‘allik olub ziyade muk[ârin]
olanlardan Başbâķi Kulu Hasan Efendi ve Şarrâf Ya‘kûb didikleri hıznîr-i hab[...]
me’mûr olub Ramazân-ı şerif içinde katl olındılar hattâ Üsküdâr Monlası merhûm ile mâ [...]
zuhûr iden ağa-yı maķtûlin çukadârı Anaķolı'da bulunmağla ahz u habs[...]
ta‘yin olunub kayd u bend ile Ramazân-ı şerif içinde Üsküdâr'a getirilüb
belde-i mezkûrede katl olındı ve dahî mâh-ı mezkûrede ağa-yı maķtûle mûte‘allik olanlardan
Müstakîm-zâde ve Salâr-ı aķûr ağalardan ‘Arapkîri ve dahî bunlar emsâlin beş on nefer
kimesneler⁴⁹ Dârü's-Salţanati'l-‘Aliyye'den nefy u ib‘âd olındı ve İmâm-ı bed nâm ikinci [Altmışlı]
⁵⁰müderresi müteseyyid mûte‘allikât'dan olmağla vaz‘-ı nâ-hemvârı nâ-kâbil hazm olub
‘âleme teselluķı olduğundan nefy değil yeri hakk olunub evlâd-ı ‘iyâliyle tãrd u ib‘âde
vücûhla şâyeste iken Şeyhu'l-islâm Efendi'nin kemâl-i mertebe rehâvetinden ve muktedir-i
taķbî‘at-ı müstaķsenelerinden mâh-ı mezbûrun evâķirinde Mağnisâ kãdîlığıyla ikrâm ol[...]
vücûd-ı mel‘anet-âlûdı der-i devletden ib‘âd olındı *hamden fe hamden şümme hamden min-ğayri
me’mû[I]*⁵¹
zuhûr havâdişden ‘âlem bir rûtbe şâd ve handân oldu ki ta‘bir olunmaz *fe sübhānallāhi'l-azizi'l-ķahhār*⁵²
halk-ı ‘âlem meşrûr-ı şâdmân olduklarından zurefâ gün ā gün târiķ dimişlerdir ez-cümle
*ķatlü'l-beşîr mümeddehun*⁵³ târiķi memdûhça vâķi‘ olmuşdır

⁴⁹ ~~den~~

⁵⁰ ~~müteseyyid~~

⁵¹ Sonsuz kere hamdolsun.

⁵² Azîz ve Kakhâr olan Allah noksan sıfatlardan münezzeḥ kelim sıfatlarla muttsaftır.

⁵³ Beşîr'in öldürölmesi övölümüştür. Bu ibâre edced hesabına göre bin yüz altmış beş yılına denk gelmektedir.

sene 1165

Şa‘bānū’l-mu‘azzam sūleşādan isbāt olunmağla tekmi’l-i selāsın ile Ramazān-ı şerif hamis günü

24a

Şevvālū’l-mükerrem Ramazān-ı şerif çihār-şenbeden isbāt olunmağla tekmi’l-i selāsın ile cum‘a günü şābit oldu

yek-şenbe 17 talebeye İ sāgūci risālesin müzākereye bed’ eyledik *sehhe’llāhu te‘ālā*⁵⁴ 17

çünkü Naķībū’l-eşrāf Sa‘id Efendi beş altı aydan berü ‘illete mübtelā olub harekete

mecālī olmadığından bu esnāda ma‘zūl ve yerine sābıķan Diyār-ı bekr'den ma‘zū[1] Seyyid

Rızā Efendi mevşūl oldu

du-şenbe 25 bugün Edirne ‘Abbās Efendi'ye Bursa Murād-zāde Efendi'ye

Şam Sālīh Efendi-zāde'ye ihsān olunub ‘Abbās Efendi

Edirne'ye tālīb olmada mübalağa itmekle akrānından iki ay soñra

Rebi‘u’l-evvel'den zabt itmek üzre vāķi‘ oldu 2

ve Naķībū’l-eşrāf Rızā Efendi'ye daķı Bilād-ı rābi‘a pāyesi ve Kıbrıs arpalığı

i‘tā ve ihsān olındı.

Zi’l-ķa‘deti’ş-şerife yek-şenbe gecesi

se-şenbe 3 Eylöl Hāremeyni’ş-şerifeyn evķāfına müfettiş olan Ni‘met Efendi baķāyādan olmağla bi-hengām

‘azille tekdır ve yerine ikinci Altmışlı müderrisi Laz Tāhır Efendi taşdır olındı 3

du-şenbe 16 Enderūn-ı Hümāyūn'dan hāzine ketķūdāsı vezāret ile şerāğ oldu 16

⁵⁴ Allah kolaylaştırsın.

se-şenbe 17 seyrekbaşında olan Sultân vefât eyledi 17

ve bugün naql-i hümayûn der-İstanbul oldu

24b

baķıyye-i Zî'l-ka'de

çihâr-şenbe 18 İmâm-ı Maṭrûdın yerine Şevketli otuz kırk mıkḍarı huffâza

namâz kıldırub ba'dehû içinde beş nefer kimesneyi intihâb

idüb anlara daḥî üçer gün nemâz kıldırdıkdan şoñra

ḥâlâ İstanbul Kâḍisi 'İvaz Paşa-zâde İbrâhîm Efendi'nin

imâmı pesendide-i hümayûnları olduğından bugün

imâmet kürki imâm-ı mezkûr el-Hâc Meḥmed Efendi'ye iḥsân olındı

ve birkaç gün şoñra Movlova ve Lefke kendüye arpalık

iḥsân olındı bundan muḳaddem çelevi menâşıbından birinin

muvaḳḳatı iken ve şehriyye üç yüz elli akçe irâdı yok iken

üç yüz elli ğuruşlık arpalığa nâ'il oldu *fe sübhâne men*

*yu'izzü men yeşâ'u ve yuzillü men yeşâ'u innehü 'alâ külli şey'in ḳadir*⁵⁵ 18

cum'a 20 bir gün muḳaddem bizim monla efendi ve bugün efendi yalıdan naql eylediler 20

25a

Zî'l-ḥicce'ti's-şerife se-şenbe gecesi irtesi günü İsâğücü'yi temâm eyledik

cum'a 4 teşrin-i evvel Altmışlı müderrislerinden Mazenderânî-zâde vefât idüb ḳable'l-'id silsilesi zuḥûr eyledi 4

⁵⁵ Dilediğini azîz dilediğini zelil kılan Allah'ın şânı ne yücedir, muhakkak ki O herşeye gücü yetendir.

yek-şenbe 6 sâbıkân Nakıbü'l-eşrâf Meḥmed Sa'îd Efendi vefât eyledi 6

penç-şenbe 10 'îd-i şerîf oldu

se-şenbe 15 şems be-akreb

yek-şenbe 20 Câmîi-şerîf'de Hüsâm Kâtî müzâkeresine bed' olındı *sehhallâhu itmânehû*⁵⁶ 20

şenbe 26 hâlâ İstanbul Kâdisi İbrâhim Beğefendi'nin maḥdûmları Muştafâ Beg'e ve Meḥmed Beg'e hoca oldık

*veffaḳanellâhu te'âlâ ve ce'alehû vesileten lisürürinâ fi'd-dünya ve'l-âhira*⁵⁷ 26

25b

*Muḥarremü'l-ḥarâm li sene sitte ve sittin ve mi'e ve elf*⁵⁸ 1166

çihâr-şenbe gecesi

penç-şenbe 2 beglere Birgili Risâlesi'ne başladık Allâhü te'âlâ teshîl eyleye ve 'ilimleriyle 'âmil eyleye amîn 2

bundan aḳdem yüz pâreye ḳarîb bir çınar ... alınmış idi üç buçuk ḡuruşa

boyatdık ve dört vaḳıyye bir minḳâlî beş ḡuruş bir rub'a aldık Allâh sinîn-i müte'addide

isti'mâlin ve eskitmesin iḥsân eyleye amîn 6

cum'a 10 Vezir Kethüdâsı Nazîf Muştafâ Efendi 'azl ve Edirne'ye nefy olunub yerine Tersâne Emîni

İzzet Paşa dâmâdı Muştafâ Beg naşb ve anın yerine sâbıkân yeniçeri efendisi Bekir Efendi bekâm oldu

10

penç-şenbe 16 Ḳapudan-ı Deryâ Duraḳ Paşa 'azl olunub yerine Tersâne Kethüdâsı iki tuḡ ile

Ḳapudan-ı Deryâ oldu 16

⁵⁶ Allah tamamlamayı kolaylaştırsın.

⁵⁷ Yüce Allah bizi muvaffak kılsın ve bunu dünya-ahiret mutluluḡuna vesile eylesin.

⁵⁸ Bin yüz altmış altı senesi Muḥarrem ayı

dü-şenbe 27 bugün silsile zühür idüb İzmir Aşkirmānī Efendi'ye Haleb Derviş Monla'ya Yenişehir
Rızā Efendiye Ğalaṭa Tarḥaneci-zāde Efendi'ye ve bilād-ı rābi'adan Mıṣır Hammāmī-zādeye
iẖsān olındı bizim kethüdā İbrāhīm Efendi aṣl-ı ḥāmīse'ye ve 'Ābidin Efendi-zāde
ikinci Altmışlı'ya ve Mukīm-zāde ibtidā Altmışlı'ya geldi 27 ve bugün bir kürk
ḳabı biçdirdim beş endāze beş rub' bez gitdi on ikişer pāreya alındı ve yedi endāze
astar on birer aḳçeye alındı ve derziye on beş pāre virildi
se-şenbe

26a

Şaferu'l-ḥayr penç-şenbe gecesi
şenbe 3 Medine-i Münevvere'den ma'zül Vānī-zāde Efendi vefāt eyledi 3
çihār-şebe 7 sâbıkan Mağnisā monlası Mü'min-zāde fevt şod 7
şenbe 10 bi iznillāhi te'ālā Donanmā-i Hümāyūn muvāfıḳ rüzgār olduğından nāşī
bugün daḥıl-i Ḥalic-i İstanbul oldu 11
dü-şenbe 19 Mūsıla-i Süleymāniye müderrislerinden Cezeri-zāde fevt şod 19
dü-şenbe 26 bundan aḳdem Bosna gāvḡasına nizām için ṭaraf-ı devletden irsāl olınan
Çavuşbaşı Aḥmed Ağa'ya iki tuḡ gidub yerine Sipāh Ağası Latīf Beg
Çavuşbaşı oldu anıñ yerine Bostancı başılıḳdan çıkan sâbıḳ Kapucılar
Kethüdāsı vekili Hüseyin Ağa sipāh ağası oldu 26
se-şenbe 27 sâbıkan Yenişehir-i Fenār Ḳādisi Küçük Ḥafız Efendi fevt şod *rahimemüllāh*⁵⁹ 27

⁵⁹ Allah rahmet eylesin.

26b

Rebî'ü'l-evvel şenbe gecesi

şenbe 1 Hüsâm Kâtî tema[m] şod

çihâr-şenbe 5 Şemsiyye'ye bed' eyledik der-camii-i şerîf *yesserallâhu itmâmehû*⁶⁰ 5

penç-şenbe 13 mevlûd-i şerîf oldu ve bugünden şoñraca Mekke-i Mükerrreme Mışır'dan ma'zûl

Emîn Efendi'ye ve Medine-i Münevvere Edirne'den ma'zûl Süleymân Efendi-zâde Şiddik

Efendi'ye ihsân oldu 13

çihâr-şenbe 19 on sekiz buçuğ ğuruşa bir tahta beyâz tilki kafası üç buçuğ ğuruşa yarım

tahta paçası alınub kabı ile yigirmi altı ğuruşa dek bir nim-ten kürk

edindik hağ te'âlâ şihhatla eskirmek ihsân eyleye amin 19

se-şenbe 25 bugün Kâdî Efendi Uzun Şehâbeddin tevliyyetini fakîre mahlûlden

ihsân eyledi Allâhu te'âlâ tevfiğ ihsân eyleye 25

cum'a 28 Altmışlı müderrislerinden Parsa-zâde fevt şod 28

bu eşnâda bütün hârici ile otuzar pâreye olmak üzre

sekiz buçuğ vaqıyye tütün aldık Hağ te'âlâ şihhat ve afiyet ihsân eyleye

27a

Rebî'ü'l-âhîr dü-şenbe gece

dü-şenbe⁶¹ 1

⁶⁰ Allah tamamlamayı kolaylaştırsın.

⁶¹ Bir iki seneden beri defterdâr olan Efendi'ye üç tuğ ihsân ı hümâyûn oldu

yek-şenbe 14 bugün cemre-yi 'ulā def'a-i sāniye'den Anaṭolı pāyesiyle İstanbul'dan ma'zül Osmān Kethüdā-zāde fevt şod

çihār-şenbe 17 birāderi tımara çıkardık 17

cum'a 21 odada talebeye Taşköpri-zāde risālesini müzākereye bed' eyledik *yesserallāhu vefḥa*⁶² 21

dū-şenbe 23 Kudüs-i Şerif sābıkan Filibe Kādisi Cābi 'Ali Efendi'ye ve Diyār-ı bekr Süleymāniye

müderislerinden Şāmi Aḥmed Efendi[ye] iḥsān olunub Parsā-zāde⁶³

maḥlūlıyla iki ḳol silsile zuhūr eyledi bizim medreseden Hüseyn Efendi-zāde

yerine Hanıf Efendi geldi 22 ve bu eṣnāda Ġalaṭa'dan ma'zül Ebe-

zāde Efendi vefāt eyledi *rahimehū*

27b

Cumāde'l-'ulā se-şenbe gecesi

cum'a 4 berde'l-'acüz aṣağı ḳonaḳda Üsküdarlı Monla Emīn'e Şemsiyye müzākeresine bed' eyledik *veffaḳallāh*⁶⁴

ve bugün Müşıla-i Süleymāniye müderislerinden Şekerci-zāde fevt şod *rahimehullāh*⁶⁵ 4

dū-şenbe 7 Mart

çihār-şenbe 16 nevrüz-ı sultānī bu eṣnāda sābıkan İzmir Kādisi Şurre Emīni-zāde fevt şod *rahimehullāh*⁶⁶

ve daḥi ocaḳdan Ḳul Kethüdāsı Zevāli-oḒlı nefy olunub silsile-i

ocaḳ zuhūr kerd

⁶² Allah kolaylaştırıp muvaffak kılsın.

⁶³ ~~ke~~

⁶⁴ Allah muvaffak kılsın.

⁶⁵ Allah rahmet eylesin.

⁶⁶ Allah rahmet eylesin.

dü-şenbe 28 Selânik Neyli-zâde Hamîd Efendi[ye] ihsân olındı 28

Cumâde'l-âhîr penç-şenbe gecesi

penç-şenbe 8 Nisan

penç-şenbe 15 kısmet-i belediyye mahşûlinden olmak üzere Kâdî efendi mahlûlden fakîre

yigirmi akçe ihsân eyledi Allâh ü te'âlâ hayırlı yerlerden merzûk

eyleyüb nice böyle murâdımıza nâ'il eyleye âmin 15

cum'a 16 tahvîl be-Sevr

penç-şenbe 22 Filibe Müşîla-i Süleymâniye müderrislerinden Rûhî Efendi'ye ihsân olunub silsilesi 22

zuhûr eyledi 22 ve Halîl Efendi-zâde Ahmed Monla bâ-Müşîla-i Süleymâniye Kâdî 'Abdülhalîm medresesine geldi

şenbe- 24 Donanmâ-i Hümâyûn çıktı ve bu esnâda Kapudan Paşa'ya bir tuğ dağî

ihsân olındı ve bugün talebeye Şemsiyye dersim hatm olındı 24

28a

bağıyye-i Cumâde'l-âhîr

dü-şenbe 26 bi-iznillâhi te'âlâ bugün soğukdan münharifü'l-mizâc olub iki gün ayak üstünde

savuşdurub on bir gün döşekde yadık meğer safrâ galebesi dağî

munzamm olmuş birkaç tabiblerin re'yi ile râvend içüb *bi-iznillâhi*

*te'âlâ*⁶⁷ nef'i müşâhede olındı hâşılı on yedi on sekiz gün kadar -belki otuz gün kadar-

hasta oldık Allâhu te'âlâ zünûbımıza keffâret ve bâ'is-i ref'i derecât eyleyüb

bundan böyle şıhhat ve 'âfiyet ve şafâ-yı derûn ile rızâ-yı şerifine

⁶⁷ Yüce Allah'ın izniyle.

muvaḥḥak eyleyüb ecelimiz gel[dik]de iman ile ḥatm eyleye *āmin bi-ḥürmeti nebiyyi'l-emîn*⁶⁸

Receb-i şerîf cum'a irtesinden 'add olındı

yek-şenbe 2 bir gün muḥaddem monla efendi ve bugün 'Abdürrahîm Efendi yalıya naḳl eylediler 2

se-şenbe 11 Ḥasan Ḥalife-zāde fevt şod ma'zûlen 'an ḳazā-i İzmir 11

Şa'bānu'l-mu'azzam yek-şenbe gecesi

ḳihār-şenbe 4 İstanbul Ḳāḍisi İbrāhim Beğefendi'nin birāderi 'Alî Beg başbāḳî ḳulı oldı 4

penç-şenbe 5 Rumeli Ḳāḍî-'askeri 'Abdullāh Efendi ma'zûl ve yerine Ḥekîm-başı Meḥmed Sa'îd Efendi mevşûl

ve Anadolı Ḳāḍî-'askeri Osmān Monla'nın yerine Lütfullāh Efendi Rumeli pāyesiyle oldı

ve bizim 'Abdürrahîm Efendi'ye Aṭabazarı arpalık iḥsān olındı ve Ḳāḍî efendiye

ibḳā kürki ilbās olındı 5

se-şenbe 24 Mağnisā Altmışlı müderrislerinden Nu'mān Efendi'ye Şofya ḥareket-i dāḥil müderrislerinden

Ṭoḳatî Seyyid Ḥalîl Efendi'ye iḥsān olındı 24

28b

dū-şenbe Şa'bān-ı şerîf şenbeden sâbit olmağla Ramazānū'l-mübārek dū-şenbeden oldı ve bu Ramazānıñ evāḥirinde Bursa Naḳībū'l-eşrāf Rızā Efendi'ye iḥsān olındı

Şevvālū'l-mükerrem Gümülcine'den ḥüccet gelmekle Ramazān-ı şerîf yek-şenbeden sâbit olub 'id-i şerîf se-şenbeden oldı

penç-şenbe 10 bugün tevcihāt zuhūr eyledi ve bugün sâbıḳan Şeyḥu'l-islām Es'ad Efendi vefāt eyledi *rahîmehullāhu te'ālā*⁶⁹ 10

⁶⁸ Emîn olan Nebî'nin hürmetine duamı kabul eyle.

⁶⁹ Yüce Allah rahmet eylesin.

çihâr-şenbe 16 cāmi‘-i şerif’de Taşavvurât müzâkeresine bed’ olındı *yesserahullāhu ve veffeķanā el-ictihāde fihī*⁷⁰ 16

yek-şenbe 27 Şām-ı şerif İzmir'den ma‘zül Ātîf Efendi'ye ihsân olındı

ve Bağdād⁷¹ ma‘zül⁷² Efendiye ve Belgrād ikinci dāhîl müderrisi

Çeşmî-zādeye ihsân olındı 27

şe-şenbe 29 Edirne Yenişehir'den ma‘zül ‘Alî Paşa-zāde Osmân Begefendiye virildi 29

29a

Zî'l-ka‘de penç-şenbe günü

şenbe 3 sâbıķan hāmîl-i mühr-i vezāret olan Divitdār Mehmed Paşa'nın Mısır'dan fevti

haberi şāyi‘ oldı *tecāvezallāhu ‘an seyyiātihī*⁷³ 3

cum‘a 23 bugün sâ‘at bir buçukda ‘aķd-i meclis-i nikāhımız vāķi‘ oldı *elḥamdu lillāhillezī evṣalenā*

*lî ḥāzā*⁷⁴ ḥudā-yı mütē‘āl mes‘ūd ve mübārek eyleyüb si‘a-i rızķ ve ḥüsn-i zindegāni

ve ḥayırlı evlād ihsân eyleyüb bundan böyle evķātımızı şafā-yı ḥātır ile

güzerān itdirmek müyesser eyleye vesāir murādlarımızı daḥî ḥusūliyle müyesser eyleye

āmin *bi-ḥürmeti’n-nebiyyi’l-emîn*⁷⁵ 23 ve bugün Beşiktāş'tan İstanbul'a naķl-i hümayün

vāķi‘ oldı 23

dū-şenbe 26 bugün ḥāl ḥātır suāl olınmak içün beş altı tabla meyve vesāir şey irsāl olındı 26

bu eşnāda Bosna müderrisinden Ḥattāt Aḥmed Efendiye ihsân olındı

⁷⁰ Allah kolaylaştırsın ve kendisinde içtihat yapabilecek seviyeye gelmeye muvaffak kılsın.

⁷¹ Boşluk bırakılmış.

⁷² Boşluk bırakılmış.

⁷³ Allah günahlarını affetsin.

⁷⁴ Bizi buna kavuşturan Allah’a hamdolsun.

⁷⁵ Emîn olan Nebî’nin hürmetine duamı kabul eyle.

29b

Zi'l-ḥicce'ti's-şerife şenbe gecesı

şenbe ı bugün Yanık geldi

bu esnâda Konya Es'ad Efendi'den maḥlûl olmağla sâbıkan Bosna'dan ma'zûl

Üsküdarı 'Ali-zâdeye iḥsân olındı

dü-şenbe 10 'id-i adḥâ

cum'a 29 küsûf vâkı' oldı 29

Muḥarremü'l-ḥarâm yek-şenbe gecesı bugün Ḥalim Muştafâ Efendi Defterdârlıktan ma'zûl olub iki tuğ ile

Anatolıdan bir manşıb iḥsân olındı yerine Nâ'ili Reis Efendi

Defterdâr ve anıñ yerine Büyük Tezkireci 'Abdi Efendi Reis

ve anıñ yerine Küçük Tezkireci Büyük tezkireci ve anıñ yer[ine] Vezir

Mektûbcısı Küçük Tezkireci oldı ve daḥi Es'ad Efendi maḥlûlinden

Kütahya Şahın müderrislerinden Köse Fettâḥ Efendi'ye iḥsân olındı ı

cum'a 6 elḥamdüllillâhi te'âlâ bu gece haclegâhımıza duḥûl ve zifâf ile mesrûr

oldıḳ Allâhu te'âlâ ḥayırlı ve mübârek eyleyüb ḥüsn-i mü'âşeret ve aḥsen-i

ülfet ile nice evḳâtımızı sürûr ile güzērân itdirde

ve ḥayırlı evlâd iḥsân eyleye ve rızkıımızı vâsı' eyleye âmin *bi-ḥürmeti'n-*

*nebiyyi'l-emîn*⁷⁶ 6

se-şenbe 10 rûz-ı kâsım ve yevm-i 'âşürâ' 10

⁷⁶ Emîn olan Nebî'nin hürmetine duamı kabul eyle.

30a

yek-şenbe 29 bugün İstanbul Kâdîsi İbrâhîm Begefendi ma'zûl ve yerine Feyzullâh Efendi-

zâde Sa'deddin Monla mevşûl olmuştır ve Diyâr-ı bekr'den ma'zûl Kemâl Efendi'ye

Mışır ihsân olındı 29 ve Kizbî-zâde? Nâfîz Efendiye İstanbul pâyesi

ihsân olındı

Şaferu'l-hayr dü-şenbe

yek-şenbe 27 tahvil-i şems be-cedâ 27

Rebi'û'l-evvel çihâr-şenbe gecesi

dü-şenbe 6 bugün Yenişehir Şeyhu'l-islâm Efendi'nin kethüdâsı Ya'îş Efendiye Ğalağa Ni'met Efendi'ye

Ğaleb Kilîsî Yek-çeşm Ğüseyn Efendiye ve İzmir Tilki Ğüseyn Efendi'ye ihsân olunub

silsilesi zuhûr itmîştir ve bizim Ahmed Monla hareket-i mişliyye ile Muştafâ Monla bā-Muşıla-i

Süleymāniye Gökbüze'ye gelmiştir vesâir maḥlûl ve terfî' ve tenzîl ile Sulṭân Mehmed'den

yedi medrese ḳalḳmıştır Dürri-zâde'nin Nûri Monla ve Es'ad Efendi dāmâdı Dervîş Monla

Şahn'a geldiler 6

dü-şenbe 20 bugün Mekke-i Mükerrreme İdrîs-zâde Efendi'ye ve Medîne-i Münevvere Güleç Ğüseyn

Efendi'ye ve 'Alî Paşa-zâde İsmâ'îl Begefendi'ye ve Muşlih-zâde Efendiye

altmış sekiz Muḥarremi ḡurresinden olmak üzere Mekke-i Mükerrreme pâyesi ihsân olındı 20

30b

Rebi'û'l-âḥir penç-şenbe gecesi

bu eşnâda Muşıla-i Süleymāniye müderrislerinden

Rehâvî Aḥmed Efendi vefât şod

se-şenbe 3 Kethüdâ-yı Şadr-ı a'zam 'İzzet Paşa dāmâdı vefât idüb yerine

Ḍarb-ḥâne Emîni 'Abdullâh Efendi kethüdâ oldu anıñ yerine Şehremîni Meḥmed Emîn Ağa

-zâde ḍarb-ḥâ[ne] emîni⁷⁷ anıñ yerine kesriyeli kethüdâsı

Maṭbaḥ Emîni oldu 3

Cumâde'l-'ülâ şenbe gecesi

penç-şenbe 13 bu eṣnâda Medine'den ma'zûl Müslim-zâde Efendi fevt şod

vaḳitleri idi ammâ zuhûr itmeyüb huşûline müteraḳḳib olduğımız zuhûr itdi

Bârî te'âlâ ḥayırlar feth eyleye

Cumâde'l-âḥir dü-şenbe gecesi

dü-şenbe 1 bugün 'Abdürrahîm Efendimiz medresenin esâsını ḳazdırmağa bed' eyledi 1

penç-şenbe 4 bugün Diyâr-ı bekr Es'ad Efendi-zâdeye Ḳudûs Keçeci-zâdeye virülüb silsileleri

zuhûr eyledi 4

yek-şenbe 14 Medîne-i Münevere'den ma'zûl İbrâhîm Efendi fevt şod 14

dü-şenbe 15 'Abdürrahîm Efendimiz medresenin esâsını vaz' eyledi 15

se-şenbe 27 bugün Şeyḥu'l-islâm Efendi medrese imtiḥânına tenbîh idüb iki günden şoñra

dü-şenbe günü biz daḥî varub yazıldık irtesi dü-şenbe günü tenbîh olındı ki

gelecek dü-şenbe günü okunacaktır deyu ta'yîn olındı 27

⁷⁷“emîni” kelimesi tekrar edilmiş.

Receb-i şerîf çihâr-şenbe günü sene 1167

cum'a 3 bugün Muṭavvel kitâbı ta'yîn olındı 3

dü-şenbe 6 bugün sâ'at toḡuz buḡukda Şeyḡu'l-islâm ḡapusına varub

imtiḡân odasına erbâb-ı imtiḡândan toḡsan toḡuz ḡadar

kimesne ile cem' olub sâ'at on ikide el-fennü'l-evvel'den

ders ta'yîn olunub üçde 'Abdülhâdî Efendi imtiḡânı fetḡ idüb

biz daḡı gece sâ'at altıda Münîr Efendi'nin önünde elḡamdü lillâhi te'âlâ okıyub

muvaḡḡaḡ oldıḡ ḡamden sümme ḡamden sümme ḡamden irtesi günler meclis-i imtiḡânda ḡâzır olan

Süleymân Efendi'den yedi nefer kimesne pek a'lâ okıdı deyu

ḡaḡır daḡı yedi'den olmaḡ üzre İzmîrî Efendi naḡl eyledi *elḡamdülillâḡ*

*lâ ḡavle ve lâ ḡuvvete illâ billâḡ*⁷⁸ 6

şenbe 11 rûz-ı ḡıdır

yek-şenbe 12 bugün ru'ûslar tevzi' olunub sâ'at altıda Şeyḡu'l-islâm Efendi'nin

yedinden biz daḡı râbî'a-i Kılıç 'Ali Paşa Medresesi ru'ûsın aldıḡ *elḡamdülillâḡ*

*sümme fe sümme elḡamdülillâḡ*⁷⁹ Bârî te'âlâ ḡâzretlerinin lüḡf u ḡâzlına ki henüz müddet-i mülâzemetim

yedi seneyi üç ay tecâvüz idüb ol imtiḡânda a'lâ okumak ile bu maḡlabıma

na'ıl oldım Allâḡu zü'l-celâl ḡayırılı eyleye ve mu'ammer idüb ḡarîḡ-i 'ulemâyı tekmiḡ

⁷⁸ Güç ve kuvvet sadece kendisinde olan Allah'a hamdolsun.

⁷⁹ Allah'a sonsuz kere hamdolsun.

eylemek ihsân eyleye ve mazhar-i hayr eyleye *âmin sümme âmin yâ mu‘în*⁸⁰ 12

irtesi gün ‘örf ü üst ile yine Şeyhu'l-islâm Efendi'ye varılıb

anda rufekâ efendiler ile müctemi‘an Şeyhu'l-islâm Efendi'ye buluşdıkdan sonra Şâhib-i

devlete ve andan Kibâr Efendilere varıldı 13 hâşılı yigirmi altı imtiḥānlı iki müseffa‘⁸¹

bu eşnâda Donanmâ-i Hümâyûn ḥurûc itdi ve bundan muḳaddemce üç anbarlı

ḳalyon deryâya ilkâ olındı

yek-şenbe 19 bugün tehniye'ye bed’ eyledik Bârî te‘âlâ ṭariḳin cümle tehniyelerini itdirmek müyesser ide
âmin

31b

Şa‘bânü'l-mu‘azzam bi-hasebi'z-zâhir cum‘a gecesi

penç-şenbe 8 bugün Hekim-başı Mehmed Sa‘id Efendi Rumelinden ve Lütfullâh Efendi Anadolıdan

ma‘zûl olub Dâmâd-zâde tekrâr Rumeli ve Mehmed Şalîh Efendi Anadolı oldu 8

yek-şenbe 10 bugün ‘Abdürrahîm Efendimize Rumeli pâyesi zuhûr eyledi ve Bursa

Edirne pâyesiyle Selânik'den ma‘zûl İshâk-zâde'ye Mekke-i Mükerreme pâyesiyle

ihsân olındı 10

çihâr-şenbe 21 bugün Selânik Tezkireci es-Seyyid İbrâhim Efendi'ye ihsân olındı 21

Ramazânü'l-mübârek tekmi'l-i selâsin ile sebt günü oldu

yek-şenbe 2 şems be-seretân taḥvil kerd

cum‘a 21 Temmuz

⁸⁰ Yâ Mu‘în dualarımı kabul eyle.

⁸¹ “iki daḥî Dürri-zâde ve Dâmâd-zâde maḥdûmı mecmû‘u otuz kişi müderris oldı” ibaresi yukarı mâil olarak yazılmıştır.

şenbe 29 Meḥmed Beg Ramazān-ı şerif içinde atdan düşdiğine bināen sū-i tedbir olunub

mürğ-i rūḥı lāne-sāz-ı şecer-i tūbā oldu Allāhu te‘ālā şefā‘atine mazhar eyleye āmin 29

32a

Şevvālū'l-mükerrerem Ramazān-ı şerif Haleb'den cum‘a günü şābit olmağla yek-şenbe günü oldu

se-şenbe 3 şems be-sünbüle

şenbe 8 tevcihāt-ı ‘avām oldu 8

se-şenbe 10 vezirin Hünkāra ziyāfeti oldu 10

Zi'l-ka‘de se-şenbe gecesi

penç-şenbe 3 sābıkan iki def‘a Anadolı Kādī-‘asker[i] Lütfullāh Monla fevt şod 3

ve bugün eskileri kabūl itmediğine bināen Şām-ı şerif Hācı-zāde Efendiye iḥsān olındı

se-şenbe 15 bu gece sā‘at üç eşnāsında *bi-ḳudretillāhi te‘ālā* bir zelzele-i azīme olmuştır ki

nice ihtiyār kimesneler mişlini görmemişler hattā Sultān Meḥmed Cāmi‘i’nin şadırvan

havlısından üç ḳubbe münhedim kezālİK Şekerciler ḥānından vāfir yer ve Akdeniz

tarafındaki ... medrese ve bunun emsālī nice mināreler ve cāmi‘ler münhedim

oldı el-ḥaşıl sağ ev nādīr ḳaldı hattā bizim ev daḥī rahnedār oldu

Bārī te‘ālā ḥāzretleri cümleye mükāfāt eyleye āmin 15

32b

Zi'l-ḥicce’ti’ş-şerife ḳihār-şenbe gecesi

penç-şenbe 2 naḳl-i ḥümāyūn der-İstanbul şod 2

şenbe ‘id-i aḍḥā

dū-şenbe 20 bu gece yine azīm zelzele vāḳi‘ oldu ki evvelkine ḳarīb oldu gerçi buna gelince

ekser eyyāmda eksik değil idi lākin evvelkinden şoñra cümleye gālib bu idi

Allāhu te‘ālā encāmını hayr eyleye irtesi günü Şevketli tersāne

bağçesine nakl eyleyib on beş günden şoñra İstanbul'a ric‘at eyledi 20

dū-şenbe 27 bugün Vezir Kethüdāsi ‘Abdullāh Efendi kethüdālıktan iki tuę ile

Mar‘aş Beglerbegliği ile devletden ıard u ib‘ād olınub yerine

Derzi Hüseyin Ağa Kethüdā-yı Şadr-ı a‘zam oldu 27

se-şenbe 28 bugün fāzıl-ı yegāne-i zemān Re‘isü'l-kurrā’ Yūsuf Efendi-zāde

civār-ı rahmete vāşıl oldu ve dahı ikinci dāhıl müderrislerinden

Çukacı-zāde vefāt eyledi *rahımehumullāhu te‘ālā*⁸² 28

bundan muķaddemce Bosna müderrisinden Marmaralı es-Seyyid⁸³ Efendi'ye ihsān olındı

33a

şenbe 28 bugün Şahın müderrislerinden Destereci-zāde fevt şod

ve bir iki gün muķaddem hareket-i hāric müderrislerinden

Amasyalı Şālīh Efendi fevt şod 28

dū-şenbe Cumāde'l-‘ulā gecesi

yek-şenbe 7 bugün Kudüs-i şerif Altūnī çok-zāde ‘Abdullāh Efendiye

ihsān olınub Destereci-zāde'nin maḥlūli ile

silsileler zuhūr eyledi ve bizim medresemiz hareket ile

hārice hāric pādaşlarından sekiz ve yenilerimiz

⁸² Allah o ikisine rahmet eylesin.

⁸³ Boş bırakılmış.

den dört mecmû'ı on iki pādāş hareket

itmekle Dāmad-zādenin gereği gibi mağdûrı olduk

Allāh kahr eylesün āmin daḥi sebeb olanları behr[e]-yāb

itmesin āmin şümme āmin Allāhu te'ālā bizleri tekml-i ṭarīḳ ile mu'ammer eyleye āmin 7

Cumāde'l-āḥir ṣihār-şenbe

ṣihār-şenbe 29 bugün İstanbul Kāḍisi Ḥalil Efendi ma'zül ve Aḥmed Efendi mevşül şod 29

30 Şadr-ı a'zam Sa'id Meḥmed Paşa ma'zül olub Yeniçeri Ağası Dibacı-zāde kâim-makām oldu 30

33b

sene 1168 *Muḥarremü'l-ḥarām li-sene şemānin ve sittin ve mi'e ve elf ce'alehallāhu mübāreken 'alā kâffeti'l-müslimîn*⁸⁴

cum'a gecesi bugün İbrāhīm Begefendi İstanbul'a nakl eyledi

dū-şenbe 4 İstanbul Kāḍisi Feyzullāh Efendi-zāde Sa'deddin Efendi ma'zül

olub yerine Kizbî-zāde(?) Nāfız Feyzullāh Efendi mevşül oldu 4

se-şenbe 5 ne'üzü billāh bu gece sā'at yedide iken Büyük Mirāḥūr Sadıḳ

Aḡanıñ evinden ḥarīḳ zuhūr idüb irtesi gün sā'at

dört buçuğa dek uzun çarşu ve çok sarāylar ve ḥāneler

ve cami'ler muḥterik oldu Bārī te'ālā muşāb olanlara mükāfāt eyleye āmin 5

cum'a 22 bu gece sā'at altı buçuğa karib nihān-ḥāne-i 'ālem-i ḡaybdan oḡlım

Aḥmed Faiz⁸⁵ zuhūr idüb kulüb-ı müterakḳıbanı pür-sürür eyledi

⁸⁴ Bin yüz altmış sekiz senesini Allah bütün Müslümanlar için mübârek kılsın.

⁸⁵ nām bîr

*Allāhümme ‘ammerahū bi'l-‘umri't-tavīl ve'l-‘ilmi'n-nāfi‘ ve'r-rızķi'l-vāsi‘ āmin yā mu‘in*⁸⁶ 22

Şaferu'l-hayr şenbe gecesi

gonca güli āmede ve dahî *fevz-i azīm cā‘e leke*⁸⁷ *deyu* Vehbî Efendi târih inşâ eyledi

yek-şenbe 9 bugün Yanya'ya gideceğim müte‘ayyin oldu Allāhu zü'l-celāl

hakkımızda hayırlı eyleye muvaffık bi'l-hayr olmamızı ve istikāmetimizi müyesser

eyleye 9

penç-şenbe 13 bugün sā‘at toközda iken rü-be-rāh-ı ‘azimet

olub konağımız çekmece-i şağır olmuştır Bārî te‘ālā selāmetler

ihsān eyleye āmin 13

34a

bakıyye-i Şaferu'l-hayr

cum‘a 14 bugün Küçük Çekmece'den kalkub on iki sā‘at mesāfe kat‘ olunub küçük Elgeri nām maħalle

nüzül olındı Bārî te‘ālā şavb-ı maķşūda işāl eyleye āmin 14

şenbe 15 bu maħall-i mezkûrdan toköz sā‘at mesāfe kat‘ olunub Tekfûr tağına nüzül olındı 15

yek-şenbe 16 maħall-i mezkûrdan on iki sā‘atlık mesāfe Milgara'ya nüzül ve bir iki āramdan

şoñra beş sā‘atlık mesāfe Keşān'da beytütetimiz vāķi‘ oldu 16

dü-şenbe 17 bugün maħall-i mezkûrdan dört buçuk sā‘atlık Aħur nām kıaryede

şiddet-i rüzgār ve berf u bārān olduğından nāşî beytütet vāķi‘ şod

se-şenbe 18 bugün maħall-i mezkûrdan üç buçuk sā‘atlık Ferecik kıaşabasında menzıl

⁸⁶ Ey Mu‘în olan Allahım; onun ömrünü uzun, ilmini faydalı ve rızkını geniş eyle.

⁸⁷ Gonca gülün geldi ve Büyük Fevzi sana geldi. Bu Farsça ve Arapça ibârelerin her biri ebced hesabına göre çocuğun doğum yılı olan bin yüz altmış sekiz senesini ifade etmektedir.

bārgirleri tebdil olunub sekiz sāʿatlik Mekri қаşabasında

mebit vāqıʿ oldu 18

çihār-şenbe 19 bugün maḥall-i mezkûrdan on sāʿatlik mesāfe Gümülcine'ye nüzûl

olındı 19

penç-şenbe 20 bugün maḥall-i mezkûrdan sekiz sāʿatlik mesāfe Yeñice'de tebd[ıl-i] bārgir idüb

andan dört sāʿatlik mesāfe ḥānlarda geceleme vāqıʿ oldu 20

cumʿa 21 bugün maḥall-i mezkûrdan sekiz sāʿatlik mesāfede Praveşte

nām қаşabada tebdil-i menzil olunub andan altı sāʿatlik mesāfe

Orfan nām қaryede beytütet olındı 21

şenbe 22 maḥall-i mezkûrdan on altı sāʿatlik mesāfe қатʿ olunub

Kiliseli nām қaryede beytütet olındı 22

34b

yek-şenbe 23 maḥall-i mezkûrdan dört sāʿatlik mesāfe Lanқaze қaryesinde

tebdil-i menzil eyleyüb andan yedi sāʿatlik Gülgü? nām қarye menziline

nāzil oldıq 23

dü-şenbe 24 maḥall-i mezkûrdan on iki sāʿatlik Қaterin nām maḥalde

beytütet olındı 24

se-şenbe 25 bugün maḥall-i mezkûrdan on altı sāʿatlik Yeñişehr-i Fenār'a

dāḥil oldıq 25

penç-şenbe 27 belde-i mezkûrede iki gün iқāmetden şoñra penç-şenbe günü sāʿat on

birde şedd-i rahl idüb yedi sāʿat mesāfe bir қaryede beytütet

ve irtesi cum'a günü beş sā'atlik mesāfe k̄at^c olunub dāh̄il-i belde-i Tırhala olmamız vāq̄i^c oldu

şenbe 29 maḥall-i mezkūrdan on bir sā'atlik mesāfe Malaķaş ḥānına gelinüb

anda beytütet olındı 29

yek-şenbe 30 ḥān-ı mezkūrdan yedi sā'atlik bir ğayrı ḥāna gelinüb anda bey[tütet]

olındı 30

dü-şenbe 'an Rebi'ı'l-evvel ḥān-ı mezbūrdan Medīne-i Yanya'ya altı sā'atlik mesāfe k̄almış

āheste āheste gelinüb sā'at on bire k̄arīb ve [...]

belde-i mezkūre oldıķ *el-ḥamdülillāhillezi evşalenā bi's-selāmeti*

ilā hāzā Allāhümmec'alli hāze'l-emra mübāreken ve aķdırni 'alā icrāi'l-aḥkāmı's-

şer'ıyyeti ve veffeķa li umūri küllihā ı

35a

Rebi'ı'l-evvel dü-şenbe gecesi tekmi-l-i şelās̄in ile

çihār-şenbe ıı Sulṭān Maḥmūd-ı merḥūmıñ Şaferu'l-ḥayrıñ yigirmi sekizinci cum'a

günü fevti ve Pādişāh-ı Cemcāh Sulṭān Osmān ḥazretlerinin

şeref-efrüz-ı evreng-i şāhi-i heft-iķlīm oldıķı ḥaberi işidildi ıı

Pādişāh-ı 'ālī-cāh ḥazretlerinin cülüs-ı hümayun-ı sa'adet-maķrūnlarında

zurefā-yı zemān ğarāib-i ittifāķıyyeden birķaş sekiz lafzıñ cem'ini

izḥār idüb altmış sekiz senesinin Şaferu'l-ḥayrıñ yigirmi sekizinci

günü sā'at sekizde iken elli sekiz yaşıñda nām-ı nāmileri şeref-efrüz-ı

sikke ve tuğra oldu ve dahî *cā'e nizāmü'l- 'ālem*⁸⁸ deyu târih didiler

Rebî'u'l-âhir bi-hasebi'r-ru'ye se-şenbe gecesi deyu şâyi' oldu

penç-şenbe 3 Sultân-ı berr u bahriñ saltanatını işâ'at u i'lân ve şenlik eylemek

içün Yanya mahkemesine sûret-i emr-i 'âli ve Divân-ı Rumeli'nden buyruldu geldi 3

cum'a 4 bugün begefendiye altıyüz gurus şık panodan? poliçe? temessüki ile mektûbcı

Defterdâr çukadârı yediyle irsâl olındı 4

şihâr-şenbe 16 bugün Yanya Cizyedârı ile Şeyhu'l-islâm-ı sâbık Murtaẓâ Efendinin şehir-i Rebî'i'l-evvel'in

yigirmi sekizinci günü isti'fâ eylemesiyle ma'zûl ve yerine İrânî 'Abdullâh

Efendinin Şadr-ı İftâya mevşûl olması haberi isti'mâl olındı

İzmir kaşabasıyla ve büyük imâmın imâmetden ihrâc ve küçük büyük[e] ve Ağa câmi'-i hatîbi

Emir Efendinin küçük imâm olduğu haberi istimâ' olındı 16

35b

Cumâde'l-'ulâ tekmil-i selâşin ile penç-şenbe gecesi

dü-şenbe 19 bugün haml-i mühr-i Sultân Maḥmûd ve Sultân Osmân ile şerefyâb olan

Muṣṭafâ Paşa şadâretten ma'zûl ve bi'd-def'ateyn şadâret-i

'uzmâ ile müşerref ve maḳbûl olan Hekim-başı-zâde 'Ali Paşa'ya

def'a-i şâlîsede mühr-i vezâret ile İstanbul'a duḥûl ideceği mäh-ı

mezbûrın dördüncü günü taşmım ve Hâşeki Ağa da'vete gitdiği divân

⁸⁸ Aleme düzen verecek olan geldi. Bu ibâre III. Osman'ın tahta çıkış tarihi olan bin yüz altmış sekiz senesini ifade etmektedir.

Yahyâ Paşa'dan Muştafâ Paşa'ya mektûb gelmekle ma'lûm oldu 19
ve Yeniçeri Ağası üç tuğ ile kâim-makâm naşb olındığı istimâ' olındı 19
se-şenbe 20 bugün Halebü's-şehbâ Yahyâ Monla'ya ve Yenişehir Muştafâ Efendi-zâdeye
ve Diyâr-ı bekrî Bikâ'î-zâdeye ve Ğalata Yek-dest Efendiye olub İstanbul'da
bundan akdem silsile vukû'ı istimâ' olındı 20
ve dağî Mekke-i Mükerrema Maḥmûd-zâdeye ve Medine-i Münevvere 'Îsâ-zâdeye iḥsân
olındığı mesmû' olındı 20
ve bugün beg efendiye aḥvâli mufaşşalan tahrîr idüb Muştafâ Paşa'nın
âdemi ile irsâl olındı 20
Cumâde'l-âḥir tekmi'l ile şenbeden bu eṣnâda sâbıkan Şeyḥu'l-islâm Ḥalîl Efendi-zâde
Efendinin vefâtı istimâ' olındı *rahîmehullâhu te'âlâ ve tecâveze*
*'an seyyiâtihî*⁸⁹

36a

Recebü'l-ferd ğâlibâ yek-şenbe gecesi
cum'a 6 bugün Cumâde'l-âḥira'nın on üçüncü penç-şenbe günü Şâḥib-i devletin
İstanbul'a duḥûli istimâ' olındı ve sâbıkan Rumeli Kâdî-askeri
Ḥekîm-başı Meḥmed Sa'îd Efendinin nefy olunub yerine Ḥalîl Efendinin
Ḥekîm-başı olduğu ve Kapudân Paşa'nın 'azl ve yerine kapudâneniñ
kapudan paşa olduğu ve ḥazînedâr ağânın nefy olındığı

⁸⁹ Allah tahmet eylesin ve günahlarını affetsin.

istimā^c olındı 6

evāhîr-i Recebül'l-ferdde Vezîr Kethüdâsı Terzi Hüseyin Ağanın 'azl ve yerine

Şāhîb-i devletin kitābcısı Veliyyüddin Efendiniñ naşbı mesmū^c oldu

mine'l-'acāib evāhîr ve bu eşnâda Şeyhu'l-islām-zāde Es'ad Monla'ya

Edirne ba'dehü Mekke pāyesi ihsân olındığı istimā^c olındı evāhîr

Şa'bānū'l-mu'azzam ġālibā dü-şenbe gecesi ve Murād Monlanın Edirne Kāđisi oldığı istimā^c olındı

cum'a 19 bugün mäh-ı mezkûrın altıncı yek-şenbe ġünü 'Ali Paşa'nın ma'zûl olub

Defterdār Nā'îlî 'Abdullāh Efendi'nin mühr-i hümayûn vuşûl bulup Şadr-ı a'zam

oldığı haberi istimā^c olındı ve Yeğen Efendi Kethüdā-yı Şadr-ı a'zam ve Behçet

Efendi Defterdār-ı Evvel oldığı istimā^c olındı 19

yek-şenbe 28 ve bugünlerde Şeyhu'l-islām Efendinin medrese imtiḥānı idüb Seyyid Vehhāb

Efendinin ve ... dāmādı İsmā'îl Efendi'nin ve Boşnaç Ca'fer Efendinin ve Gelibolu

Müftisi-zādelerin küçüklerinin müderris olub şādmān oldukları

istimā^c olındı ve Aḳkirmanlı 'Ali Efendi'nin fevti daḡı istimā^c oldu ve Şadr-ı esbak Muşṭafa Paşanın maḳtûl oldığı daḡı istimā^c

çelebinin İstanbul'a ġidüb bizim 'azlimiz için mektûb yazdığı vāḳi' oldu 28

36b

Ramazānū'l-mübārek Şa'bān-ı şerîfî pazar ġünü aḡşam gördüm deyu bir ādem şehādet itmekle

tekmil-i selāsîn çihār-şenbe ġünü Ramazān olmasına ḡüküm lâḡıḳ oldıḡdan soñra

se-şenbe ġünü aḡşam Monla Muşṭafā ve Baba 'Ali nām kimesneler daḡı ġurre-i Ramazānı

gördük deyu şehādet eylediler Allāhu zü'l-celāl cümleye mübārek eyleye āmin

ve kâne zâlik fi's-sâmine 'aşar min Şa'bânî'l-mu'azzam⁹⁰

bu eşnâda Dâmâd-zâde'nin Şadr-ı Rum'dan ve Mehmed Şâlih Efendi'nin Şadr-ı Anaṭolî'dan ...

ma'zûl olub yerlerine 'Abdürrahîm Efendi ve Şubhî Monla Efendi'nin mevşûl oldukları istimâ'

se-şenbe 9 bugün İrânî 'Abdullâh Efendi'nin mesned-i iftâdan ma'zûl olub

yerine Dâmâd-zâde Feyzullâh Efendi'nin mevşûl olduğu istimâ'

olındı *ve kâne zâlike fi's-sâbi' ve'l-ıştîn min Şa'bânî'l-mu'azzam⁹¹* 9

bundan bir gün muḳaddem Yanya Aḫmed Paşa ḫâzretlerine iḫsân

olunub taraflarından 'Ömer Ağa'nın mütesellimlik emri şüreti gelüb

tescîl olındı 8

Şevvâl-i mükerrerem gerçi Grebeneden Ramazân-ı şerîf salı günü olduğına şüret-i ḫüccet

geldi lâkin şahidleri olmadığından cum'a günü 'id-i şerîf oldu

se-şenbe 26 bugün ḫalefimiz Yanya'ya iki sâ'atlik mesâfeye gelüb irtesi günü daḫîl şod

Zî'l-ḫa'deti's-şerife İstanbul ḫesâbınca tekmi'l-i selâşin ile şenbe günü

çihâr-şenbe 5 bugün rû-be-râh-ı 'azîmet-i âsîtâne olındı 5

37a

cum'a 14 bugün Kethüdâ-i Şadr-ı a'zam iken efendinin 'azli Orfan şuyu

kenârında bir menzilden istimâ' olındı 14

çihâr-şenbe 19 Ferecik şuyu kenârında Nâ'îlî 'Abdullâh Paşa'nın şadâretten

'azli ve Silâḫdâr 'Alî Paşa'nın şadr-ı a'zam olduğu istimâ'

⁹⁰ Aynı şekilde Şaban ayının on sekizi idi.

⁹¹ Aynı şekilde Şaban ayının yirmi yedisi idi.

olındı 19

düşenbe 24 bugün *elḥamdülillāhi te'ālā*⁹² āsitāneye şıḥḥat ve selāmetle duḥūlimiz müyesser oldı 24

Zi'l-ḥicce'ti'ş-şerife düşenbe gecesi

bu eṣnāda Darü's-sa'āde ağası ma'zūl olub Aḥmed Ağa ... Darü's-sa'āde Ağası oldı

çihār-şenbe 10 'id-i aḍḥā oldı mübārek şod

yek-şenbe 21 bu gece *ne'üzü billāhi min mişlihi*⁹³ sā'at altıda Demürkapu kurbinde ḥariḳ

zuhūr idüb irtesi deḡil daḡi irtesi düşenbe günü

sā'at altıya dek mümtedd oldı ki otuz altı sā'at

'ale't-tevali şiddet üzre Baḡçeḳapusu'yla Sulṭān Aḥmed

ve Ayaşofya ve Maḥmūd Paşa'nın [e]bniyyesi bi'l-külliyeye muḥterik oldı

Allāhu te'ālā muşāb olanlara ecirler iḥsān eyleye 21

37b

*Muḥarremü'l-ḥarām sene 1169 ce'alehullāhu mübāreken 'alā kāffeti'l-'ibād*⁹⁴

se-şenbe gecesi

şenbe 5 Osmān Begefendi'nin ḥānesine naḳl eyledik mübārek şod 5

yek-şenbe 7 'Arab 'Ali-zāde menfi şod

çihār-şenbe 9 Yeniçeri ağası ma'zūl olub Dibācı ağası aḡa oldı 9

penç-şenbe 17 bundan aḡdem vefāt iden 'Abdullāh Monla'nın silsile zuhūr kerd

ve Çelebi-zāde Efendi'ye Anatolı pāyesi oldı 17

⁹² Yüce Allah'a hamdolsun.

⁹³ Bunun benzerinden Allah'a sığınırız.

⁹⁴ Bin yüz altmış dokuz yılını Allah bütün kulları için mübārek kılsın.

şenbe 19 Silahdār ‘Ali Paşa mührden ma‘zûl olub Kethüdâ Beg Sa‘id Paşa

mühr ile müşerref oldu *veffaḳallāhu*⁹⁵ 19

yek-şenbe 20 vezîr-i ma‘zûl gazabet-i Pâdişâhiye mazhar olub

ḳatlı olındı *tecāvezallāhu ‘an seyyiātihî* 20

yek-şenbe 27 Filibe Şifâ Efendi'ye ihsân olınub silsilesi

zuhûr eyledi ve Mağnisâ Ḳayşariye'den ma‘zûl

‘Uryâni Efendi'ye ihsân olındı 27

Donanmâ dahîl oldu 28

Şaferu'l-hayr penç-şenbe gecesi

penç-şenbe 1 büyük imâm ma‘zûl sâbıḳan şadr-ı Anadolı Osmân

Monla Efendi büyük imâm oldu 1

cum‘a 2 sâbıḳan İmâm-ı evvel Ḳonya Ḳâḍisi oldu 2

yek-şenbe 4 Defterdâr-ı Evvel Halim Paşa iki tuğ ile ma‘zûl olub yerine

Başmuḥasebe Kessedârı mevşûl oldu 4

38a

Rebi‘u'l-evvel cum‘a

cum‘a 1 sâbıḳan Sultân Maḥmûd'ın bināsına şurû‘ eylediği câmi‘-i şerîf

temâm olub Pâdişâh-ı Cem-câh Sultân Osmân Nûr-ı Osmânî

ismi ile müsemmâ ḳıldığı cami‘-i şerîfe bütün ricâl-i devlet

⁹⁵ Allah muvaffak kılsın.

ve ʿulemādan mevālīye varınca daʿvet olunub her birine hilʿatler

ilbās olunub nemāz kılınmağa şurūʿ olındı ı

yek-şenbe 9 bugün Kara Osmānoğlınıñ ser-i maktūʿı āsitāneye geldi 9

yek-şenbe 17 bugün bundan aqdem Hākāniye Vefa müderrisi Bekir Efendiye

Cedide Osmāniye medresesi bā-Hāmise ihsān olunub

yeri ve ikinci Altmışlı müderrisi Köse Hüseyin Efendi-zādenin

tarīḫ-i hācdan vefatı haberi gelmekle anıñ yeri birkaç gün muqaddem

yine ikinci Altmışlı müderrisi Çerāḡi Halil Efendi'nin yeri

maḥlūl olmağla anların silsileleri ve bundan aqdem Hareket-i Dāḥilde

Ḳonya monlası olan Hünkār imāmının ve Nūr-ı Osmānī Cāmiʿi'niñ

meşihāti tarīḫ-i meşāyihe vazʿ olunub zeyle hareket-i

daḥil müderrisi Yāsin-zāde Efendi olmağla anıñ daḥi

silsileleri zuhūr idüb şurekāmızdan sekiz nefer kimesne

teḳaddüm itmekle maḡdūr oldıḳ Allāhu teʿālā mükāfāt ihsān eyleye

çihār-şenbe 20 niḳābetden Rızā Efendi maʿzūl olub yerine Şerif-zāde Meḥmed Monla Efendi naḳib
oldı 20

penç-şenbe 28

Şām'dan maʿzūl sâbıḳan Mekke Ḳāḍisi Muslih-zāde fevt-şod 28

38b

Rebiʿu'l-āḥir yek-şenbe gecesi

dū-şenbe 2

Mekke-i Mükەرreme Mısır'dan ma'zül Kevâki'b-zâde'ye Medîne-i Münevvere

Edirne'den ma'zül Beñli-zâdeye ve Nakîbü'l-eşraf Meḥmed Monla

Efendiye ve Kâtib-zâde Efendiye ve Bekri-zâde Efendiye

Mekke pâyesi zuhûr eyledi 2

cum'a 6

bu gece ma'hûdü'l-feyz şır terkibiniñ rû'yâda müzâkeresi

olub aşlı yok imiş denildikde sır lafzına ...

nefy ya menfide vardır deyu cevâb virildiği bu maḥalle şerḥ ...

yek-şenbe 15

bugün Haleb Kevâki'b-zâde'ye Yenişehir Sa'dı Monla'ya İzmir

ʿAtıf-zâdeye ve Diyâr-ı bekr Toḡatlı Bekir Efendi'ye iḥsân

olınub silsileleri zuhûr eyledi ve bir gün muḳaddem

Vezir Kethüdâsı Şopa Şalan Ahmed Paşaya üç tuḡ iḥsân

olınub yerine Re'isü'l-küttâb Hamza Efendi kethüdâ anıñ yer[ine]

küçük tezkireci re'isü'l-küttâb oldu ve Halil Beg

küçük mirâḥûr oldu 15

39a boş

39b

ḥalâ oturdığımız oṭanın tırabzandan köşeye vârinca

zirâ 7

bir köşeden öbür köşeye vârinca divâr payı olmaḳsızın

zîrâ^ç 7 üsbü^ç 8

kezâlik ... ve dîvâr payı olmaksızın ... zîrâ^ç 1 2

filâncıya teslim 1198

derzî teslim ... RA 13 1198

....

‘Aliye teslim

Eyyûbe teslim

SONUÇ

Günlükler mahiyetleri itibariyle tarih ilminin ana kaynaklarından olmuşlardır. Tanzimat öncesi Osmanlı dönemine ait günlüklerin olmadığı, var olan eserlerin **batılı anlamda** günlük olarak değerlendirilemeyeceği söylenmektedir. Bu çalışma vesilesiyle bu hükmün sıhhatinin tartışılması gerektiği fikri ortaya çıkmıştır. İlk olarak yapılması gereken belki de genel kabullerin gözden geçirilmesi ve kavramların ne manaya geldiklerine dâir yeniden düşündürmektir.

Batılı araştırmacılar tarafından ortaya sürülen İslâm toplumlarında bireyciliğin gelişmediği dolayısıyla bunun uzantısı olan günlük yazma adetinin bulunmadığı fikri söylenmiş ve ancak batılı literatürün tanınmasıyla günlük yazma mefhumunun olduğu genel olarak kabul edilmiştir. Bu bağlamda geçmişte yazılan Seyahatnâme, Sefâretnâme, Vekâyinâme, Günlük ve Hâtırât türü eserlerin batılılar tarafından üretilen kavrama tam uymadığı için kişisel günlük tarzı eserler olarak değerlendirilemeyeceği ifade edilmiştir. Bu noktada belki de sorulması gereken ilk soru bir toplumda üretilen kavramın bir diğer topluma aynıyla uygulanıp uygulanamayacağı olmalıdır. Günlük özelinde diğer bütün kavramlar, söz konusu olan toplumların kendileri tarafından üretilmedikçe kendi geçmişinde veya geleceğinde olabilecek bütün gelişmeler muhtemelen ithal kavramın çerçevesinde kalacaktır.

Halbuki bu teze konu olan günlük ve çalışma içinde kendileri hakkında bilgi verilen diğer günlükler dikkatli okunduğu zaman, günlük yazarlarının hayatlarına, eğitimlerine, iç dünyalarına, ilgilendikleri meselelere, istek ve arzularına kadar pek çok ayrıntı bulunabilmektedir. Belki bu noktada batılı anlamda günlüğün olmadığı ifadesine uygun olarak İslâm toplumunda itiraf tarzında günlüklerin olup olmadığı meselesi tartışılabilir. Batıda günahın itiraf edilerek affedileceğinin düşünülmesine karşılık İslam toplumunda günahın insanın kendi nefsinden dahi gizlenmesi öğütlenir.

Tez çalışmasına konu olan günlükten yazarın kimliğine ait malumat bulunmasa da şahsiyetine dâir pek çok ayrıntı bulunduğu, buradan yola çıkarak kaynaklarda izine pek rastlanılmayan Osmanlı eğitim ve ilim hayatında mülâzımın kim olduğu, neler yaptığı meselesi ortaya konulmuştur. Günlüğün Sıdkî Mustafa'ya aidiyeti noktasında tarık defterinden faydanıldığı gibi Sadullâh Enverî'nin *Enverî Tarihî*'nde yer alan terceme-i halinden bu aidiyet bağı kuvvetlendirilmiştir. Dolayısıyla günlüğün Sıdkî Mustafa'ya ait olduğu bu çalışma neticesinde söylenebilir.

Günlükte zikredilen kitaplar üzerinden o dönemde hangi kitapların okunduğu, en azından Sıdkî Mustafa özelinde XVIII. yüzyılda bir mülâzımın hangi eserleri okuyup okuttuğuna dâir bir fikir ortaya çıkmıştır.

Günlükten yola çıkarak XVIII. yüzyılda Osmanlı ilmiyesinde atamalar, paye ve arpalıklar hakkında bilgi öğrenilirken dönemin aydın adaylarından kabul edilebilecek mülâzım Sıdkî Mustafa hakkında pek çok malumat ortaya çıkmıştır. Günlükte; Sıdkî Mustafa'nın nerede kaldığı, hangi vazifeleri îfâ ettiği, ilk olarak hangi göreve atandığı, nelere sahip olduğu, ailesi, eği ve çocuğuna dâir bilgiler bulunmaktadır. Bununla birlikte Sıdkî Mustafa'nın günlüğünde insani yönünü izhar edecek mutluluk, hüzün, sevinç, ihtiras ve isteklerine değindiği kayıtlara şâhit olunmuştur.

XVIII. yüzyıl ortalarına kroniklerden Seyyid Mehmed ve Ahmed Vâsıf Efendi'nin tarihleriyle mukayese edilen günlüğün paylaştığı bilgilerinin sıhhati anlaşılmıştır. Buradan hareketli metnin **şahsî** günlük olmasının yanısıra içerdıği malumat ile önemli bir tarihî metin olduğu gün yüzüne çıkmıştır. Günlük, özellikle bu döneme ait ulemâ hakkında yapılacak çalışmalarda ana kaynak konumundadır.

KAYNAKÇA

ARŞİV KAYNAKLARI

BAO, AE. SABH.I, 7925.

BAO, AE. SMST.III, 2109.

BAO, AE. SMST.III, 23560.

BAO, HAT, 55069.

YAZMA ESERLER

Ali Emiri Millet Kütüphanesi Müteferrik 56

İÜ, Nadir Eserler Kütüphanesi TY 10985

İÜ, Nadir Eserler Kütüphanesi TY 8879

Mehmed Şem‘î, Esmâru’t-Tevârih, Ali Emiri Kütüphanesi Tarih, 38

Süleymaniye Kütüphanesi Mehmed Zeki Pakalın Koleksiyonu, 10

KAYNAK ESERLER

Ahmed Vâsıf: **Ahmed Vâsıf Efendi ve Mehâsinü’l-Âsâr ve Hakâ’iku’l-Ahbâr’ı 1166-1168/1752-1774 (İnceleme ve Metin)**, (haz. Nevzat Sağlam, Basılmamış Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi SBE İslam Tarihi Bilim Dalı, İstanbul, 2014.

Sâdullah Enverî **Enverî Tarihi Üçüncü Cild (Metin ve Değerlendirme)**, (haz. Ü. Filiz Bayram, Basılmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi SBE, Yeniçağ Tarihi Bilim Dalı, İstanbul, 2014.

- Seyyid Mehmed: **Vak‘a-nüvîs Hâkim Efendi Tarihi (Metin ve Tahlil)**, (haz. Tahir Güngör, Basılmamış Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi SBE İslam Tarihi Bilim Dalı, İstanbul, 2014.
- Süleyman İzzî: **Târih-i İzzî**, İstanbul Raşid ve Vasıf Efendiler Matbaası, 1784.
- Şemdânîzâde Süleyman: **Mür’î’t-Tevârih**, (haz. M. Münir Aktepe), İstanbul Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1976.
- Taylesânîzâde Abdullah: **Taylesânîzâde Abdullah Efendi Tarihi: İstanbul’un Uzun Dört Yılı**, (haz. Feridun Emecen), İstanbul, Tarih ve Tabiat Vakfı, 2003.

ARAŞTIRMA VE İNCELEMELER

- Aşkar, Mustafa: “Niyâzî-i Mısırî” **DİA**, C. 33, Ankara, 2007, s. 166-169.
- Baltacı, Cahid: **XV.-XVI. Asırlarda Osmanlı Medreseleri**, İstanbul, İrfan Matbaası, 1976.
- Beyazıt, Yasemin: “Osmanlı İlmiye Bürokrasisinde Şeyhülislamlığın Değişen Rolü ve Mülâzemet Sistemi (16.-18. Yüzyıllar)”, **Belleten**, C.73, S. 267, Ankara, 2009, s. 424-441.
- _____ : **Osmanlı İlmiye Tarîkinde İstihdam ve Hareket: Rumeli Kadıaskerliği Ruznâmçeleri Üzerine Bir Tahlil Denemesi (XVI. Yüzyıl)**, (Basılmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Bölümü Yeniçağ Tarihi Anabilim Dalı, Ankara, 2009.

- Beydilli, Kemal: **“Osmanlı Döneminde İmamlar ve Bir İmanın Günlüğü”**, İstanbul, Tarih ve Tabiat Vakfı, 2001.
- Cezar, Mustafa: “Osmanlı Devrinde İstanbul Yapılarında Tahribat Yapan Yangınlar ve Tabii Afetler”, **Güzel Sanatlar Akademisi Türk Sanatı Tarihi Araştırma ve İncelemeleri**, I, İstanbul 1963, s. 327.
- Elger, Ralf -Köse, Yavuz: **Many Ways Of Speaking About the Self-Middle Eastern Ego-Documents in Arabic, Persian and Turkish (14th-20th Century)**, Harassowitz Verlag Wiesbaden, 2010.
- Erünsal, İsmail E.: **“Bir Osmanlı Efendisi’nin Günlüğü: Sadreddinzâde Telhisî Mustafa Efendi ve Cerîdesi”**, **Kaynaklar**, S. 2, 1984, s.77-81.
- Erünsal, İsmail E.: “Türk Edebiyatı Tarihinin Arşiv Kaynakları III: Telhisî Mustafa Efendi Ceridesi”, **Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi**, S. 2 1983, s. 37-42.
- Evsen, Esra: **Osmanlı İlmiye Teşkilatında Mülâzemet Sistemi (18. Yüzyıl Örneği)**, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İlâhiyat Ana Bilim Dalı İslâm Tarihi Bilim Dalı İstanbul, 2009.
- Fazlıoğlu, İhsan: “Mustafa Sıdkı”, **DİA**, C. 31, s. 356-357.
- Gosse, Edmund: “Diary”, **Encyclopædia Britannica A Dictionary of Arts, Sciences, Literature and General Information 11th Edition**, C. VIII, New York, 1910-1911.

- Gökyay, Orhan Şaik: “Sohbetnâme”, **Tarih ve Toplum**, S. 14, İstanbul, 1985, s. 56-64.
- Gölpınarlı, Abdülbaki: “Niyâzî Mısırî”, **Şarkiyat Mecmuası**, C. 7, İstanbul, 1972, s. 183-226.
- Grunebaum, Gustav von: **Medieval Islam: A Study in Cultural Orientation**, Chicago, 1946, s. 270-275.
- Güldöşüren, Arzu: **“19. Yy’ın İlk Yarısında Tarîk Defterlerine Göre İlmiye Ricâlî”**, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İlâhiyat Ana Bilim Dalı İslâm Tarihi ve Sanatları Bilim Dalı, İstanbul, 2004.
- Işıközlü, Fazıl: “Başbakanlık Osmanlı Arşivinde Yeni Bulunmuş Olan ve Sadreddin Zâde Telhisî Mustafa Efendi Tarafından Tutulduğu Anlaşılan H. 1123 (1711)-1148 (1735) Yıllarına Ait Bir Ceride (Jurnal) ve Eklentisi”, **7. Türk Tarih Kongresi: Kongreye Sunulan Bildiriler**, C. 2, Ankara, TTK, 1973, s. 508-534.
- İnalcık Halil: “Kazasker Ruznamçe Defterine Göre Kadılık”, **Adalet Kitabı**, (çev. Bülent Arı, ed. Bülent Arı-Selim Aslantaş), Ankara, Adalet Bakanlığı Yayınları, 2007, s. 117.137.
- İpşirli, Mehmet: “Danişmend”, **DİA**, Ankara, 1993, s. 464-465.
- _____: “Mülâzemet”, **DİA**, C.31, Ankara, 2006, s. 537-539.
- _____: “Osmanlı Devleti’nde Kazaskerlik (XVII. Yüzyıla Kadar)”, **Belleten**, C. 61, S. 232, Ankara, 1997, 2005, s. 597-699.
- _____: “Osmanlı İlmiye Teşkilâtında Mülâzemet Sisteminin Önemi ve Rumeli Kadıaskeri Mehmed Efendi Zamanına Ait Mülâzemet Kayıtları”, **Güney-Doğu**

Avrupa Araştırmaları Dergisi, S. 10-11, İstanbul, 1981-1982, s. 221-231.

- Kafadar, Cemal: “Ben ve Başkaları: On Yedinci Yüzyıl İstanbul’unda Bir Derviş’in Güncesi ve Osmanlı Edebiyatında Birinci Ağızdan Anlatılar”, **Kim Var imiş Biz Burada Yoğ İken**, İstanbul, Metis, 2010.
- Karahasanoglu, Selim: **Kadı ve Günlüğü: Sadreddinzâde Telhisî Mustafa Efendi Günlüğü (1711-1735) Üstüne Bir İnceleme**, İstanbul, 2013.
- Karatay, Fehmi Edhem: **Topkapı Müzesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu**, Topkapı Sarayı Müzesi Yayınları, İstanbul, 1961.
- Kütükoğlu, Mübahat S.: **Osmanlı Belgelerinin Dili**, İstanbul, Kubbela Altı Akademisi Kültür ve Sanat Vakfı, 1994.
- _____: **XX. Asra Erişen İstanbul Medreseleri**, Ankara, TTK, 2000.
- Makdisi, George: “The Diary in İslamic Historiography: Some Notes”, **History and Theory**, Vol. 25, No. 2, 1986, s. 173-185.
- Mehmed Süreyyâ: **Sicill-i Osmânî**, (Yayına hazırlayan Nuri Akbayan, Eski Yazıdan Aktaran Seyit Ali Kahraman), İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1996, C. 5
- Muallim Emin Bey: “Tarihçe-i Tarîk-i Tedrîs” **İlmiye Salnamesi**, haz. Seyit Ali Kahraman, Ahmed Nezih Galitekin, Cevdet Dadaş, ed. Ahmed Nezih Galitekin, İstanbul, İşaret Yayınları, 1998, s. 533-545.

- Niyazî-i Mısırî: **Niyazî-i Mısırî'nin Hatıraları:** haz. Halil Çeçen, İstanbul, Dergah Yayınevi, 2006.
- Okay, M. Orhan: “Hâtırât”, **DİA**, C.16, Ankara, 1997, s. 445-449.
- Özbek Ayhün, Zeynep: **1-2 Nolu Mülâzemet Defteri (Tahlil ve Değerlendirme)**, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İlâhiyat Ana Bilim Dalı İslâm Tarihi ve Sanatları Bilim Dalı, İstanbul, 2006.
- Paperno, Irina: “What Can Be Done with Diaries?”, **The Russian Review**, Vol.63, No. 4, 2004.
- Rosenthal, Franz: “Die Arabische Autobiographie”, **Analecta Orientation**, Volume 14, 1937, s. 1-40.
- Sâî Mustafa Çelebi: **“Yapılar kitabı: Tezkiretü'l-Bünyan ve Tezkiretü'l-Ebniye: Mimar Sinan'ın Anıları 1005/1596”**, haz. Hayati Develi, İstanbul, K Kitaplığı, 2002.
- Sarıcaoğlu, Fikret: “Kâtib Çelebi'nin Otobiyografileri”, **Tarih Dergisi**, S. 37, İstanbul, Edebiyat Fakültesi Yayınları, 2002, s. 297-319.
- _____: “Ruznâme”, **DİA**, C. 35, Ankara, 2007, s. 278.
- Schmidt, Jan: “First-Person Narratives in Ottoman Miscellaneous Manuscript” **Many Ways Of Speaking About the Self-Middle Eastern Ego-Documents in Arabic, Persian and Turkish(14th-20th Century)**, Harassowitz Verlag Wiesbaden, 2010.
- Seyyid Hasan, **“Sohbetnâme”**, C.1, 1660-62.

- Tarım Ertuğ, Zeynep: “Onsekizinci Yüzyıl Osmanlı Sarayında Bayram Törenleri”, **Prof. Dr. Mübahat Kütükoğlu’na Armağan**, Editor: Zeynep Tarım Ertuğ, İstanbul, 2006, s. 573-594.
- _____: “Osmanlı Devlet Teşrifâtında Hırka-i Şerîf Ziyareti”, **Tarih Enstitüsü Dergisi**, S. 16, İstanbul 1998, s. 37-45.
- Tavukçu, Orhan Kemal: “Sergüzeştname”, **DİA**, C. 36, Ankara, 2009, s. 559.
- Terzioğlu, Derin: “Man in the Image of God in the Image of the Times: Sufi Self-Narratives and the Diary of Niyazi-i Misri (1618-94).” **Studia Islamica**, Vol. 94, 2002, s. 139-165.
- Türk Dili: “Günlük Üzerine”, **Türk Dili**, C. 11, S. 127, Nisan-1962. (Günlük Özel Sayısı)
- Uçman, Abdullah: “Günlük”, **Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi**, C. 3, İstanbul, Dergah Yayınları, 1979, s. 417-418.
- Uluçay, M. Çağatay: **Padişahların Kadınları ve Kızları**, Ankara, TTK, 1980.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı: **Osmanlı Devletinin İlmiye Teşkilatı** Ankara, TTK, 1988.
- Yetim, Hacer: **1217-1224 Tarihli Mülâzemet Defterleri ve Mülâzemet Sistemi**, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İlâhiyat Ana Bilim Dalı İslâm Tarihi Bilim Dalı, 2009.

Zilfi, Madeline C.: “Bir Müderrisin Günlüğü: Osmanlı Biyografi Çalışmaları için Yeni Bir Kaynak”, **Doğu Batı**, S. 20 (2002), çev. Selim Karahasanoğlu, s. 185-194.

Zilfi, Madeline C.: “The Diary of a Muderris: A New Source for Ottoman Biography”, **Journal of Turkish Studies**, Volume I (1977), s. 157-174.

SÖZLÜKLER

“Diary”, **Encyclopædia Britannica**, 05 Tem. 2015, (çevrimiçi) <http://global.britannica.com/art/diary-literature>

Pakalın Mehmet Zeki: **Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü**, C. 2, İstanbul, Milli Eğitim Basımevi, 1983, s. 612.

Şemseddin Sâmî: **Kâmus-ı Türkî**, nşr., Ahmed Cevdet, Dersaadet, İkdâm Matbaası, 1317, s.1399.

Türkçe Sözlük, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Ankara, TDK Yayınları, 2011, s. 1008.

İNDEKS

A

‘Abbās Efendi 4a, 24a

‘Abdi Ağa (Cebeci-başı, kethüdâ) 2a

‘Abdi Efendi 29b

‘Abdi Paşa 2a

‘Abdullāh Efendi (Altûnî çok-zâde) 33a

‘Abdullāh Efendi (Darbhâne Emîni) 30b

‘Abdullāh Efendi (Îrânî) 3a, 35a, 36b

‘Abdullāh Efendi (Îrân Kazaskeri) 4a

‘Abdullāh Efendi (Mûsıla-i Sahn Müderrisi)

10a

‘Abdullāh Efendi, Paşa (Nâ’ilî, Sadrazam, Defterdâr) 1b, 6a, 36a, 37a

‘Abdullāh Efendi (Rumeli Kazaskeri) 23a, 28a

‘Abdullāh Efendi (Vezir kethüdâsı, Maraş beylerbeyi) 32b

‘Abdullāh Monla 1b, 37b, 3a

‘Abdülhādî Efendi 31a

‘Abdü'l-vehhâb Efendi 1b

‘Abdürrahîm Efendi (Anadolu Kazaskeri) 16a, 30b, 31b

‘Abdürrahîm Efendi 4a, 9b, 28a, 36b

‘Abdürrahîm Monla Efendi 5a, 6a, 9a

‘Ābidîn Efendi-zâde 25b

‘Acem Kılıcı-zâde (Defterdâr, Tersâne Emîni) 4a, 8b

Ağa kapısı 6b

Ağustos 9b

Ahmed Ağa (Çavuşbaşı) 26a

Ahmed Ağa (Darüssaâde Ağası) 37a

Ahmed Efendi 3b

Ahmed Efendi (Anadolu Kazaskeri) 16a

Ahmed Efendi, Paşa (Sopa Salan, Defterdar) 10a, 12b, 30a, 38b

Ahmed Efendi (Galata mevlâsı, Mektûbî) 5a

Ahmed Efendi (hacı, kabakulak imâmı) 3b

Ahmed Efendi (İstanbul kadısı) 33a

Ahmed Efendi (Bosna müderrislerinden, Hattât) 29a

Ahmed Efendi (Kazâbâdî) 7b

Ahmed Efendi (Mektûbî, Damâd-zâde) 5a

Ahmed Efendi (Rehâvî, Mûsıla-i Süleymâniye müderrislerinden) 30b

Ahmed Efendi (Sâbık Hekîmbaşı) 3b

Ahmed Efendi (Şâmi, Süleymâniye müderrislerinden) 27a

Ahmed Fâiz (Sıdkî Mustafa'nın oğlu) 33b

Ahmed Monla (Halîl Efendi-zâde) 27b

Ahmed Monla (İshâk Efendi-zâde) 10a, 13a

Ahmed Monla Efendi 9a

Ahmed Paşa 36b

Ahur (Karye) 34a

‘Akâyid-i Celâl (Kitap) 1b

‘Akrab (Akrep burcu) 20a, 25a

Akkirmâni Efendi 22a, 22b, 36a

Alây köşkü 23b

‘Ali Beg (başbâki kulu) 28a

‘Ali Efendi (Câbi) 8a

‘Ali Efendi (Defter emîni) 22a

‘Ali Efendi (‘İlmî damâdı) 21b

‘Ali Efendi (Nişâncı, Hâşim birâderi) 6b

‘Ali Paşa (Hekîmbaşı-zâde) 35b, 36a, 37b

‘Ali Paşa (Sadrazam, Silahdâr) 37a

‘Ali Paşa Ketûdâsı (çavuşbaşı) 7b

Altmışlı 1b, 2b, 3b, 6a, 7b, 12a, 17a, 20a, 22a, 24a, 25a, 25b, 28a, 38a

Anatoli 3a, 9a, 9b, 10b, 19b, 23b, 29b, 31b

Arnabud Mehmed Efendi 23b

‘Arapkîri (Salâr-ı ahur ağalardan) 23b

‘Ârif Monla 1b

Arpalık 2b, 3a, 7b, 19b, 24b, 28a

Âsitâne 36b, 38a

Atabazarı 28a

‘Âtîf Efendi 6b, 28b

Ayaşofya 6a, 37a

Ayaşofya Şeyhî (Yenibahçeli-zâde) 2a

B

Bağdâd 13b, 22b, 28b

Başbâkî kulu 10a, 23b, 28a

Bazine? Monla 5a

Behcet Efendi 10a

Bekir Efendi 4a

Bekir Efendi (Hakâniye, Vefâ müderrisi) 38a

Bekir Efendi (Tokatlı) 38b

Bekir Efendi (Yeniçeri efendisi, Tersâne emîni) 25b

Bekir Paşa 10b, 12a

Belgrad 7b, 28b

Beñli-zâde 38b

Besim Efendi 15b

Beşiktaş 8b, 29a

Beşir Ağa (Dartissaâde Ağası) 1b, 23b

Biğa 3a

Bikā'î-zâde 35b

Bilād-ı rābi'a 24a, 25b

Birâder (Sıdkî Mustafa'nın birâderi Mehmed Emîn) 2a, 10a, 11b, 13a, 20a, 22b, 27a

Birgili Risâlesi 25b

Bosna 22b, 26a, 29a, 32b

Buḥārî-i şerif 7a

Bursa 5a, 7b, 9a, 10a, 16a, 19b, 24a, 28b, 31b

C

Câbi 'Ali Efendi 27a

Ca'fer Efendi 36a

Celâl Monla 5a

Cezerî-zâde (Mûsıla-i Süleymâniye Müderrislerinden) 26a

Cevzâ (ikizler burcu) 8b, 15b

Cumâde'l-âḥir 2b, 3a, 8b, 9a, 14a, 15b, 22b, 27b, 28a, 30b, 33a, 36a

Cumâde'l-'ulâ 2b, 7b, 8a, 13b, 22a, 27b, 30b, 33a, 35b

Ç

Çekmece-i sağır, (Küçükçekmece) 33b, 34a

Çelebi-zâde Efendi (İslambol kadısı) 4a, 37b

Çömez?Efendi 1b

D

Dâmad-zâde Efendi (Rumeli Kazaskeri) 4a, 16a, 31a, 31b, 33a, 36b

Ḍarb-ḥâne emîni 8b

Dârü's-salṭanati'l-'aliyye 23b

Dâru's-sa'âde Ağası 5a, 23b

Dârü'l-ḥadîs 3a, 22b

Da'vet-i âşafî 5a

Defterdâr 8b, 9b, 12b, 23b, 29b, 35a, 36a, 37b

Defter Emîni 22a

Deli birader 15b

Deli Emir Ağa (Dergâh-ı âlî yeniçeri ağası) 12a

Delv (Kova burcu) 2a

Derviş Monla 30a

Diyâr-ı bekr 4a, 6a, 11b, 19b, 22a, 27a, 30a, 30b, 35b, 38b

Donanmâ-i Hümâyûn 5b, 8b, 22b, 26a, 27b, 31a, 37b

Durağ Beg, Paşa 5b, 12a, 25b

Dürri-zâde Efendi (Rumeli Kazaskeri) 16a, 23a, 31a

E

Edirne 5a, 6a, 10a, 24a, 25b, 26b, 28b, 31b, 36a, 38b

Emîn Efendi (Mekke kadısı) 26b

Emir Ağa 8a

Emir Efendi 35a

Emsile (Kitap) 11b

Enderûn-ı Hümâyûn 19b, 24a

Erzurum 2b

Es'ad Efendi (Konya kadısı) 29b

Es'ad Efendi (Kütahya kadısı) 29b

Es'ad Efendi (Şeyhülislâm) 3b, 28b

Es'ad Monla Efendi 6a

Es'ad Monla (Şeyhülislâmzâde) 36a

Esed (Aslan burcu) 3b, 9b

Eylül 24a

Eyyüb 2b, 3a, 19b

Eyyüb Efendi (ikinci dâhil müderrisi) 9a

F

Faşihi 5b

Fâzıl İbrâhîm Efendi 5a, 20a

Fercek (Kasaba) 34a, 37a

Fettâh Efendi 29b

Fevâ'id-i Zîyâ'iyye (Kitap) 7a

Feyzullâh Efendi (Damâdzâde) 36b

Feyzullâh Efendi (Şeyhülislâm) 8b

Filibe 2b, 8a, 13b, 20a, 22b, 27a, 27b

Furtuna 2a, 2b, 20a

G

Galata 5a, 6a, 11b, 21b, 25b, 27a, 30a, 35b

Galata Monlası 6a

Galata Sarayı 13a, 20a

Gelibolu 10b

Gökbüze (Gebze) 30a

Gülgüle 3a

Gülgüne (karye) 34b

Gülhâne 4b

Gümülcine 28b, 34a

H

Hacamat 3a, 15b, 22b

Hafidi Seyyid Fâiz (Bıçakcılar İmâmı) 9a

Hâci-Zâde Efendi 6a,32a

Hâfız Efendi 16b

Hakkı Efendi 1b

Haleb 5a, 9b, 11b, 21b, 30a, 32a, 35b, 38b

Halic 26a

Halil Beg (Küçük Mirahur) 38b

Halil Efendi (Çerâğî) 38a

Halil Efendi (Fetvâ Emîni) 6a

Halil Efendi (İstanbul Kadısı) 33a

Halil Efendi (Hekîm-Başı) 36a

Halil Efendi-zâde (Şeyhülislâm) 3b, 35b

Halim Paşa 37b

Hamîd Efendi 27b

Hâmise 6a, 22a, 25b, 38a

Hamza Efendi 38b

Hanîf Efendi 27a

Hasan Efendi (Cinci) 7b,

Hasan Efendi (Kürd) 14a

Hasan Efendi-zâde (Yenişehir Kadısı) 13a

Hamza-zâde (Mektûbî) 5a

Hareket-i Hâric 6a, 9a, 19b, 33a

Hareket-i Dâhil 3b, 6a, 21b, 22a, 38a

Harik 6b, 8a, 16a, 20a, 23a, 33b, 37a

Hasan Ağa (Yeniçeri Ağası, Kul Kethüdası, el-Hâc) 6b, 16a, 23a

Hasan Efendi (Başbâkî Kulu) 23b

Hasan Efendi (Samakovî) 1b

Hasan Halife-zâde 11b

Hasan Paşa Dâmâdî 10a

Haşmet 1b

Hazirân 9b, 15b

Hırka-i Şerif 4a, 5a

Hurrem Efendi 4a,

Hût (Balık Burcu) 2a

Hünkâr 5a, 5b, 6a, 17a, 32a

Hüsâm Kâtî 2b, 25a, 26b

Hüseyin Ağa (Sadrazam, Terzi) 32b, 36a

Hüseyin Ağa (Kapucular Kethüdası, Sipahi Ağası) 26a

Hüseyin Efendi (Tersâne Emîni, Bozoklu-zâde) 4b

Hüseyin Efendi (Gülec) 5a, 30a

Hüseyin Efendi (Hatmî) 13b

Hüseyin Efendi (Kilisî, Yekçeşm) 30a

Hüseyin Efendi (Tilki) 30a

Hüseyin Paşa 3a

İ

İbrâhim Beg (İstanbul Kadısı) 25a, 30a

İbrâhim Begefendi 33b

İbrâhim Begefendi (İvâz Paşa-zâde) 2a, 23a, 24b

İbrâhim Efendi (Bizim Kethüdâ) 25b

İbrâhim Efendi (Medine Kadısı) 30b

İbrâhim Efendi (Tezkireci, Seyyid) 31b

İdris Efendi 22a

İffet Efendi 22b

İsâgücü (Kitap) 24a, 25a

İsâ-zâde Efendi 9b, 31b, 35b

İsmâ'îl Begefendi 5a

İsmâ'îl Begefendi ('Ali Paşa-zâde) 30a

İsmâ'îl Efendi (İslâmbol Kadısı, Üsküdârî) 13b,

İstanbul İslâmbol 3b, 19b, 24a, 24b, 26a, 29a, 30a, 32b, 33a, 33b, 35b, 36a, 36b, 5a, 10a, 19b

İzhâr (kitap) 10a, 14a

İzmir 6a, 11b, 15b, 21b, 28a, 28b, 30a, 35a, 38b

İzmirî Efendi 1a

K

Ka'be 6a

Kâdî 'Abdülhalim medresesi 27b

Kâfiye (Kitap) 17a, 22b

Kalenderiye Câmî'î 1b

Kalyon 1b, 7a, 8a, 31a

Kânûn-i Evvel 11b

Kar 2b, 11b, 20a

Kara Monla (Süleymaniye Müdderisi) 17a

Kara Osmânoğlu 38a

Kayşariye 2b, 7b, 13b, 22b, 37b

Kedi 22a, 22b

Kemāl Efendi 30a

Keşān 34a

Kevākībī-zāde Efendi 10a, 38b

Kesriyeli Kethüdāsı (Matbahe Emîni) 30b

Kıbrıs 24a

Kız Kulesi 23b

Kiliseli 34a

Kiraslı Mescid 6b

Kireç İskelesi 3b

Konya 29b, 37b

Koştantıniyye 20a

Kozbekçisi 3b

Köse Hüseyin Efendi-zāde 38a

Ḳudūs, Ḳudūs-i Şerīf 5a, 11b, 22a, 27a, 30b, 33a

Ḳurʿān-ı mübîn 20a

Küçük Bazar 6b

Küçük Elgeri 34a

Küçük Hâfız Efendi (Yenişehir-i Fenâr Kadısı,
Saray Hocası) 6a, 26a

Küçükimām 6a, 10a, 22a

Kürk 5a, 25b, 26b

L

Lanḳaze (Karye) 34b

Laţif Beg (Çavuşbaşı) 26a

Lüţfullāh Efendi, Monla (Sadır-ı Anadolu) 3b,
10b, 28a, 31b, 32a

M

Mağnisā 2a, 9b, 13b, 23b, 26a, 28a, 37b

Malakaş 34b

Maḥmūd Paşa Külliyesi 37a

Maḥmūd-zāde Efendi 10a, 35b

Malḳara 3a

Mansûri Efendi 1b, 6a,

Mart 2a, 13a, 22a, 27b

Mazenderāni-zāde 25a

Maẓrûb-zāde 11b

Medḥi-zāde 2b

Medine, Medine-i Münevvere 2a, 11b, 26a, 26b,
30a, 30b, 35b, 38a

Meḥmed Efendi (Cedîde) 6a

Meḥmed Efendi (İmâm-ı Pesendîde-i
Hümâyûn, el-Hâc) 24b

Meḥmed Efendi (Magnisa Kadısı) 9b	Mekrî Kaşabası 34a
Meḥmed Efendi (Muvakkıt) 5a, 6a	Memiş Efendi, Ağa (Defterdâr, Vezîr Kethüdâsı,) 9b, 12b, 21b
Meḥmed Efendi (Telhîsî) 7b	Memiş Efendi (Zimmet Halîfesi) 4a
Meḥmed Monla (Şerîf-zâde) 19b, 38a	Merzifon Müftisi (Îmâm-zâde) 1b
Meḥmed Monla (Nakîbü'l-Eşrâf) 38b	Monla Emin (Üsküdarlı) 27b
Meḥmed Emin Efendi (Aşcılar Kâtibi-zâde) 6a	Mevâcib 2a, 3a, 6b, 9b, 14a
Meḥmed Paşa (Sadrazam, Divitdâr) 6a, 23a, 29a	Mevâli 4a, 4b, 38b
Meḥmed Es'ad 3b	Mevleviyyet 2b, 20a
Meḥmed Şâhib Efendi (Pirî-zâde, Îmâm-ı Şehriyârî, Şeyhü'l-İslâm) 3a	Mevlûd-i şerif 2a, 7a, 26b
Meḥmed Sa'îd Efendi (Hekîm-Başı) 3b, 28a, 31b	Milğara (Malkara) 34a
Meḥmed Sa'îd Efendi (Kırımî, Kudüs Kadısı, Nakîbü'l-Eşrâf) 4a	Mısır 5a, 7b, 10a, 25b, 26b, 29a, 30a, 38b
Meḥmed Sa'îd Efendi (Şeyhülislâm Kara Halîl-zâde) 3b	Mihrimâh Sultân (Camî) 17a
Meḥmed Sa'îd Efendi (Sadr-ı Rûm) 3a, 36a	Monla Muştafâ 36b
Meḥmed Şâlih Efendi (Anadolu Kazaskeri) 4a, 10a, 10b, 19b, 31b, 36b	Movlov 24b
Meḥmed Zeynî Efendi (Şeyhülislâm, Nakîbü'l-Eşrâf, Mahmûd-Zâde) 19b	Mudanya 16a
Mekke, Mekke-i Mükerreme 2a, 3b, 5b, 7b, 11b, 13a, 16a, 22b, 26b, 30a, 31b, 35b, 36a, 38b	Mudurlu Efendi 22a
	Muḥarrem, Muḥarremü'l-ḥarâm 6b, 10b, 21b, 25b, 29b, 30a, 33b, 37b
	Murâd Monla (Edirne Kadısı) 36a
	Murtazâ Efendi (Şeyhu'l-İslâm, Seyyid) 4a, 9a, 35a

Muşhaf-ı Şerif 20a

Müşıla-i Şahın 1b, 3a, 6a, 7b, 10a, 15b, 17a, 22a, 22b

Müşıla-i Süleymāniye 5b, 7a, 7b, 9a, 12a, 16b, 17a, 22a, 22b, 26a, 27b, 30a, 30b

Muşlih-zāde (Şam Mevlâsı) 5a, 30a, 38a

Muştafâ Ağa (Yeniçeri Ağası, Kul Kethüdâsı) 23a

Muştafâ Ağa (Yeniçeri Ağası, Gülci) 6b, 8a

Muştafâ Beg (Vezir Kethüdâsı, Tersâne Emîni, 'İzzet Paşa Dâmâdı) 25b

Muştafâ Efendi (Defterdâr, Halîm) 29b

Muştafâ Efendi (Reisül-küttâb) 4b

Muştafâ Monla 6a, 30a, 9a

Muştafâ Paşa (Sadrazam Abdurrahman Paşa-zāde) 23a, 35b

Muştafâ Paşa (Pîr) 12a

Muṭavvel (Kitap) 31a

Mülâzemet 31a

Mü'min-zāde 13b, 26a

Münir Efendi 31a

Müstaḳim-zāde 5a, 6a, 12a, 23b

N

Nāfız Feyzullah Efendi (Kizbî-Zāde) 30a, 33b

Naḳībü'l-eşrâf 4a, 19b, 24a, 25a, 28b, 38b

Naẓif Muştafâ Efendi (Kethüdâ-yı Sadrazam) 12b, 25b

Nebih Efendi 21b

Nevres (Abdürrezâk) 7a

Nevrûz-i Sultāni 2b, 7b, 13a, 22a, 27b

Ni'met Efendi (Galata Kadısı, Harameyn Evkāfı Müfettişi) 24a, 30a

Nisan 2b, 7b, 13b, 22b, 27b,

Nu'mân Ağa (Dergâh-ı Âli Yeniçeri Ağası, Kul Kethüdâsı) 12a

Nu'mân Efendi (Sofya Kadısı) 28a

Nu'mân Efendi (Fâzıl Süleymân Efendi-zāde) 20a

Nu'mân Efendi 10b

Nu'mân Paşa 1b

Nûr-ı Osmâni (Cami) 38a

Nûri Monla 30a

O

Orfan Karyesi 34a, 37a

Osmân Begefendi 4a, 28b, 37b

Osmān Efendi (Baş Müsevvid) 6a, 10a, 11b,

Osmān Efendi (Bekir-Efendi-zâde) 5a

Osmān Efendi (Hasan Efendi-zâde) 2a

Osmān Efendi (Kethüdâzâde, İstanbul Kadısı)
10a, 19b, 23a, 27a

Osmān Monla Efendi (Sadr-ı Anadolu) 4a, 10b,
23a, 28a, 37b

Osmāniye Medresesi 38a

Ö

Ömer Efendi (Āmedî) 16a

Ömer Ağa (Mütesellim) 36b

P

Pādīshāh 8a, 23b, 35a, 37b, 38a

Parsā-zâde Efendi 21b, 26b, 27a

Paşa Kapısı 7a

Polād Monla 15b

Praveşte (Kasaba) 34a

R

Ramazānū'l-mübārek 4a, 9b, 16b, 28b, 31b, 32a,
36b

Ramazān-ı Şerif 2b, 4b, 20a, 23b, 24a

Rebī'ū'l-āhīr 2b, 7b, 13a, 22a, 27a, 30b, 35a, 38b

Rebī'ū'l-evvel 2a, 6b, 12b, 22a, 24a, 26b, 30a,
35a, 38a

Receb, Recebū'l-ferd 15b, 36a, 3b, 9a, 9b, 22b,
28a, 31a

Reis Efendi (Defterdâr, Nâ'ilî) 29b

Rızā Efendi (Nakībū'l-Eşrâf) 4a, 24a, 25b, 28b,
38a

Rūhî Efendi (Mûsıla-İ Süleymaniye
Müderrislerinden) 27b

Ru'ūs 1b, 31a

S

Sa'deddin Monla, Efendi (Feyzullah Efendi-
zâde) 30a, 33b

Sa'di Monla 38b

Şadr-ı a'zam 1b, 6a, 6b, 7a, 12b, 23a, 30b, 32b,
33a, 36a, 37a

Şaferu'l-hayr 6b, 12a, 21b, 26a, 30a, 33b, 34a, 35a,
37b

Şāhib-i devlet (Sadrazam) 4a, 4b, 5a, 6a, 7a, 7b,
8a, 8b, 11b, 31a, 36a

Şāhn 5a, 6a, 10a, 11b, 22a, 30a

Sa'id Ağa, Paşa (Sadrazam, Kethüdâ-yı
Sadrazam, Yirmi Sekiz Çelebi Oğlu) 6b, 7b,
33a, 37b

Sa'id Efendi (Mestcî-zâde Damâdî) 5a

Sa‘id Efendi (Nakîbü’l-Eşrâf) 24a, 25a

Sa‘id Mehmed Paşa (Sadrazam) 33a

Şalih Efendi (Hareket-i Haric
Müderislerinden, Amasyalı) 33a

Şamağovî 1b

Sâmi Efendi (Mûsıla-i Sahn Müderislerinden)
7b

Sarây-ı Âşafi 4b

Sarây-ı Hümayûn 4a, 7b, 23b

Seretân (Yengeç Burcu) 9b

Sevr (Boğa Burcu) 8a, 27b

Şervi ‘Abdullâh Efendi 15b

Selânik 2a, 5a, 5b, 10a, 13a, 15b, 22b, 27b, 31b

Serrâci efendi 3b, 7b, 22a

Seyyid Efendi (Edirnevî) 13b

Seyyid Hâlil Efendi (Tokatî) 28a

Seyyid Murtaş Efendi (Şeyhu’l-İslâm,
Anadolu Kadiaskeri) 9a

Seyyid Ahmed Efendi (Kadın-zâde) 1b

Silâhdâr Ağa 1b, 6a

Silivri 16b

Silsile 1b, 3a, 3b, 5a, 6a, 7a, 7b, 9a, 9b, 10a, 11b,
12a, 15b, 16b, 17a, 21b, 22a, 25a, 27a, 27b, 30a,
30b, 33a, 35b, 37b, 38a, 38b

Sinob 3b

Siroz 6a

Şofya 2b, 6a, 28a

Şubhî Monla Efendi 36b

Sultân Bâyezîd (Câmi‘-Medrese) 5a

Sultân Bâyezîd Şeyhî 3b,

Sultân Mehmed (Câmi‘-Medrese) 30a, 32a

Sultân Maḥmûd 1b, 24a, 35a, 35b, 38a

Sultân Mehmed Câmi‘-i Şerîfî 7a

Sultân Osmân (III. Osman) 35a, 35b, 38a

Şurre Emîni-zâde 6a, 27b

Süleymân (Beşir Ağa Hazînedârı) 23b

Süleymân Efendi 31a

Süleymâniye 5a, 10a, 22a

Sünbüle (Başak Burcu) 9b, 32a

Şüreyyâ (Yıldız) 9a

Ş

Şa‘ban, Şa‘bânü’l-mu‘azzam 3b, 4a, 9b, 15b, 23a,
23b, 28a, 28b, 31b, 36a, 36b

Şāfiye (Kitap) 10b

Şāhidi (Kitap) 11b

Şam 4a, 9b, 15b, 24a, 28b, 32a, 38a

Şemsiyye (Kitap) 26b, 27b

Şerif Monla 6a

Şevketli 7a, 8a, 8b, 22b, 23b, 24b, 32b

Şevvāl, Şevvālū'l-mükerrem 5a, 10a, 17a, 24a, 28b, 32a, 36b

Şeyḥu'l-islām 1b, 3a, 3b, 8b, 12b, 19b, 23b, 28b, 30a, 30b, 31a, 35a, 35b, 36a

Şifā Efendi 37b

Şifā-i Şerif (Kitap) 5b

T

Taşavvurāt (Kitap) 28b

Taşköpri-zāde Risālesi (Kitap) 27a

Tefe'ül 20a

Tekfūr Tağı 34a

Telḥis (Kitap) 3b

Temmuz 9b 31b

Tersāne 1b, 32b

Tersāne-i 'Āmire 7a

Tersāne Emīni 4b, 8b, 9b, 10a

Teşrin-i evvel 19b, 25a

Tevcihāt-ı āşafī 5a

Tevcihāt-ı 'avām 10a, 17a, 32a

Tokāt 9b

Tolmabağçe 4b, 5a

Torun Efendi 13b

Tütün 12b, 22a, 26b

U

'Ulūfe 3a

'Uryāni Efendi 22b, 37b

Uzun Beg (Çavuşbaşı) 6b, 7b, 9b, 10a

Ü

Üsküdār 3a, 20a

Üsküdār Monlası 23b

V

Vaḥdī-zāde (Mûsıla-ı Sahn Müderrisi) 6a, 17a, 26a

Vālide Ḥān 8a

Vāni Efendi 7b

Vaşşāf 'Abdullāh Efendi (Rumeli Kazaskeri) 8b

Vaz'iyye Risālesi (Kitap) 7a

Vehbî Efendi (Sünbül-zâde) 33b

Veliyyüddin Efendi 36a

Y

Ya'îş Efendi 30a

Yahya Efendi (İshâk-zâde) 6a

Yahyâ Efendi (İslâmbol Kadısı) 10a

Yahyâ Efendi (Mahmûd Efendi-zâde) 10a

Yahyâ Paşa 35b

Yanya 33b, 34b, 35a, 36b

Ya'kûb Efendi (İbtidâ-i Dâhil Müdderisi) 22b

Ya'kûb (Sarrâf) 23b

Yağmur 2b

Yeğen Efendi 36a

Yekdest Efendi 35b

Yenice 34a

Yenişehir, Yenişehir-i Fenâr 6a, 11b, 13b, 22a, 25b, 26a, 28b, 30a, 22a, 34b, 35b, 38b

Yeniçeri Ağası 6b, 7a, 7b, 12a, 16a, 23a, 33a, 35b, 37b

Yunus Efendi 10b

Yūsuf Ağa (Vezîr Kethüdâsı) 2a

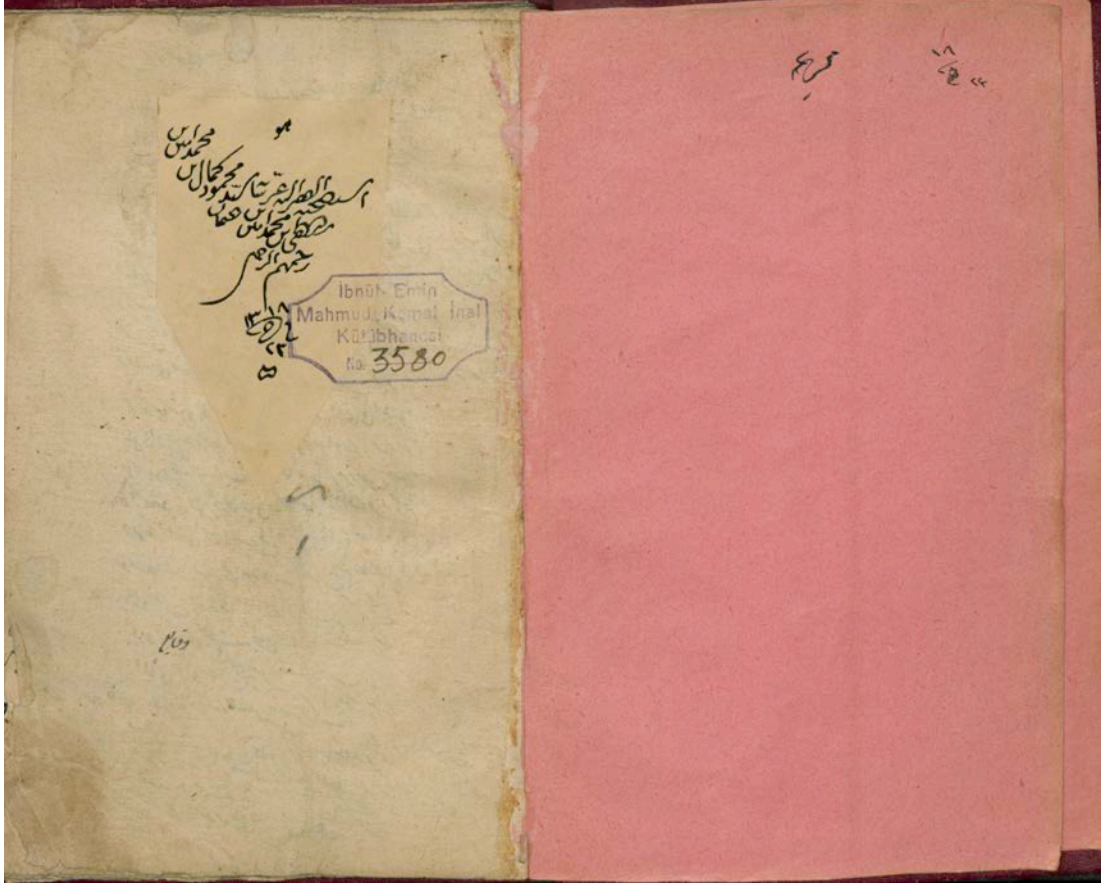
Z

Zelzele 32a, 32b

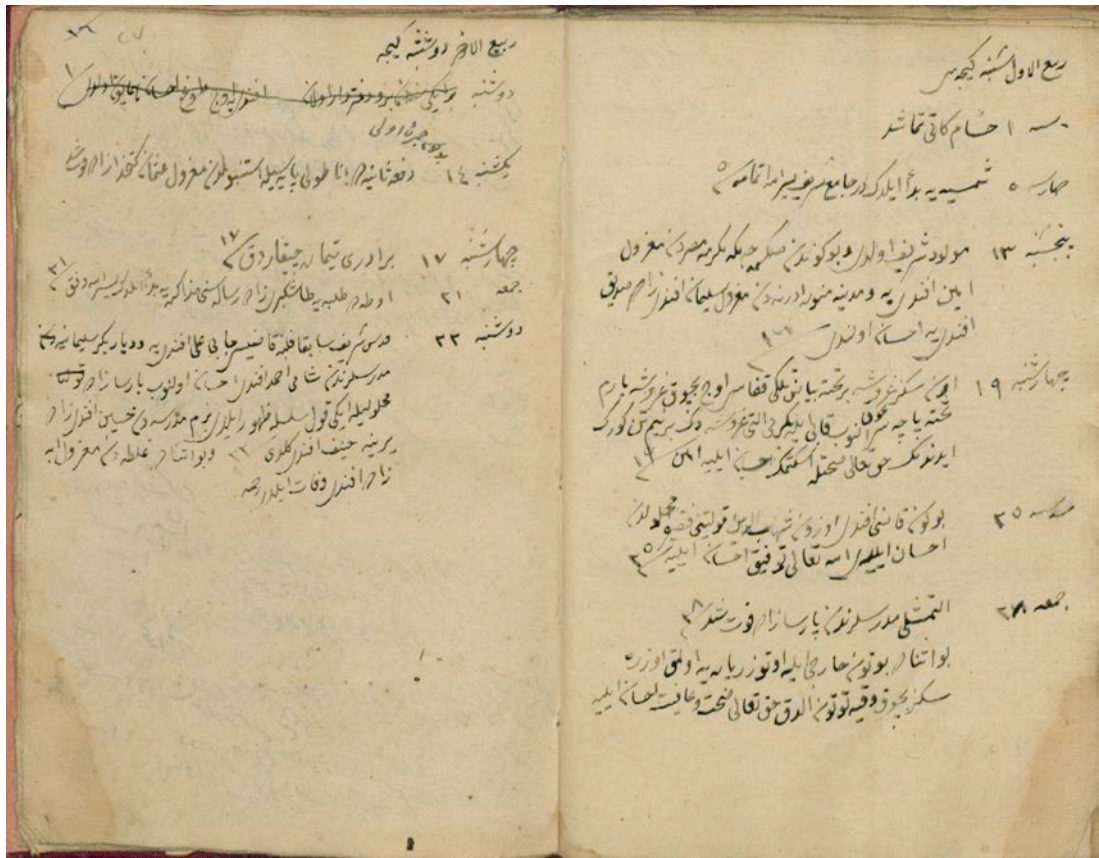
Zî'l-hicce'ti'-Ş-Şerîfe 5b, 10b, 25a, 29b, 32b, 37a

Zî'l-ka'deti'-Ş-Şerîfe 5b, 10a, 19b, 24a, 24b, 29a, 32a, 36b

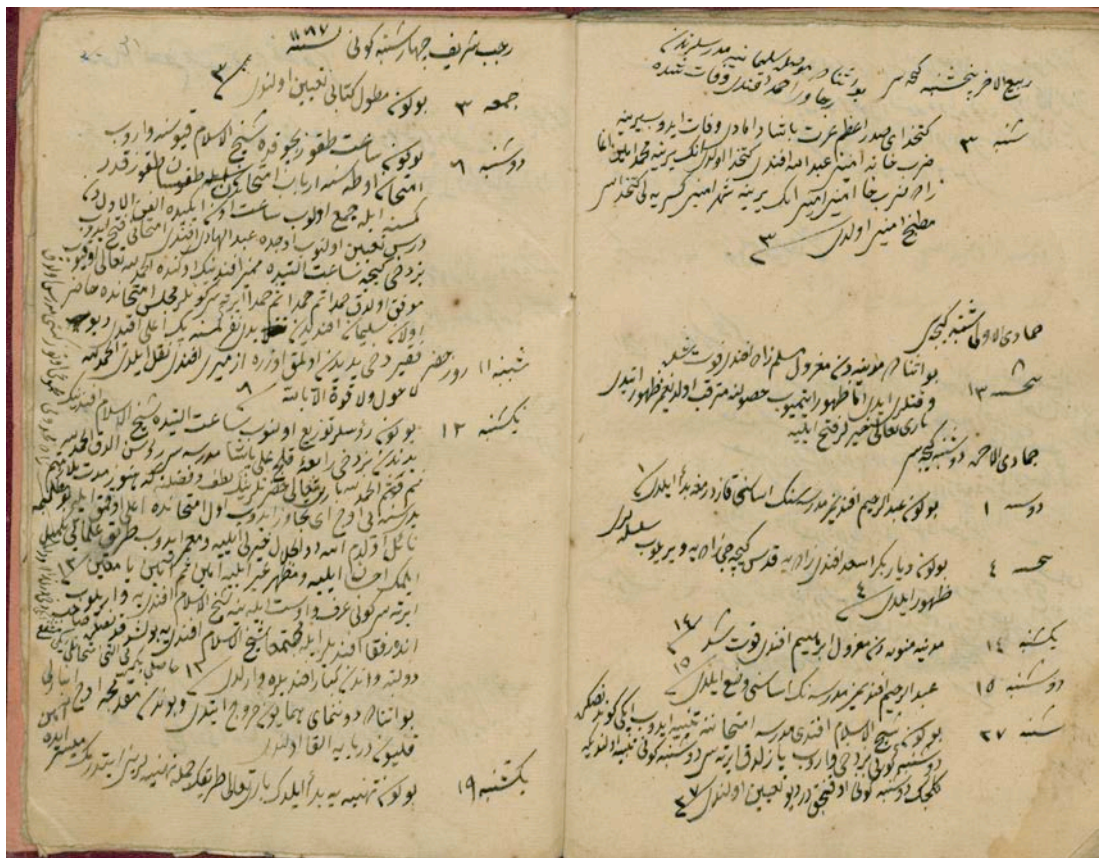
EK: Günlükten Örnekler

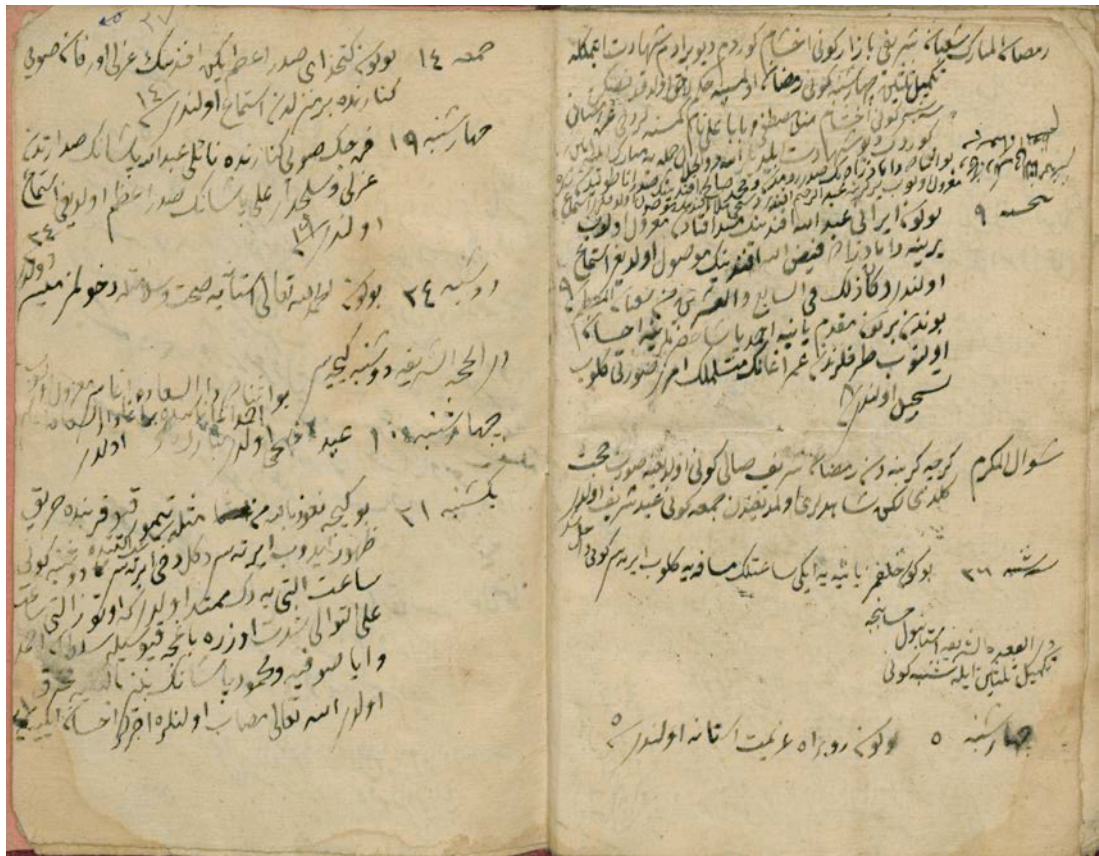
İ.Ü Nadir Eserler Kütüphanesi TY. 10985, vr. 1a.

İ.Ü Nadir Eserler Kütüphanesi TY. 10985, vr. 26b ve 27a.

I.Ü Nadir Eserler Kütüphanesi TY. 10985, vr. 30b ve 31a.

İ.Ü Nadir Eserler Kütüphanesi TY. 10985, vr. 36b ve 37a.